

Institutionen för samhällsvetenskap
Cerut (Centrum för forskning om regional utveckling)

Sara Westlindh

Utvecklingsinsatser i Klarälvdalen

Arbetsrapport
2005:4

Sara Westlindh. *Utvecklingsinsatser i Klarälvdalen.*

Arbetsrapport 2005:4

© Författaren

Distribution:

Institutionen för samhällsvetenskap

Cerut (Centrum för forskning om regional utveckling)

651 88 KARLSTAD

054-700 10 00

www.kau.se

Tryck: Universitetstryckeriet, Karlstad 2005

Förord

I ett långsiktigt perspektiv är det viktigt att tillvarata de historiska erfarenheterna av hur lokala resurser nyttjats. Klarälvdalens utveckling speglar på många sätt den svenska industriella historien och den betydelse som basindustrierna spelat för värmländsk och svensk välfärdsutveckling. Befolkningsutvecklingen i kommunerna Torsby, Hagfors, Munkfors och Forshaga kan på ett påtagligt sätt relateras till såväl industriella expansions- som nedgångsfaser. För att klara perioder av strukturomvandling har regionen varit beroende av statliga regionalpolitiska insatser. Under senare år har EU:s strukturfondsmedel varit betydelsefulla för att åstadkomma nya sysselsättningstillfällen, nu i större utsträckning inriktade på servicenäringar som turism och kulturprojekt.

Länsstyrelsen i Värmland har initierat och huvudsakligen finansierat föreliggande studie för att öka kunskapen om regionala utvecklingsprocesser i Klarälvdalen. Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling, Karlstads universitet, har också bidragit som medfinansier. Studien har utförts av Sara Westlindh, projektassistent vid Cerut.

Vi vill tacka de personer som ställt upp och låtit sig intervjuas. Särskilda tack riktas till Björn Eiderbrandt, Länsstyrelsen Värmland, för de projektlistor som varit en utgångspunkt i studien, Bertil Lundberg, Karlstads universitet, och Leif Kåpe som bistått med statistiskt material.

Karlstad i januari 2005

Sune Berger
Professor, föreståndare Cerut

Sammanfattning

Klarälvdalen har historiskt sett sammankopplats med viktiga naturtillgångar såsom skog och vatten och har på grund därav haft en framstående basindustri. De industriella utvecklingarna har haft en betydande roll för det moderna Värmlands och Sveriges framväxt. Synen på Klarälvdalen har under de senaste årtiondena ändrats och förknippas idag snarare med strukturomvandlingar och regionala utvecklingsproblem. För att dämpa den negativa utvecklingen som strukturomvandlingen fört med sig, har ett stort antal utvecklingsinitiativ gjorts i regionen.

Syftet med föreliggande studie är att skildra vilka stora händelser och utvecklingar som skett historiskt sett i Klarälvdalen. Ytterligare redovisas vilka regionala utvecklingsinsatser och utvecklingsinitiativ som gjorts från år 1995 fram till i dag. Arbetsrapporten skall ligga till grund för dialoger och reflektioner om Klarälvdalens framtid och om den fortsatta inriktningen av det lokala arbetet för hållbar utveckling.

Utvecklingsinsatserna idag är kopplade till geografiska och historiska förutsättningar. De främsta resurserna inom Torsby kommun (Klarälvdalen) har genom tiderna varit skog och vatten. Det återspeglas även i de projekt och utvecklingsinsatser som ägt rum sedan 1995. Skogsbruket har varit den dominerande näringen och drabbades hårt av strukturomvandling i slutet av 1960-talet. De största och flesta projektsatsningarna har varit inom skog och miljö, såväl natur- som kulturrelaterad turism. Vidare görs stora insatser på näringslivsutveckling, utvecklingsinsatser för kvinnor samt utbildning. På grund av Torsby kommuns geografiska läge har försök inom distansutbildning gjorts.

Hagfors kommun har haft stora turismprojekt såsom Rovdjurscentret och NKIJ-banan. De geografiska och de historiska resurserna har här tagits fasta vid. I och med att Hagfors och Munkfors har liknande industriell historia och har mycket gemensamt på grund av Uddeholm AB har stora satsningar gjorts inom näringslivsutvecklingen, nämligen bildandet av Uvåns Näringslivscenter AB. På så sätt skall kommunerna försöka dämpa de negativa utvecklingarna inom kommunerna. Det har även funnits flertalet projekt inom ramen för utvecklingsinsatser för kvinnor. Verksamheterna inom byalag och sockengrupper verkar relativt stort i jämförelse med Torsby kommun.

I Munkfors kommun är utvecklingsinsatsbilden något annorlunda än de tidigare två, då det kulturella inslaget är stort. Förutom de största satsningarna; Uvåns Näringslivscenter AB samt NKIJ-projektet, har många projekt bedrivits inom kultursidan, då främst kopplat till Ransäters hembygdsgård, hantverk, musik och teater. Geografiskt sett har här jordbruket präglat samhället snarare än skogsbruket.

I Forshaga kommun finns idag många småföretag och entreprenörer. Näringslivsutveckling och entreprenörsutveckling står högt på listan angående utvecklingsinsatser. Turismrelaterade projekt såsom Pilgrimsleden och NKIJ-banan har varit stora satsningar. Dessutom finns det stor verksamhet inom byalag och sockengrupper. Ett utvecklingsarbete som utpekar sig i jämförelse med de andra berörda kommunerna är att försöka tvätta bort den negativa bruksmentaliteten och få en attitydförändring.

Innehåll

1. Inledning	9
1.1 Disposition	9
1.2 Bakgrund	9
1.3 Syfte	9
2. Metod och metodkritik	10
3. Regional befolkningsutveckling i stora drag	12
3.1 Effekter av negativ befolkningsutveckling	13
3.1.1 Inkomst	13
3.1.2 Arbetsmarknaden	13
3.1.3 Bostadsmarknaden	13
4. Regionalpolitikens historia i stora drag	15
5. Projekt för konkret problemlösning	19
5.1 EU:s strukturfonder 2000-2006	19
5.1.1 Strukturfondernas uppdelning	19
5.1.2 Strukturfonder som rör kommunerna i Klarälvdalen	20
6. Klarälvdalen	23
6.1 Beskrivning av Klarälvdalen	23
6.1.1 Den finska invandringen	24
6.1.2 Klarälven som transportled	25
6.1.3 Järnvägen	26
6.1.4 Skogen	27
6.1.5 Skogsbolagen	28
6.1.6 Flottning	29
7. Industrialiseringen i Klarälvdalen	32
7.1 Järnhantering	32
7.2 Uddeholms historia i Hagfors och Munkfors kommuner	33
7.2.1 Uddeholm mellan åren 1668-1830	33
7.2.2 Uddeholm mellan åren 1830-1910	33
7.2.3 Uddeholm mellan åren 1910-1940	36
7.2.4 Uddeholm mellan åren 1940-1985	37
7.2.5 Uddeholm idag	39
7.2.6 Uddeholm och skogsindustrin	40
7.2.7 Uddeholm och vattenkraften	41
7.3 Industrihistoria i Forshaga kommun	43
7.3.1 Forshaga Glasbruk	43
7.3.2 Linoleumaktiebolaget Forshaga	43
7.3.3 Pappersmassaindustrin	44
7.3.4 Dejefors och Deje	44
7.4 Industrier i Torsby kommun (Klarälvdalen)	45
7.4.1 Spånplattfabriken i Ambjörby	45
7.4.2 Branäs turismanläggning	47

8. Beskrivning av Klarälvdalen med hjälp av statistik och diagram	49
8.1 Befolkningsutvecklingen i norra delarna av Klarälvdalen	49
8.1.1 Inflyttning	54
8.1.2 Utflyttning	57
8.1.3 Flyttningsnetto	61
8.1.4 Födelsenetto	64
8.2 Näringslivsstruktur	65
8.3 Pendling	69
9. Projekt och utvecklingsinsatser	71
9.1 Torsby kommun	71
9.1.1 Projekt i korthet	71
9.1.2 Beskrivning av projekt	73
9.2 Hagfors kommun	77
9.2.1 Projekt i korthet	77
9.2.2 Beskrivning av projekt	78
9.3 Munkfors kommun	81
9.3.1 Projekt i korthet	81
9.3.2 Beskrivning av projekt	81
9.4 Forshaga kommun	83
9.4.1 Projekt i korthet	83
9.4.2 Beskrivning av projekt	84
9.5 Gemensamma projekt	86
9.5.1 Samarbete, både för- och nackdelar	89
9.6 Klarälvdalens viktigaste utvecklingsinsatser	90
9.7 Framtidens utvecklingsinsatser	91
10. Reflektioner	93
10.1 Utvecklingsfaser i Klarälvdalen	93
10.2 Makten över resurserna	93
10.2.1 Skogsbolagens påverkan	93
10.3 Jämförelse mellan sysselsättningseffekterna på spånplattefabriken i Ambjörby och Branäs turismanläggning kontra vattenkraftutbyggnaderna i Höljes	94
10.4 Sammanfattning av utvecklingsinsatser i Klarälvdalen	95
10.5 Framtidsdiskussion	95
10.6 Leder projekt till lokal utveckling?	96
11. Referenser	97

Bilagor

- Bilaga 1: Intervjuformulär, kommunrepresentanter
Bilaga 2: Intervjufrågor till Kenneth Evensson
Bilaga 3: Projekt i församlingarna Norra Ny, Dalby, Södra Finnskoga samt Norra Finnskoga 1995-2003 i Torsby kommun beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland
Bilaga 4: Projekt i Hagfors beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland
Bilaga 5: Projekt i Munkfors beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland.
Bilaga 6: Projekt i Forshaga kommun beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland
Bilaga 7: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Torsby kommun
Bilaga 8: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Hagfors kommun
Bilaga 9: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Munkfors kommun
Bilaga 10: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Forshaga kommun

Figurförteckning

Figur 1: Befolkningsutveckling i Klarälvdalen mellan åren 1850-1990	49
Figur 2: Befolkningsutveckling i Torsby kommun mellan åren 1969-2003	51
Figur 3: Befolkningsutveckling i Hagfors kommun mellan åren 1969-2003	52
Figur 4: Befolkningsutveckling i Munkfors kommun mellan åren 1969-2003	53
Figur 5: Befolkningsutveckling i Forshaga kommun mellan åren 1969-2003	53
Figur 6: Antal inflyttade till Torsby kommun mellan åren 1968-2003	54
Figur 7: Antal inflyttade till Hagfors kommun mellan åren 1968-2003	55
Figur 8: Antal inflyttade till Munkfors kommun mellan åren 1968-2003	56
Figur 9: Antal inflyttade till Forshaga kommun mellan åren 1968-2003	56
Figur 10: Antal utflyttade från Torsby kommun mellan åren 1968-2003	57
Figur 11: Antal utflyttade från Hagfors kommun mellan åren 1968-2003	58
Figur 12: Antal utflyttade från Munkfors kommun mellan åren 1968-2003	59
Figur 13: Antal utflyttade från Forshaga kommun mellan åren 1968-2003	60
Figur 14: Flyttningsnettot i Torsby kommun mellan åren 1968-2003	61
Figur 15: Flyttningsnettot i Hagfors kommun mellan åren 1968-2003	62
Figur 16: Flyttningsnettot i Munkfors kommun mellan åren 1968-2003	62
Figur 17: Flyttningsnettot i Forshaga kommun mellan åren 1968-2003	63
Figur 18: Födelsenettot i Torsby, Hagfors, Munkfors och Forshaga kommuner mellan åren 1976-2003	64
Figur 19: Näringslivsstruktur i Torsby kommun, andelar i tre sektorer (1930-2003)	65
Figur 20: Näringslivsstruktur i Hagfors kommun, andelar i tre sektorer (1930-2003)	66
Figur 21: Näringslivsstruktur i Munkfors kommun, andelar i tre sektorer (1930-2000)	67
Figur 22: Näringslivsstruktur i Forshaga kommun, andelar i tre sektorer (1930-2000)	68

Tabellförteckning

Tabell 1: Nettopendling i Torsby kommun år 2002, antal i åldern 16 år och däröver	<u>69</u>
Tabell 2: Nettopendling i Hagfors kommun år 2002, antal i åldern 16 år och däröver	<u>69</u>
Tabell 3: Nettopendling i Munkfors kommun år 2002, antal i åldern 16 år och däröver	<u>69</u>
Tabell 4: Nettopendling i Forshaga kommun år 2002, antal i åldern 16 år och däröver	<u>70</u>

1. Inledning

1.1 Disposition

Det första kapitlet presenterar arbetets bakgrund, syfte och frågeställning. I kapitel 2 redogörs vilken metod som ligger till grund för att nå svaret på syftet. Kapitlen 3-5 skildrar de teoretiska utgångspunkterna som skapar en grund och en djupare förståelse för de kommande empiriska avsnitten. Bland annat förklaras den regionala befolkningsutvecklingen i stora drag, den svenska regionalpolitikens historia från 1960-talet fram till idag och EU:s strukturfonder. I det sjätte kapitlet beskrivs Klarälvdalens historia vilket följs av kapitlet om industrialiseringen i regionen. I kapitel 8 beskrivs dagens situation i kommunerna genom statistik. De identifierade projekten som genomförts mellan åren 1995-2003 presenteras i kapitel 9. Det tionde och avslutande stycket innehåller reflektioner och diskussion.

1.2 Bakgrund

Klarälvdalen har historiskt sett sammankopplats med viktiga naturtillgångar såsom skog och vatten och har på grund därav haft en framstående basindustri. De industriella framgångarna i området har haft en betydande roll för det moderna Värmlands och Sveriges framväxt. Synen på Klarälvdalen har under de senaste årtiondena ändrats och förknippas idag snarare med strukturomvandlingar och regionala utvecklingsproblem. För att dämpa den negativa utvecklingen som strukturomvandlingen fört med sig, har ett stort antal utvecklingsinitiativ gjorts i regionen. Länsstyrelsen i Värmland har initierat och huvudsakligen finansierat föreliggande studie för att öka kunskapen om regionala utvecklingsprocesser i Klarälvdalen.

1.3 Syfte

Syftet med föreliggande studie är att skildra vilka stora händelser och utvecklingar som skett historiskt sett i Klarälvdalen och dessutom i möjligaste mån beskriva dess eventuella effekter. Ytterligare redovisas vilka regionala utvecklingsinsatser och utvecklingsinitiativ som gjorts från år 1995 fram till i dag. Arbetsrapporten skall ligga till grund för dialoger och reflektioner om Klarälvdalens framtid och om den fortsatta inriktningen av det lokala arbetet för hållbar utveckling.

2. Metod och metodkritik

Föreliggande studie är av deskriptiv art och redogör för vilka utvecklingsinsatser som gjorts i Klarälvdalen, historiskt sett samt vilka projekt och utvecklingsarbeten som pågått mellan åren 1995-2003.

Litteratur

Klarälvdalen är ett stort geografiskt område med lång och rik historia. För att sätta mig in i ämnet och begreppet Klarälvdalen lånade jag lokalhistoriska böcker på stadsbiblioteket i Karlstad.

Statistik

Det finns en del statistiskt material i studien som huvudsakligen kommer från Statistiska centralbyrån. Statistiken skall ge en fördjupad bild av exempelvis det demografiska läget i kommunerna.

Projekt

Jag har framförallt använt mig av projektlister från Länsstyrelsen Värmland (se bilagorna 3-6), för att få en inblick i vilka utvecklingsinsatser som ägt rum i Klarälvdalen. På listorna har det stått projektnamn, projektägare och så vidare men dock inte vad projekten egentligen går ut på och vad de innebär/inneburit. Det har inte funnits någon lokal/regional projektbank att söka i under den tid jag gjorde undersökningen, vilket har försvårat min uppgift. Länsstyrelsen i Jämtlands län har dock en projektbank för vissa EU-projekt, men endast ett fåtal. I vissa fall har jag redovisat projekt som inte står med på Länsstyrelsens projektlister men som varit av lokal/regional betydelse.

Intervjuer

För att få information om vilka projekt och utvecklingsinsatser som ägt rum i respektive kommun har jag intervjuat viktiga nyckelpersoner. Jag använde mig av strukturerade öppnaded intervjuer, det vill säga att jag styrde intervjuerna med hjälp av intervjuformulär (se bilaga 1). Denna metod ger respondenten ett fritt utrymme att uttrycka sina egna åsikter och kan svara fritt på mina frågor. Ytterligare hade jag med mig projektlister (från år 1995 till 2003) från Länsstyrelsen Värmland för varje kommun som vi tillsammans gick igenom. Listorna var till stor hjälp då de väckte bortglömda minnen hos respondenten. Det fanns dock flertalet projekt på listorna som respondenterna inte hade någon vetskap om och det fanns utvecklingsinsatser som ägt rum men som inte stod på listorna, vilket jag var medveten om innan intervjutillfällena.

Jag har även intervjuat en Höljesbo, Kenneth Evensson, som besitter mycket kunskap om norra Värmland och om vattenkraftverken i området. Jag intervjuade honom för att få en djupare bild av hur livet var och är i Klarälvdalen. Jag hade inte förberett något intervjuformulär utan hade mest lösa frågor som jag ville ha svar på och tanken var även att Kenneth skulle få tala fritt vilket han också gjorde (se bilaga 2).

Jag spelade in varje intervjutillfälle för att få ordagranna intervjuer, annars kan det vara lätt att oavsiktligt utelämna viktig information eller missuppfattningar kan uppstå. Bandspelaren var ett viktigt hjälpmedel då intervjuerna varade omkring 1,5 timme per respondent. Jag kompletterade inspelningarna med stödanteckningar.

Presentation av respondenterna:

Hans Nilsson, VD Torsby Utveckling AB, TUAB

Rolf Henriksson, Arbetsmarknadschef, Torsby kommun

Kenneth Evensson, entreprenör och Höljesbo.

Nils Persson, kommunalråd i Hagfors kommun

Anders Bäcker, näringslivsutvecklare, Uvåns Näringslivscenter AB, Hagfors

Leif Bäckman, kommunchef i Munkfors kommun

Yvonne Thorén, f.d. näringslivsutvecklare, Uvåns Näringslivscenter AB, Munkfors. Idag näringslivsansvarig i Munkfors kommun

Jan Ceder, NKIJ-banan, Forshaga kommun

Lillemor Bäckström, utvecklingschef i Forshaga kommun

3. Regional befolkningsutveckling i stora drag

I följande kapitel beskrivs bland annat regional befolkningsutveckling¹, regionalpolitikens historia och EU:s strukturfonder i *stora drag* för att få en djupare förståelse för Klarälvdalskommunernas situation idag.

Det är idag samma regioner i Sverige som är drabbade av utflyttning eller som ökar sitt befolkningsunderlag som det var för fyrtio år sedan. Strukturomvandlingarna gav djupa spår efter sig framförallt i områden där jord- och skogsbruk dominerat som näringsgrenar.² Mellan åren 1965 och 1970 försvann omkring 50 000 arbetstillfällen i skogslänen³ och mycket av arbetskraften, särskilt ung arbetskraft, sökte sig till städerna. Det var i huvudsak till stor- samt till industristäderna som flyttlassen gick och städerna expanderade i snabb takt.⁴

I början av 1970-talet var andelen pensionärer på landsbygden hög och det fanns en avsaknad av 25-35-åringar, vilket resulterade i höga dödstal och låga födelsetal.⁵ Det kom senare att ändras, under 1970-talet rådde "gröna vågen" då människor sökte sig tillbaka till mindre städer och till landsbygden. Den stora urbaniseringstrenden hade stagnerat men företeelsen fortsatte dock men inte i lika stor utsträckning som förr. Överlag minskade flyttningarna under 70- och 80-talen och människorna blev mer bofasta.⁶ En av anledningarna var att i slutet på 80-talet stärktes arbetsmarknaden.⁷ Dessutom ökade användandet av bilen och kollektivtrafiken, pendlingen till arbetet ökade och det var inte längre nödvändigt att flytta till arbetsorten. Vidare var det svårare att flytta eftersom även kvinnorna hade börjat förvärvsarbeta. Då industrierna koncentrerade sina verksamheter med färre arbetstillfällen som följd, ökade den offentliga och kommunala verksamheten.⁸

Under 1990-talet har befolkningsutvecklingen i stort sett haft en stabil utveckling. Befolkningsciffrorna i storstäderna och högskole- och universitetsstäderna har vuxit⁹ medan skogslän och små regioner med avvikande befolkningsantal minskat.¹⁰ Landsbygdsbefolkningen var ungefär lika stor som på 1970-talet.¹¹ Skillnaderna mellan befolkningsutvecklingen i större tätorter och på landsbygd har under senare delen av 1990-talet stärkts, därtill har nästintill alla regioner i Sverige haft befolkningsminskning och minskningen berör därmed inte bara regionalpolitiska prioriterade områden.¹²

¹ Befolkningsutveckling består av: födelsenetto (skillnaden mellan nativitetstalen och mortalitetstalen under en viss period) samt flyttningsnettot (antalet inflyttade minus antalet utflyttade under samma period). SOU 2000:36 Delbetänkande sid. 20-21

² SOU 2000:36 Delbetänkande sid. 17-18

³ Ds 1999:50 sid. 87

⁴ SOU 2000:36 Delbetänkande sid. 17-18 och SOU 2003:29 sid. 87

⁵ SOU 2003:29 sid. 87

⁶ SOU 2000:36 Delbetänkande sid. 18

⁷ SOU 2000:36 Rapport 19 sid.

⁸ SOU 2000:36 Delbetänkande sid. 18-19

⁹ Ibid. sid. 19 och SOU 2000:36 Rapport 19, sid. 17

¹⁰ Skogslänen ökade och bevarade sin befolkningsmängd fram till 1950-talet. Sedan dess har dock siffrorna sjunkit. SOU 2000:36 Rapport 19 sid. 15

¹¹ SOU 2003:29 sid. 87

¹² SOU 2000:36 Delbetänkande sid. 19

3.1 Effekter av negativ befolkningsutveckling

En region med minskande befolkning får ofta svårigheter med inkomstutvecklingen samt arbets- och bostadsmarknaden:

3.1.1 Inkomst

En ökning av antalet barn och pensionärer är negativt för en regions ekonomiska tillväxt och kan bidra större fattigdom. En ökning av människor i arbetsför ålder är däremot gynnsamt för tillväxten. I glesbygden är det oftast ungdomar som flyttar, vilket faktiskt kan vara bra för produktivitetstillväxten i regionen. Problemet uppkommer när ungdomarna efter några år är utbildade och är redo för arbetsmarknaden och söker sig till regioner där arbetena finns, med andra ord i huvudsak till storstäderna. Då förlorar glesbygden den arbetskraft som de fött upp.¹³

3.1.2 Arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden är av stor betydelse då det gäller regional tillväxt. *Hur påverkar en befolkningsminskning möjligheterna att få en anställning?* Om det råder befolkningsminskning i en region minskar efterfrågan av arbetskraft vilket resulterar i reducerade arbetstillfällen. Det är därmed mycket lätt att hamna i en ond cirkel: utflyttning bidrar till att arbetsplatser skärs ned, som i sin tur bidrar till ytterligare utflyttning, som i sin tur minskar antal arbetsplatser och så vidare.¹⁴

Studier visar ett påtagligt samband i regioner som har hög arbetslöshet på grund av minskad sysselsättning (exempelvis strukturomvandling) och till följd därav flyttar människor för att söka arbete. På glesbygden kan det vara besvärligt att passa arbetssökande mot lediga arbeten, som att en arbetslös skogshuggare skall söka ett jobb inom turismnäringen eller inom vårdsektorn. I genomsnitt går arbetssökande på lands- och glesbygden arbetslösa under längre perioder än i städer. På grund av lägre levnadskostnader klarar den arbetslöse på glesbygden bättre av att vara arbetslös.¹⁵

Ytterligare finns samband mellan arbetslöshet och småortskommuner. I småortskommuner är inte variationen och mängden av arbeten så stor, utan ofta är det en koncentration på ett fåtal arbetsplatser och yrken. Det kan dock vara till fördel att fokusera på ett litet antal verksamheter om en slags specialisering och spetskompetens kan utvecklas inom en näring. Regionen blir då mer konkurrenskraftig.¹⁶

3.1.3 Bostadsmarknaden

Regioner där befolkningsutvecklingen är negativ leder till att hus och lägenheter står tomma och fastighetspriserna sjunker. När priserna sjunker finns en risk att eventuella lån på en fastighet överstiger huset värde. Ytterligare ett steg i den onda cirkeln kan bli att bankerna med flera blir mer försiktiga vad gäller kreditgivning och det blir höga krav på kontantinsatser.

¹³ SOU 2000:36 Rapport 8, sid. 12-13

¹⁴ Ibid. sid. 14

¹⁵ Ibid. sid. 15-16

¹⁶ Ibid. sid. 16-17

Leif Bäckman, före detta kommunchef i Munkfors kommun säger att människor har varit tvungna att flytta från Munkfors kommun på grund av brist på arbeten samt att befolkningsutvecklingen har varit negativ under en tioårsperiod. Bostadsbolagen i kommunen har till följd därav fått bekymmer genom att det blivit vakanser i lägenhetsbeståndet och omkring 150 lägenheter har tagits bort sedan år 2000. Det är ett led då det varit hårda rationaliseringar inom basindustrin. Investeringar som görs i näringslivet som högre mekanisering påverkar antalet anställda. Antalet arbetare har minskat från 500 till 350 på några år.¹⁷

¹⁷ Bäckman, L. (040629)

4. Regionalpolitikens historia i stora drag

Bakgrunden till varför lokaliseringpolitiken och regionalpolitiken hade sin genomslagskraft i början av 1960-talet var strukturomvandlingar inom näringslivet och på grund av urbaniseringen. Under 1900-talet hade det svenska näringslivet genomgått en radikal förändring beträffande näringsgrenarnas relevans i ekonomin, ägarförhållanden, företagets storlek etcetera. Strukturomvandlingen innebar både möjligheter och svårigheter, arbetstillfällena hade försvunnit i vissa regioner och inom vissa näringar på grund av ändrade konkurrensförutsättningar, nya arbetstillfällena och för att näringsgrenar skapades på andra platser. Fram till 1960-talet var den svenska arbetsmarknaden relativt stabil. Den friställda arbetskraften genom strukturomvandlingen fick anställning på nyskapade arbetsplatser med hög produktivitet. Många arbetare var dock tvingade att flytta från sitt hem och kanske även från kommunen och flyttströmmarna gick till Mellan- och Sydsveriges större och mer attraktiva kommuner.¹⁸ Landsbygderna riskerade att utarmas, framför allt i Norrland.¹⁹

År 1961 grundades Norrlandsfonden som syftade till att främja näringslivets utveckling i Norrland genom ekonomiska bidrag till små och medelstora företag. Därefter bestämdes att företagets möjligheter att använda investeringsfonderna²⁰ för lokaliseringsfrämjande insatser skulle öka. Skälet var att försöka få den växande kapitalstarka industrin att lägga satsningar på orter med reducerad arbetsmarknad.²¹

Den nutida regionalpolitiken beräknas ha sin början år 1964, då en proposition angående *Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m.m.* publicerades.²² Lokaliseringspolitikens mål 1964 var²³:

1. att främja en sådan lokalisering av näringslivet att landets tillgångar av produktionsfaktorer blir utnyttjade och fördelade på olika områden på sådant sätt, att nationalinkomsten blir så stor som möjligt och att arbetskraften bereds full sysselsättning.

2. att skapa en harmonisk samhällsmiljö, som i görligaste mån ger människorna - oberoende av var de måste bo för att fullgöra sin uppgift - en likvärdig standard i fråga om social och kulturell service.

3. att lokalisera näringslivet så att rikets försvar underlättas.

Lokaliseringspolitikens huvudsyfte var att försöka få strukturomvandlingen att ske under ordnade, balanserade former och var därmed en stödpolitik. Företag i det *Norra stödområdet*, innefattande Hälsingland, norra delen av Dalarna, nordvästra Värmland, Dalsland samt norra Bohuslän, fick statliga lån och ekonomiska bidrag till investeringar, så att arbetstillfällena skapades i regionerna med hög arbetslöshet. Det var av betydelse att hela Sveriges befolkning

¹⁸ Lindmark, L. (1983) sid. 15 och SOU 2003:29 sid. 46

¹⁹ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 17

²⁰ Investeringsfonder = Företag kunde sätta in oskattat vinstkapital på ett visst konto i Riksbanken som skulle användas i konjunkturreglerande syfte. När det var lågkonjunktur var det möjligt för företagen att nyttja det fonderade kapitalet för att direktavskriva särskilda kapitalplaceringar. www.ne.se (040729)

²¹ SOU 2000: 36 Rapport 7, sid. 17

²² Ibid. och Ds 1999:50 sid. 87

²³ Ibid. sid. 19

skulle ha jämförbara villkor och skulle kunna bo var de ville i landet. Den nya politiken skulle testas under en femårs provotid.²⁴

Lokaliseringspolitiken döptes om till regionalpolitik 1970. Den politiska målmedvetenheten ökade liksom kravet på en effektiv regionalpolitik. Tron på samhällsplaneringen var i början av 1970-talet stark och planeringen sågs som ett verktyg för att kunna påverka den framtida samhällsutvecklingen.²⁵ Ytterligare sattes människan i större fokus: *...människorna i alla delar av landet bör få ta del av den materiella, sociala och kulturella välfärden så långt det är möjligt.*²⁶ Regionalpolitiken antogs inte längre som på 1960-talet att bidra till ekonomisk tillväxt utan snarare till välfärd, för tillväxten var något som hade ändrats till en självklarhet. Vid tidpunkten skulle den nya politiken gälla alla och strävan efter regionala balanser samt *jämnare regional fördelning av det stigande välståndet* var av vikt. En ökad ekonomisk, social och kulturell jämlikhet mellan regioner var i och med det av betydelse. Genom regionalpolitiken gavs fortfarande lokaliseringssån och bidrag till företag och industrier och dessutom med sysselsättningsstöd. Flyttningsstöd kunde kompetent arbetskraft få om de flyttade till stödområden. Industrietableringar inom storstadsområden såsom Stockholm, Göteborg och Malmö fick ekonomiska bidrag om de utlokaliserade delar av industrin till stödområden så att en utjämning och balans mellan regionerna kunde ske. Så många industriutlokaliseringar skedde dock inte på grund av att storstadstillväxten avtog vid samma tid. Dessutom blev det industrikris i Göteborg och Malmö, vilket resulterade i att även de städerna blev problemområden. Statliga verk spreds (cirka 10 000 stycken) till utflyttningsdrabbade områden som en slags kompensation för de försvunna arbetstillfällena²⁷

Det var inte endast de utflyttningsdrabbade orterna och regionerna som fick svårigheter, befolkningsomflyttningarna vållade även problem i inflyttningsregionerna. I städerna rådde bostadsbrist vilket ledde till miljonprogrammet (mellan åren 1964-1975). En ny kommunreform genomfördes 1974 för att stärka kommunerna så att tillgången av till exempel bostäder, socialtjänst, energiförsörjning, service skulle vara god. Då den femåriga provotiden gått ut visade det sig att lokaliseringspolitiken hade givit ett positivt utslag, sysselsättningsgraden hade ökat i de utsatta regionerna. Däremot hade den negativa utflyttningen fortsatt trots industristöd och de regionala obalanserna var till följd därav fortfarande kvar. Det var en sporre nog att fortsätta och utveckla lokaliseringspolitiken.²⁸

I mitten av 1970-talet blev det mer en samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik. Alla människor i Sverige som ville skulle ha sysselsättningsmöjligheter, oavsett vilken region i landet så skulle det erbjudas jämgoda arbetsmöjligheter. Därtill skulle alla ha samma möjligheter och tillgång att nyttja social, kommersiell och kulturell service. Den tidigare lokaliseringspolitiken som syftade till att göra punktinsatser inom stödområdet hade ändrat riktning till nationell regionalpolitik. De ekonomiska bidrag som tidigare gick till stödområden fortsatte dock att gå till i princip samma regioner i form av lokaliseringssån.²⁹

Mellan åren 1975-1985 försvann många arbetsplatser på grund av industrikriser. Industrikriserna var en följd av oljekriser samt internationella lågkonjunkturer under mitten av 1970-talet. Varv-, gruv-, järn- och stålindustrin samt pappers- och massaindustrin drabbades

²⁴ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 20 och Lindmark, L. (1983) sid. 15

²⁵ Ibid. sid. 25-26 och 29-30

²⁶ Prop. 1972:11 sid. 455 i SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 30

²⁷ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 30

²⁸ Ibid. sid. 17-18 och 25

²⁹ Ibid. sid. 120-121

hårt av svårigheterna. Lågkonjunktur i samband med tilltagande strukturomvandling resulterade i att sysselsättningspolitik och regionalpolitik började närma sig varandra. Ytterligare kom regionalpolitiken närmare industripolitiken då regionalpolitiska pengar gick exempelvis till sysselsättningsstöd, företagsstöd och akuta bidrag till enskilda företag såsom Uddeholm AB med flera. Någon bestämd strukturpolitik var inte utarbetad utan insatserna har mestadels improviserats fram. Riksdagen var med och skapade regionala utvecklingsbolag, eller investmentbolag, som skulle hjälpa till att realisera nya företag för att stärka och utveckla den regionala utvecklingspolitiken. Enligt analyser var utvecklingsbolagens framgångar små och att *privat kapital i större utsträckning borde mobiliseras för att skaffa livskraftiga regionala riskkapitalbolag*.³⁰ Under mitten av 1970-talet uppfattades den regionalpolitik som förts under 1960-1970-talet som lyckosam. Vissa regioner, hårt drabbade av strukturomvandling, fick en tydlig sysselsättningsstillväxt främst inom den offentliga sektorn. Det inre stödområdet, det vill säga den del av Sverige som mest var i behov av ekonomiska insatser, hade de största anställningssiffrorna inom industrin. Ytterligare stagnerade sysselsättningsökningen i storstadsregionerna. Samtliga skogslän ökade befolkningmässigt.³¹ Lärdomarna från 1970-talet var att strukturproblemen inte liknade de på 1960-talet och akuta strukturproblem kunde dyka upp när och var som helst och därför var snabba insatser av betydelse. Dessutom var det ofta platser med lång industrihistoria som drabbades och var i behov av statliga resurser. Dessa faktorer resulterade i decentraliserat politikansvar och Länsstyrelserna fick rättigheter att bevilja lokaliseringsbidrag i stödområden, glesbygdsstöd samt ge bidrag till regionala utvecklingsprojekt, vilka gynnade lokala initiativ och eldsjälär.³²

I mitten av 1980-talet poängterades bland annat att utbildning och forskning skulle lyftas fram i ett regionalpolitiskt perspektiv då framtiden förutsågs att gå mot ett mer kunskapspräglat samhälle.³³ Efter att kronan devalverats 1982 stärktes de svenska industriernas konkurrenskraft betydligt och utdelningen blev därefter god. Det var då möjligt för industrierna att utvecklas. Det långsiktiga tänkandet som tidigare inte funnits fördes in i regionalpolitiken, bland annat gjordes utvärderingar av olika branscher och näringar. 1980-talets regionalpolitik var relativt diffus och det fanns inte riktigt någon fast och klar bild om vad som egentligen skulle lösas med hjälp av regionalpolitiken.³⁴

Hela Sverige ska leva! var en tvåårig kampanj för landsbygdsutvecklingen som startade 1987. Initiativtagare var Europarådet och staten (genom Glesbygdsdelegationen och länsstyrelserna) som sporrade utvecklingsinsatser och initiativ på landsbygden. Gräsrotsnivå, personnätverk och stimulera innovativa arbetssätt var några nyckelbegrepp inom satsningen. Tack vare kampanjen föddes många lokala utvecklingsgrupper på den svenska landsbygden som tillsammans skapade en folkrörelse som värnade om sin hembygd. Landsbygdspolitikerna försökte stimulera landsbygdens egna utvecklingskrafter.³⁵

Under 1990-talet riktades fokus huvudsakligen mot skogslänen som Norrlands inland, Bergslagen och andra regioner med mycket skogs- och landsbygdsområden med låga befolkningsantal, där problemen ansågs som stora. Problem i övriga delar av Sverige ansågs som tillfälliga och övergående.³⁶ Mycket resurser satsades på de två K:na, Kommunikation

³⁰ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 55, 62-63 och 65

³¹ Ibid. sid. 121

³² Ibid. sid. 65-67

³³ SOU 1984:74 i SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 69

³⁴ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 70 och 135

³⁵ SOU 2000:39 sid. 43-44 och www.bygde.net (040922)

³⁶ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 123

(Öresundsbron blev till verklighet liksom Arlandabanan med mera) och Kompetens (exempelvis gjordes satsningar på Kunskapslyftet, högskolor och universitet). Som tidigare stod utsatta regioner och permanenta lägesnackdelar i fokus under 1990-talet, därtill skulle tillväxtkapaciteten inom *alla regioner* tas bättre till vara. Näringspolitiken skulle innefatta hela Sverige. Det huvudsakliga målet var att underhålla eller skapa en hållbar ekonomisk tillväxt som kunde medverka till fler och växande verksamheter med ökad sysselsättning med utgångspunkt i regionens premisser. Regionala tillväxtavtal (RTA) bestämdes av regeringen som skulle ligga till grund för att skapa en starkare samverkan och en översikt mellan de olika verksamheterna som ägnar sig åt tillväxt- och sysselsättningsfrämjande åtgärder. Partnerskap på det regionala planet skulle utforma tillväxtprogram vilket var en omkastning i regionalpolitiken. Den regionala näringslivspolitikerna skulle i själva verket bli Sveriges tillväxtpolitik, vilken inkluderade alla regioner i landet. Spelreglerna var ändrade, i och med RTA var länen tvungna att konkurrera angående sektororganens pengar istället för att regionalpolitiska pengar delades ut till regionerna som tidigare hade gjorts.³⁷

Under mitten av 1990-talet utarbetade bland andra länsstyrelserna planer för länens utveckling, troligen som en förberedelse inför det troliga EU-inträdet.³⁸ När sedan Sverige gick med i Europeiska Unionen har regionalpolitiken ytterligare ändrats och utvidgats. Genom tillgången av EU:s strukturfonder har mycket finansiellt stöd tillkommit den svenska regionalpolitiken. Det krävs dock nationella resurser för att EU-medlen skall kunna nyttjas.³⁹

³⁷ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 162

³⁸ Ibid. sid. 135-137 och 148

³⁹ Ibid. sid. 153

5. Projekt för konkret problemlösning

Avsikten med regionalpolitiska projekt är att stimulera utveckling som i ett långsiktigt perspektiv kan ge framgång. Projektmedel för regional utveckling tillkom politiken för att planering utan ekonomiska medel i längden skulle vara ohållbart. År 1979 fanns 35 miljoner kronor för regionala projekt som tilldelades länsstyrelserna. I början av 1980-talet sammanfördes projektmedlen för glesbygdsstöd och lokaliseringsstöd. År 1989 fanns 200 miljoner kronor till förfogande. Från 1989/90 fick länsstyrelserna själva ansvara för de resurser som skulle fördelas, vilket resulterade i en fördubbling av ekonomiska medel till projekten. Efter 1995 och inträdet i EU fick Sverige ta del av strukturfonderna vilket gav större möjligheter till bidragspengar till regioner som drabbats av strukturomvandlingar.⁴⁰

5.1 EU:s strukturfonder 2000-2006

Ändamålet med EU:s strukturfonder är att försöka minska de regionala skillnaderna mellan medlemsländerna samt att stärka den ekonomiska och sociala gemenskapen. Strukturfonderna kompletterar de nationella regional- och arbetsmarknadspolitiska insatserna och skall gagna utvecklings- och förnyelsearbete. Företag, organisationer och myndigheter kan få ta del av bidragen. Vilka mål som skall uppnås beslutas på lokal nivå. För att uppnå lokal utveckling med hjälp av strukturfonderna ges bidragen ofta till nytänkande, banbrytande projekt, vilka kan vara goda föredömen för andra.⁴¹

Den förra programperioden som ägde rum mellan åren 1995-1999 resulterade i ett utvidgat samarbete mellan olika aktörer. Ytterligare ökade samordningen och verksamheterna i de berörda regionerna. Tack vare strukturfonderna har projekt tidigarelagts och nya projekt har formats.⁴²

5.1.1 Strukturfondernas uppdelning

EU:s strukturfonder innehåller regionalfonden, socialfonden, jordbruksfonden och fiskefonden. EU:s ekonomiska satsningar på strukturfonderna (åren 2000-2006) uppnår totalt 219 miljarder euro, det vill säga omkring 1 800 miljarder svenska kronor och är en tredjedel av hela EU:s budget. Sverige får ta del av 19 miljarder kronor (2,19 miljarder euro). Observera att en euro i sammanhanget är beräknat på 8,50 kronor.⁴³

Strukturfonderna delas upp i tre mål och fyra gemenskapsinitiativ. Mål 1 och Mål 2 är kopplade till geografiskt definierade regioner och Mål 3 gäller *hela* Sverige. Gemenskapsinitiativen består av Interreg III, Leader +, Equal samt Urban II.⁴⁴

Mål 1

Att främja utveckling och strukturell anpassning i områden som släpar efter i utvecklingen.

⁴⁰ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 86-87

⁴¹ Utveckla Sverige – EU:s strukturfonder 2000-2006 sid. 3

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid. sid. 4

⁴⁴ Ibid.

Mål 2

Att stödja ekonomisk och social omställning i områden med strukturella svårigheter (industri, landsbygd, städer och fiske).

Mål 3

Att stödja anpassning och modernisering av utbildningssystemen och främja sysselsättningen.

Interreg III

Gränsöverskridande, transnationellt och interregionalt samarbete ska stimulera en harmonisk och balanserad regional utveckling i hela EU.

Leader +

Landsbygdsutveckling genom integrerade utvecklingsprogram och samarbete med lokala aktionsgrupper.

Equal

Transnationellt samarbete för att finna nya metoder som motverkar alla former av diskriminering och orättvisor på arbetsmarknaden.

Urban II

Ekonomisk och social upprustning av städer och stadsområden med problem i syfte att främja en hållbar utveckling i städerna.

5.1.2 Strukturfonder som rör kommunerna i Klarälvdalen

Mål 1 (Torsby kommun)

Mål 1 i Sverige syftar till att förbättra och göra näringslivsutvecklingen starkare i de mest glesbefolkade områdena. En starkare dragningskraft lockar flera nyetableringar av företag och till följd utvecklas tillväxten i näringslivet och utflyttning från regionen kan hindras. Mål 1 i Sverige omfattar sammanlagt 51 kommuner med omkring 970 000 invånare. De tidigare Mål 6, de nordligaste Mål 2 samt Mål 5b från programperioden 1995-1999 har ersatts av Mål 1. Målet är ordnat i två program; Norra Norrland samt Södra Skogslänsregionen där Torsby kommun ingår. Varje Mål 1-program, för perioden 2000-2006, omfattar omkring 8,6 miljarder kronor (cirka 1 miljard euro). EU bistår med 3 miljarder kronor (350 miljoner euro).⁴⁵

Den huvudsakliga målsättningen för Södra Skogslänsregionen är *starkt utvecklingskraft och kunskapsdriven tillväxt i näringslivet*. Genom kompetensutveckling, forskning och samverkan skall små och medelstora privata företag gynnas och utvecklas. Det skulle innebära starkare attraktivitet för såväl människor som företag. Genom Mål 1 förväntas även att 8 000 arbetstillfällen skall skapas eller bibehållas, att 1 000 nya företag skall genereras samt att 20 000 människor skall medverka i utbildningsinsatser.⁴⁶

⁴⁵ Utveckla Sverige – EU:s strukturfonder 2000-2006, sid. 7

⁴⁶ Ibid. sid. 9

Förutom det ovan nämnda finns följande insatsområden⁴⁷:

Livslångt lärande och utveckling av mänskliga resurser i arbetslivet genom kompetensutveckling, integration, mångfald och jämställdhet inom utbildning och arbetsliv.

Utveckling av jord- och skogsbruk samt fiskenäringen och landsbygdsutveckling med insatser såsom startstöd, investeringar, marknadsföring av jordbruksprodukter, miljöåtgärder och kompetenshöjning.

Utveckling av livsmiljö samt infrastruktur för att skapa attraktiva regioner så att unga människor vill bo kvar eller flytta till regionen.

Mål 2 (Hagfors och Munkfors kommuner)

Mål 2 går ut på att *stimulera näringslivsutvecklingen i utsatta industri- och landsbygdsregioner*. Det finns fyra Mål 2-regioner i Sverige; Norra, Västra, Södra samt Öarna. Totalt sett omfattar målet omkring 12,6 miljarder kronor (omkring 1,48 miljarder euro). EU:s strukturfonder bidrar med 3,6 miljarder kronor (omkring 423 miljoner euro) av kostnaden. 1 220 000 invånare berörs av Mål 2 och omkring 30 000 arbetstillfällen beräknas skapas eller bevaras och dessutom är målsättningen att skapa 6 000 nya företag. Dagens Mål 2 är jämförbar med de tidigare programmen Mål 2 samt Mål 5b.⁴⁸

Hagfors och Munkfors kommuner tillhör Mål 2 Västra, vilket ytterligare 32 kommuner från Värmlands, Västra Götalands och Örebro län gör. Mål 2 Västra programmets syfte är att *skapa och bidra till nya näringsstrukturer som ersättning och komplement till industritraditionen*. 8 000 nya och 2 000 bevarade arbetstillfällen är målsättningen och 3 000 nya företag skall etableras. Detta program har 3,7 miljarder kronor (431 miljoner euro) att dela ut under den aktuella tidsperioden och EU:s bidrag är 1 miljard kronor (125 miljoner euro).⁴⁹

Insatsområden⁵⁰:

Utveckling av näringslivsmiljö och företagsklimat ska öka förmågan till förnyelse, samverkan och kreativitet inom näringslivet.

...utveckla strategiska kompetensmiljöer inom ny teknik och innovation, förädla regionala produktionsmiljöer och skapa ett positivt företagsklimat för befintliga och nya företag.

Samverkan mellan utbildning och näringsliv ska anpassa kraven på kunskap och kompetens utifrån det lokala och regionala näringslivets behov.

Trots att regionalpolitiska projekt har ett gott syfte finns svårigheter med själva projektformen. En negativ effekt angående tidsbegränsning, att projekten kan vara inom tre år, kan innebära att ett lyckosamt och resultatrikt projekt måste avslutas för att projektiden är över, då kanske det inte blir någon mer fortsättning. Projekt definieras som *en i tiden*

⁴⁷ Utveckla Sverige – EU:s strukturfonder 2000-2006, sid. 7

⁴⁸ Ibid. sid. 10

⁴⁹ Ibid. sid. 11

⁵⁰ Ibid. sid. 12

*begränsad aktivitet med ett specificerat syfte som utförs vid sidan av den ordinarie verksamheten.*⁵¹

⁵¹ SOU 2000:36 Rapport 7, sid. 87

6. Klarälvdalen

Jag trivs med dig du vackra dal
med björkskogsdungar, asp och al.
Här vårligt yster Klaran brusar,
i skogar tjäderspelet susar.

Jag älskar dig i sommarskrud
då björkar slöjor bär likt brud.
I Klaran speglas allt det sköna
med skogar, ängar ljuvligt gröna.

Du sällsam är i höstlig prakt
med vindars sus i skogig trakt.
Här jag finner ro, vid Klarans strand
när som vemod fyller mig ibland.

Jag trivs med dig i vintervitt
du ständigt tjusar sinnet mitt.
Alltid vill jag bo vid Klarans strand
ty här jag funnit lyckans land.⁵²

6.1 Beskrivning av Klarälvdalen

Klarälven som flyter igenom Värmland passerar i nord-sydlig riktning; Torsby-, Hagfors-, Munkfors-, Forshaga-, Karlstads- samt Hammarö kommuner.⁵³ I denna studie begränsas Klarälvdalen till de fyra första nämnda kommunerna det vill säga från Torsby till Forshaga. Klarälven är, från den nordligaste punkten i Värmland till den sydligaste, 288 kilometer lång, räknas tillflödena in blev avstånden sammanlagt 772 kilometer långa.⁵⁴ Älven startar i Hälsingland och flyter in i Norge, där den kallas för Trysilälven, för att återigen flyta in i Sverige.⁵⁵ I de norra delarna av Värmland råder näst intill Norrlandsklimat, skogarna breder ut sig milsvitt och floran vittnar om ett kallare klimat i jämförelse med de sydliga delarna av länet. De södra delarna av Klarälvdalen domineras av öppna vidder och odlingslandskap.⁵⁶ Trots stora skillnader mellan kommunerna som berörs av den utsträckta Klarälven, är älven likt en identitetsskapare och en gemensam nämnare som bildar en slags enhetlighet, kommunerna emellan.⁵⁷

Klarälvdalen har skapats genom en spricka i bergsmassorna och har funnits i miljontals år.⁵⁸ Efter istidens tillbakagång, för omkring 7000-8000 år sedan, var Klarälven bland de längsta och smalaste havsfjordar i Skandinavien. Då Klarälvdalen började befolkas för cirka 6000 år sedan mynnade Klarälven ut i nuvarande Forshaga och ett omfattande deltalandskap skapades

⁵² Persson, I. Ekshärad i Ljung, R. (1965) sid. 70

⁵³ Stiftelsen Värmlands Museum och Värmlands Fornminnes- och Museiförening (1998) sid. 120-124

⁵⁴ Lindskog, E. (1985) sid. 103

⁵⁵ Ibid. 28-31

⁵⁶ Stiftelsen Värmlands Museum och Värmlands Fornminnes- och Museiförening (1998) sid. 120-124

⁵⁷ Århem, T. (1980) sid. 9

⁵⁸ Larsson, I. (1978) sid. 21

söderut⁵⁹, Karlstad är anlagt på ett av dessa deltan.⁶⁰ Namnet på Klarälven har varierat under tidens gång. De tidigaste namnen sägs vara *Elfven – Fellur i vöni* och *Elfur heiter*. Under 1600-talet påträffas *Storelfven*, *Clara elfv*, *Storan*, *Klaran* samt *Elfven*. Delar av älven har kallats olika på olika platser; *Deija elfv* i Nedre Ullerud, *Skifia* i Forshaga och *Thingvalla elfv* i de sydligaste delarna kring Karlstad. Ett gemensamt namn och som brukats i vardagstal är *Älva*.⁶¹

Älven är idag mycket ringlande och har många meanderbågar. Lugna floder och älvar som inte har så höga fall tenderar ofta att skapa ringlande mönster.⁶² Från Höljes i norra Värmland till Sysslebäck söderut i Torsby kommun är dock älven strömmande och livfull. Vattnet lugnar sig ju längre söderut den flyter. I Munkfors, Deje och Forshaga finns forsar, men som idag är kontrollerade.⁶³

Klarälvdalen har varit en pilgrimsled av stor betydelse. Omkring mitten av 1000-talet styrde svenska pilgrimer kosan mot Sankt Olofs grav i Nidaros, dagens Trondheim, i Norge.⁶⁴ Anledningen var att Olof den helige var jordfäst där, under altaret i den kyrka som var tillägnad honom.⁶⁵ Många namn på platser, gårdar, ängar och bäckar vittnar om detta; Munkerud och Munkebol i Ransäter, Munkkällan och Munkheden i Dalby socken.⁶⁶ Ytterligare finns namn som Munkfors, Kyrkmyren, Helvetesbäcken, Krusmon och Korsbäcken etcetera.⁶⁷

6.1.1 Den finska invandringen

När bygderna vid Klarälven befolkades var Värmland rik på föda från både skog, vatten, jakt och fiske som var av stor betydelse för bosättarna. På 1400-talet låg gårdarna isolerade från varandra och varje hushåll krävde stora landarealer för jakt och för boskapsskötsel. Ägorna delades dock upp under åren genom arvsskiftet och Klarälvdalen började få en mer sammansatt bebyggelse. Med dagens mått mätt var det trots allt stora avstånd mellan hus och gårdar och några farbara vägar fanns knappt. Under 1500-talet skedde stora utvecklingar i Värmland, särskilt i de norra delarna, då nya arealer utvanns för byggnader och odlingar, bland andra av invandrande finnar.⁶⁸

Under andra hälften och i slutet av 1500-talet var situationen för invånarna i Finland mycket svår. Orsakerna var många; de var kuvade av adeln, de var ständigt jagade av betungande skatter och det var missväxtår. Dessutom härjade ryska soldater i landet. År 1596 gjorde bönderna revolution, vilken besegrades. Situationen blev ännu värre än tidigare. För många var tillståndet ohållbar och emigrerade därmed exempelvis till Sverige för att söka lyckan. Skogen kom att bli deras räddning.⁶⁹ I Sverige emottogs de finska invandrarna till en början med öppna armar. De sågs som idoga arbetare som skulle hjälpa Sverige att utveckla berg-

⁵⁹ Larsson, I. (1978) sid. 29-30

⁶⁰ Ibid. sid. 21

⁶¹ Jansson, A. (1974) sid. 31

⁶² Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 133-134 och Lindskog, E. (1985) sid. 25

⁶³ Lindskog, E. (1985) sid. 29

⁶⁴ Larsson, I. (1978) sid. 36, Lindskog, E. (1985) s. 18

⁶⁵ Lindskog, E. (1985) sid. 18

⁶⁶ Larsson, I. (1978) sid. 33, Lindskog, E. (1985) s. 54

⁶⁷ Larsson, I. (1978) sid. 33

⁶⁸ Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 133-134

⁶⁹ Ibid. sid. 134

och järnhanteringen.⁷⁰ Det fanns mycket obebodd och obrukad mark och tillkom det fler bönder innebar det i ett långsiktigt perspektiv mer skatteintäkter för kronan. De som byggde ett nytt torp från grunden medgavs sex skattefria år. Geografiskt sett bosatte sig invandrarna vid Östersjökusten och även i de inre delarna av landet. De första nämnda och omskrivna finska bosättarna finns i tionde och mantallängderna från 1646.⁷¹ För att invandrarna skulle få odlingsbar mark i skogarna använde de sig av svedjeeldning. Efter en tid blev kronan orolig att invandrarna skulle beslagta allt för mycket mark och nya regler och lagar stiftades. På 1700-talet infördes restriktioner att avverka virke. Fast det fanns stora skogsarealer i (norra) Värmland så befarades skogen försvinna om svedjebruk och skogseldar härjade som tidigare. Det var de största och grövsta träden som var mest lönsamma och som det blev brist av. Därmed ansågs det att skogen måste räddas, men i själva verket var inte bristen av skog så stor förutom direkt vid järnbruken. När dessa bruk anlades var kolningen av stor betydelse och till följd därav blev det skogbrist i anslutning till dessa. På grund av restriktionerna stagnerade den finska invandringen.⁷²

6.1.2 Klarälven som transportled

Klarälven har varit en mycket betydelsefull kommunikations- och transportled. Under medeltiden fanns det knappt några vägar upp genom dalen, utan älven var det bästa och främsta transportalternativet. Redan under 1700-talet planerades en kanal vid Dejeforsen och ytterligare en vid Forshaga för att slippa de strida strömmarna. Det var egentligen inte förrän i början av 1820-talet som projekten verkligen började skissas upp. Vägen från plan till handling var lång. Möten hölls, *Clara Elfs Slussbolag* bildades och lades ned, planer lades ned och togs upp på nytt. Ett nytt bolag *Dejefors och Forshaga Slussverks Aktiebolag* initierades och tillslut, på 1850-talet, fick projektet statlig finansiering, 100 000 riksdaler. År 1855 började äntligen arbetet med kanalerna och mellan 80-160 man var anställda vid Forshaga kanal. Produktionskostnaderna blev dock högre än väntat och budgeten sprack och som en konsekvens var kanalbygget vid Dejeforsen tvunget att läggas ned, trots att redan genomgripande insatser utförts.⁷³ Istället byggdes järnvägsspår där och Dejefors dubbelspåriga järnväg invigdes 1863, som ett hjälpmedel för att komma förbi Forshagaforsen.⁷⁴ Resurser satsades på Forshaga kanal, som kom att invigas år 1858. Kanalen gick med vinst de första 20 åren, det mesta av inkomsterna gick dock till järnvägen vid Dejeforsen, vilken var dyr i drift. Redan i början av 1900-talet hade kanalen tappat (för) många besökare och den smalspåriga *Nordmark Klarälvens Järnväg* (NKIJ) blev Forshaga kanals konkurrent. Trots att Forshaga kanals glanstid var över slutade inte verksamheterna. Mölnbacka-Trysil köpte upp bolaget och drev det vidare. Dessutom har kanalen efter specialanpassning fungerat som transportled för timmer. Forshaga kanal har varit av stor betydelse för transporter längs Klarälvdalen, inte minst för industrierna.⁷⁵

Ångfartyget *Olof Trätälja*, ägt av Uddeholmsbolaget samt några köpmän från Karlstad, är ett exempel på den båttrafik som gick på Klarälvens vatten. Olof Trätälja trafikerade sträckan Karlstad-Forshaga. Anledningen var att fartyget skulle verka istället för de så kallade trälarna och bogsera pråmar på älven. Fartyget, som var det första och då den enda av sitt slag på Klarälven, kom även att fungera som passagerarbåt för 50 personer och lustturer arrangerades

⁷⁰ Lindskog, E. (1985) sid. 78-79

⁷¹ Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 134-135

⁷² Nilsson, Y. (1950) sid. 208

⁷³ Jansson, A. (1974) sid. 47-55

⁷⁴ Ibid. sid. 35-36

⁷⁵ Ibid. sid. 47-55

med bland annat dans. Olof Trätälja var en stort och otympligt fartyg som relativt snabbt kom att tas ur bruk. Senare kom flera båtar att ersätta det revolutionerande ångfartyget.⁷⁶

6.1.3 Järnvägen

Kommunikationsmedlen var av stor betydelse då befolkningsantalet i Klarälvdalen ökade under 1800-talet.⁷⁷ Redan under 1830-talet anlades enkla järnvägsspår av *Munkfors Bruk*, för att frakta tungt material och produkter till industrin. Vagnarna drogs av oxar och hästar. Uddeholm AB anlade en en kilometer lång järnväg mellan Södra och Norra Ed för att frakta gods och timmer förbi forsarna. Järn- och trävarorna förflyttades av oxar.⁷⁸ Sveriges första järnväg anlades 1849 mellan sjön Frykens södra del till Lyckan, söder om Forshaga. Även på denna sträcka drogs vagnarna av hästar, men ersattes senare av lokomotiv. Vid Dejeffors invigdes en rälsbana istället för att gräva en kanal intill forsens.⁷⁹ Vid denna tid ansågs järnvägen vara ett komplement till älvarna och Klarälven var fortfarande en grundläggande och obestridd kommunikationsled. Många av de korta järnvägssträckorna byggdes i privat regi.⁸⁰

När Uddeholm AB koncentrerade järnhanteringen till Hagfors och Munkfors, behövdes järnvägen som transportmedel, då dessa trakter var i stort behov av moderniserade infrastrukturer. Det beslutades att en smalspårig järnväg skulle anläggas från Filipstad, Nordmark via Uddeholm, Hagfors, Edebäck, Munkfors och Karlstad. Järnvägssträckan lades etappvis och första delen byggdes från Motjärnshyttan förbi Hagfors, Uddeholm, Sjögränd, Råda vidare till Skymnäs. Sedan tog Klarälven över transportledet till Munkfors. Där järnvägarna slutade tog vanligen vattensystemen vid. År 1875 byggdes järnvägen ut från Taberg till Hagfors. Järnvägen öppnades för allmän trafik 1878. Uddeholms järnvägsförbindelser ökade sina geografiska räckvidder, med Hagforsområdet som bas, vilket var betydelsefullt för anslutningen till gruvorna. Dessutom fick Uddeholm vid den här tiden anslutning med rikets järnvägar. Järnvägarnas expansiva nätverk var dock ofta korta, osammanhängande banor, som inte bildade något gemensamt transportnätverk. Ofta fungerade banorna i första hand för godstransport i anslutning till industrier. Den så kallade *NKIJ-banan* (NKIJ är en förkortning av *Nordmarkens-Klarälvens Jernvägsaktiebolag*) förlängdes ned till Munkfors och var klar 1890 och till Karlstad 1904.⁸¹ Det krävdes mycket arbetskraft, omkring 500 man, för uppbyggnaden. Uddeholm var inledningsvis ägare av järnvägen, men 1880 nybildades NKIJ-bolaget. Bolaget blev helägt dotterbolag till Uddeholm och anledningen till att bolag bildades var exempelvis för att få statliga bidrag och lån med järnvägen som säkerhet.⁸²

Under första världskriget ökade trafiken på NKIJ-banan och hade omkring 700 000 resor/år. Stenkolsresurserna minskade och priset sköt i höjden, därför började vedeldning tillämpas vilket gav sämre effekt och resultat. Från 1919 drevs tågen med elektricitet som kom från Uddeholms egna kraftverk. Den ökande bilismen bidrog snart till att allt färre valde järnvägen som transportmedel.⁸³

⁷⁶ Jansson, A. (1974) sid. 36-38

⁷⁷ Lindskog, E. (1985) sid. 98

⁷⁸ Århem, T. (1980) sid. 50-53

⁷⁹ Lindskog, E. (1985) sid. 100

⁸⁰ Ibid. sid. 102

⁸¹ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 100-101, Århem, T. (1980) sid. 50-53

⁸² Jakenberg, K-E. (1991) sid. 102

⁸³ Ibid. sid. 281 och 285

Det bildades flera bolag inom Uddeholmkoncernen under tidens lopp då järnvägen byggdes. Efter första världskriget, när hela sträckan var klar, tog NKIJ-bolaget över de övriga järnvägsenheterna. Järnvägsbolaget utökade verksamheten och satte även in bussar. År 1915 förlängdes NKIJ-banan ytterligare från Karlstad till Skoghall där Uddeholm hade verksamheter.⁸⁴ Denna järnvägssträcka är idag nedlagd, 1964 avstannade persontrafiken och godstrafiken upphörde 1979.⁸⁵ (Läs mer om dagens NKIJ-bana eller Klarälvsbanan under rubrik 9.5 *Gemensamma projekt.*)

6.1.4 Skogen

Värmland består av mycket skog, framförallt i de norra delarna. Det beror bland annat på att markerna består av morän som inlandsisen lämnat efter sig. I de norra delarna av landskapet växer träden mer långsamt än exempelvis vid Väneren, boniteten är med andra ord lägre i norr än i söder. Anledningen är det Norrlandsklimat som präglar området.⁸⁶

Skogen var på 1700-talet en viktig råvara och produkt för mellersta och östra Värmland. I de nordligaste delarna av landskapet var skogens betydelse emellertid inte så central. Visserligen såldes en del virke till Norge, men den privata gränshandeln förbjöds 1729. Virke och skog skulle därmed säljas till köpmän i exempelvis Karlstad, som i sin tur sålde till Norge. Köpmännen hade tillstånd och handelsprivilegier. Ytterligare anledning till varför skogen inte var så värdefull var på grund av de begränsade transportmöjligheterna.⁸⁷

Under 1700-talet ökade dock exporten av trävaror och träindustrin utvecklades i snabbare takt. Sågkvarnar och sågverk etablerades intill bruket. Klarälven blev till en transportled för träindustrin. Flotningen, som kontrollerades av bruket, var först koncentrerad till Klarälven, senare nyttjades även biflödena. Genom att bruket köpte upp mark och skog, i synnerhet längs vattendragen, fick de kontroll över vattnet och flotningen. I slutet av 1780-talet fick bönderna befogenheter att köpa skog och mark. Tidigare var de tvungna att betala skatt för att bruka marken, vilken egentligen ägdes av kronan. När industrialismen tilltog och städerna växte efter 1820 blev efterfrågan av byggnadsmaterial stor och skogen blev en efterfrågad råvara. Skogarna i de allra nordligaste trakterna nyttjades, bruket utökade sina skogsägararealer och Värmland exporterade mycket timmer. De östra delarna av landskapet behöll merparten av sin skog till framställandet av träkol till bruket. Uddeholmsbolaget var det främsta bolaget som expanderade och ägde den mesta skogen i östra Värmland längs Klarälven.⁸⁸

Skogsbruk i omvandling

Under och efter andra världskriget hade Värmland och Sverige en oförstörd industriapparat. Efterfrågan av exempelvis järn var stor på den europeiska marknaden och Sverige bistod med råvaran. Utvecklingen inom skogsnäringen var stor. *Värmlands Skogsarbetsstudier* grundades genom samarbete mellan flera skogsbolag för att bland annat förbättra arbetsmetoder och verktyg samt utbilda arbetskraft. Fram till 1950-talet var det yxa och såg som gällde för skogshuggarna, sedan kom den revolutionerade motorsågen, vilken var starten för ett rationaliserat skogsbruk.⁸⁹

⁸⁴ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 278

⁸⁵ Nielsen, B. (1993) sid. 118

⁸⁶ Dahlin, G., Nordqvist, E. & Elam, L. (1968) sid. B: 1 och B: 6

⁸⁷ Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 136

⁸⁸ Ibid. sid. 137-139

⁸⁹ Ibid. och Österlöf, B. i Vevebe (1982) sid. 42

På 1960-talet hade de krigsdrabbade länderna i Europa åter byggt upp sina samhällen och sin industriapparat, nya, moderna industrier ersatte de gamla krigshärjade. Skogsbruket i Sverige som tidigare varit mycket fördelaktigt började möta motgångar. Skogsbruket var tvunget att utvecklas och moderniseras ytterligare för att konkurrera på marknaden och under 1960-talet började användandet av terränggående traktorer och skogsmaskiner. För att timmerbilar skulle kunna komma fram och hämta timmer anlades skogsvägar i ett snabbt tempo. Lastbilarna ersatte flottningen på biflödena och det var nästan bara timmer från norra Värmland som flottades ned till Karlstad.⁹⁰

Moderniseringen av skogsbruket resulterade i att många arbetstillfällen försvann. Som ett kedjemönster påverkades boendeförhållandena, de sociala förhållandena och samhällsutvecklingen i glesbygden. Dessutom blev de så kallade reviren inom exempelvis Uddeholm AB hopslagna till större enheter med färre anställda och även mindre skogsbolag köptes upp av större.⁹¹

Moderniseringen av verktyg och maskiner inom skogsbruket har inneburit både negativa och positiva konsekvenser. Exempel på de negativa effekterna är att maskinerna tagit över människans uppgifter, vilket har lett till avfolkning av traditionella skogsbruksbygder som exempelvis Klarälvdalen. Mycket arbetskraft sökte sig till industrierna såsom Karlstad, Vålberg och till Grums. Dessutom förstör de moderna maskinerna terrängen. De positiva aspekterna är att skogsarbetaren slipper tunga, slitande kroppsarbete, det är för skogsbolag ekonomiskt fördelaktigt samt att det tidsmässigt går fortare.⁹²

År 1969 drog en kraftig storm över mellersta Sverige och Värmland, vilken i Värmland blåste omkull 2-3 årsavverkningar. Därefter föll mycket snö som försvårade arbetet med vindfällorna.⁹³ Under 1970-talet var skogarna längs Klarälvdalen även drabbade av granbarksborren, som är en skadeinsekt. Skogsägarna gjorde stora förluster. På 70-talet blev situationen mycket svår för lönsamheten inom skogsbruket och övrig basindustri i Sverige. Den tekniska utvecklingen var en nödvändighet för att följa den internationella marknaden, i och med det bortrationaliserades en stor del av arbetskraften. En stark kritik riktades mot storskogsbruket och dess kalhyggen, mekaniseringar, monokulturer, miljögifter med mera, vilket uppmärksammades massmedialt. *Billerud* blev vid den här tiden ett av Sveriges största skogsbolag med 635 000 hektar produktiv mark.⁹⁴ Idag äger fortfarande skogsbolagen den mesta skogen i området. För några år sedan ägde *Stora Skog* 93 procent skog i Torsby kommun.⁹⁵

6.1.5 Skogsbolagen

Under 1800-talet etablerades de stora skogsbolagen och därmed sågverksindustrin i de värmländska skogarna.⁹⁶ Skogen blev en guldgruva och privatägd mark köptes upp i de stora bolagen.⁹⁷ I Finnmarkerna hade många människor svårt ekonomiskt efter en rad missväxtår. Många hade inget annat val än att sälja sina egendomar för att överleva. Det som bönderna, som ofta var isolerade från det övriga näringslivet, inte visste var att skogen började bli viktig

⁹⁰ Österlöf, B. i Vevebe (1982) sid. 43

⁹¹ Ibid. sid. 45

⁹² Ibid. sid. 58 och Evensson, K. (040624)

⁹³ Österlöf, B. i Vevebe (1982) sid. 45

⁹⁴ Ibid. sid. 45-47 och 58

⁹⁵ Evensson, K. (040624)

⁹⁶ Lindsog, E. (1985) sid. 104-106

⁹⁷ Nilsson, Y. (1950) sid. 208

och värdefull. Uppköparna utnyttjade böndernas okunskap och deras övervärderade syn på pengar. Då skogsbolagen lurade bönderna med ojusta medel kallades det för baggböleri. Bolagens snabba framfart, då de köpte upp skog och mark, ansågs inledningsvis vara stötande och ett hot mot bygdens kommande tid. Ärendet diskuterades i riksdagen, vilket även tidigare gjorts angående Norrland som brottades med samma problematik. År 1906 stadgades en lag gällande förbud i särskilda fall för bolag och förening att köpa fast egendom (*Norrländska förbudslagen*). Lagen breddades 1917 och berörde även Värmland. I och med Norrlandslagen fick de stora bolagen söka skog på annan väg och lösningen blev uppköp av mindre bolag. Det innebar en centralisering av produktionen och den fria konkurrensen minskade. Uddeholmsbolaget är ett bra exempel på detta; år 1835 ägde bolaget 81 000 hektar skog och år 1910 148 000 hektar. Efter att ha köpt Brattfors och Storfors 1919 ökade skogsarealen till över 200 000 hektar.⁹⁸

Under 1900-talets början hade storbolagen alltmer tagit makten över marknaden och över omfattande delar av naturens resurser. Det var inte bara skogen, utan även vattnet (vattenkraft och flottning) som köptes upp. Dessutom var skogsbolagen delägare i gruvbolagen. Trots en stark centralisering av storföretag klarade de små sågverken den hårda konkurrensen vid tiden runt första världskriget. Värre var situationen för träsliperierna vilka slogs ut av massaindustrin.⁹⁹

Den negativa allmänna uppfattningen om bolagen ändrades och omkring 1950-talet var synen mer positiv. Anledningen var att bolagen var mer intresserade och engagerade i de uppköpta gårdarna och hade ett bättre förhållande till sina underordnade. Dessutom var situationen så att de som hade privata ägor kunde avverka olika mycket på grund av konjunktursvängningar och hade det kanske kärvt ekonomiskt vissa tider på året. Bolagen däremot såg till att deras arbetare hade sysselsättning och inkomst året runt. Om befolkningen skulle lämna området för att bolagen åsidosatte och inte brydde sig om den enskilda individen, skulle bolagen förlora arbetskraft. Det var bättre att samarbeta och befrämja arbetarna.¹⁰⁰

6.1.6 Flottning

När skogen och timret började ta slut i de södra delarna av Värmland under 1600-talet vändes blickarna norrut. På 1700-talet flottades sågtimmer och bjälkar från de nordligaste delarna av länet till Vänerborg och Lilla Edet. Det var med andra ord inte endast de närbelägna platserna såsom Munkfors och Deje som försågs med timmer. Vid denna tid var flottningen inte organiserad utan varje enskild flottgodsägare flottade sitt eget timmer. Senare under samma sekel började timret märkas så att en gemensam flottning inleddes. Det var inte förrän på 1900-talet den verkligt utvecklade flottningen startade.¹⁰¹

Under 1800-talets början startade flottgodsägarna en diskussion och initierade en förening *Herrar Timmerhandlare på Clara Elf med däri fallande vattendrag* vilken senare utvecklades till *Klarälvens Flottningsförening* (1893). Föreningens huvudsakliga syfte var att få till stånd en gemensam flottning. Det var inledningsvis endast Klarälven som fick en organiserad flottning och på 1830-talet iordningställdes biflödena och kunde därefter användas som flottningsleder. Herrar Timmerhandlare skötte även tillsynen av flottningen och hade

⁹⁸ Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 147-148

⁹⁹ Ibid. sid. 148

¹⁰⁰ Nilsson, Y. (1950) sid. 208

¹⁰¹ Lundén, B. (1986) sid. 12

tillsyningsmän, särskilt vid biflöden vilka var mer besvärliga för flottning. Tack vare en organiserad och gemensam flottning kunde förbättringar ske och syftet uppfyllas.¹⁰²

I de nordligaste delarna av Klarälven och dess biflöden, från Ekshärad och norrut, arbetade under 1940-talet omkring 900 man under flottningssäsongen på våren. Då säsongen var över var omkring 80 personer verksamma med underhållsarbeten.¹⁰³ Omkring 1975 var drygt 1500 säsongsanställda vid Klarälvens flottningsförening.¹⁰⁴ Flottningen hade en betydande roll för bygdens arbetsliv. Mängden flottat timmer ökade från 1860-talet till 1950-talet.¹⁰⁵ Med tiden ökade merkostnaden av flottningen som successivt moderniserades. Förutom att bogserbåtar ersatte mankraften så skedde alltmer mekaniska utvecklingar.¹⁰⁶

Mängden flottgods ökade i takt med att biflödena blev flottningsbara. Biflödena iordningställdes av trävarufirmor i samråd med skogsägarna. Under mitten av 1800-talet blev Herrar Timmerhandlare alltmer etablerade och köpte upp enskilda flottningsleder och processen höll på ända fram till slutet av 1940-talet. Inte förrän 1948 blev samtliga svenska biflottleder allmänna vilka ingick i ett förenat system. På 1960-talet upphörde flottningen på Klarälvens biflöden.¹⁰⁷ 1972 flottades endast 25 % av timret, 55 % transporterades med timmerbil och 20 % fraktades på järnväg. År 1980 hade mängden flottat timmer sjunkit drastiskt och timret kom då från Trysilområdet i Norge. Transporter med timmerbil blev alltmer vanligt. Det var inte lika tidskrävande som flottning och det var dessutom inte säsongbundet. Industrierna behövde heller inte ha reservlager, som tidigare.¹⁰⁸ År 1983 nyttjades endast Klarälven, Fryken och Norsälven som flottningsleder i Sverige.¹⁰⁹ Hösten 1991 upphörde timmerflottningen på Klarälven.¹¹⁰

Klarälvens skiljeställen

Inledningsvis fanns flertalet privata skiljeställen längs Klarälven. Vid skiljeställena skildes timret beroende på vem som ägde det. I början av 1900-talet var skiljeställena ofta belägna i närheten av någon industri. I Lusten och Löved (Forshaga) fanns gemensamma skiljeställen. Vid Lusten sorterades timmer till Deje sulfatfabrik (1910-1977), Dejefors sågverk (1940-1975) och Forshaga sulfatfabrik (1895-1970). Resten av virket nådde Löved, som sedan hopbuntat fraktades vidare till industrierna vid Vänern. Det var kostsamt med skiljning och hopläggning i och med de manuella och kraftiga ansträngningar som behövdes.¹¹¹

År 1920 skedde en ombyggnad vid Lustens skiljeställe som utrustades med ny buntningsteknik. Denna konstruktion användes fram till dess att skiljningen upphörde. Samsortering av massaved initierades 1947 vilket innebar att när timret nådde slutstationen tilldelades flottgodsägarna samma kubikmassa timmer som vid början av flottningsfärden. Samsorteringen innebar att mindre arbetskraft behövdes.¹¹² I början av 1960-talet skedde en sammanslagning av skiljeställena Löved och Lusten och det blev då endast Lusten kvar. Där buntades timret ihop och fick i princip en adresslapp vart det skulle. Det innebar att omkring

¹⁰² Lundén, B. (1986) sid. 13

¹⁰³ Nilsson, Y. (1950) sid. 213

¹⁰⁴ www.varmlandsmuseum.se (040331)

¹⁰⁵ Jakenberg, K-E (1991) sid. 510

¹⁰⁶ Lundén, B. (1986) sid. 39

¹⁰⁷ Ibid. sid. 15-16

¹⁰⁸ Jakenberg, K-E (1991) sid. 511-512

¹⁰⁹ Carlsson, O & Eliasson, K. (2000) sid. 156

¹¹⁰ www.varmlandsmuseum.se (040331)

¹¹¹ Lundén, B. (1986) sid. 25-26

¹¹² Ibid. sid. 26-27 och Jakenberg, K-E. (1991) sid. 510

50 personer förlorade arbetet. 1983 upphörde Lusten att vara skiljeställe, istället flottades allt timmer ner till Skoghall. Anledningen var att Billeruds och Uddeholms skogsverksamheter gick ihop och därmed skulle allt timmer till en ägare.¹¹³

Vattenkraftverkens inverkan på flottningen

Klarälven (på svensk sida) blev utbyggd första gången år 1905 vid Dejeforsen där både damm och vattenkraftverk byggdes. Vattenkraftverken och dess tillhörande dammar hade stor inverkan på flottningen. Innan byggnationerna var fallsträckorna ett problem då timret kunde stranda på klippblock längs älvsidorna när vattenståndet var högt. När det var lite vatten innebar det svårigheter att få stockarna ut ur strömfåran. Efter dammutbyggnad behövde inte timret bogseras med hjälp av båt utan uppdämningarna gav ett strömdrag som gjorde att timret flöt fram. För att stockarna skulle komma förbi anordningarna byggdes flottningsrännor.¹¹⁴

¹¹³ Lundén, B. (1986) sid. 26-27 och Jakenberg, K-E. (1991) sid. 511

¹¹⁴ Lundén, B. (1986) sid. 36

7. Industrialiseringen i Klarälvdalen

Klarälvdalen har historiskt sett sammankopplats med viktiga naturtillgångar såsom skog och vatten och har på grund därav haft en framstående basindustri. De industriella framgångarna i området har haft en betydande roll för det moderna Värmlands och Sveriges framväxt. I detta kapitel redovisas några, långt ifrån alla, betydande industrisatsningar/regionalpolitiska insatser.

7.1 Järnhantering

Efter att bergsbruket utvecklats i hög grad under 1500-talet blev näringen en givande inkomstkälla för kronan. Under 1600-talet ökade den allmänna exporten och järn, koppar och tjära var de främsta exportvarorna. Värmland var under den här tiden Sveriges mest betydelsefulla järndistrikt. Järnhanteringen hade utvecklats fort och flertalet bruk etablerades. Kronan befrämjade järnverksamheterna och överlämnade en del skog till brukspatroner så att bruken skulle ha nog med råvaror.¹¹⁵

År 1637 inrättades *Bergskollegium* där det fastslogs att i Bergslagen fick endast gruvbrytning bedrivas. Beslutet grundades på det faktum att det började bli brist på skog i och med gruvbrytning och träkolframställningen bedrivits hårt under en lång tid. Svedjebruk förbjöds vilket innebar att de finska invandrarna som inte hade börjat odla mark var tvungna att flytta och arbeta i gruvor eller utom landet. Förädling av råvarorna skulle istället bedrivas i mer skogtäta områden exempelvis i norra Värmland. Genom denna bestämmelse ökade verksamheterna inom järntillverkningen. År 1649 fanns det 49 hyttor och 50 hammarsmedjor i Värmland. Det var handelshus i Göteborg och i Stockholm som hade ensamrätten på järnhandeln och hanterade och organiserade exporten. Det betydde att järnbruken var helt beroende av köpmännen. Arbetarna i sin tur var helt beroende av bruken, deras löner bestod av varor i brukshandeln. De befintliga lagarna från år 1637 stärktes 1647 och 1664. Dessutom introducerades privilegietvång vilka enbart utdelades vid bruk och som konsekvens fick sågkvarnar läggas ned i byarna.¹¹⁶

Under 1800-talet fanns ett fåtal hyttor längs Klarälven där järnmalm hanterades. Efter att det blivit nyheter i brukspolitiken, i början av 1800-talet, var det lättare att få privilegier så att nya hyttor och anläggningar kunde upprättas. Utbredningen av järnhanteringen i Värmland var som störst under 1840-talet. Flertalet stångjärnssmedjor anlades exempelvis i Ekshärad, Norra Ny, Dalby, Vårån, Femtån, Likån. När exploateringen av nya verksamheter precis tagit fart så stagnerade den. Orsakerna var flera; tillgången av träkol missbedömdes, allmänheten var emot användandet av träkol och verksamheterna var inte inkomstbringande på grund av konjunktursvängningar. Dessutom var storindustriernas utveckling järnbrukens fall och bruksdöden spreds. Utan Klarälven skulle inte järnbruken och de små verksamheterna ha funnits, älven var en värdefull transportled och en av orsakerna till framgång.¹¹⁷ Under 1800-talet producerade Värmland mest stångjärn i hela Sverige och 1880 fraktades uppemot hälften av denna framställning på Klarälven.¹¹⁸

¹¹⁵ Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 134-135

¹¹⁶ Ibid. sid. 135-136

¹¹⁷ Nilsson, Y. (1950) sid. 215-221

¹¹⁸ Jansson, A. (1974) sid. 33

7.2 Uddeholms historia i Hagfors och Munkfors kommuner

Uddeholm Aktiebolag har varit mycket betydande för Värmlands utveckling. Efter att startat i en liten skala utvecklades verksamheten och kom att bli världsledande inom järnhantering. Jag kommer kortfattat att beskriva Uddeholms framväxt för att belysa dess påverkan av utvecklingen i Klarälvdalen. Observera att jag endast berör vissa fragment av Uddeholms långa historia som är av betydelse för Klarälvdalen och har därmed uteslutit stora delar av Uddeholms verksamhet. Rubrikindelningen följer Jakenbergs indelning.

7.2.1 Uddeholm mellan åren 1668-1830

I de norra och östra delarna av Värmland var det under 1600-talet ödebygd. Från malmfälten i Filipstad spreds sig dock järnhanteringen söderut. År 1668 startades gruvrörelsen i Stjernfors, beläget norr om Uddeholm, och det var början till det stora Uddeholmsväldet. Från början av 1700-talet regerade Geijersläkten över Uddeholmrörelsen. Det var Bengt Gustaf Geijer d.ä. som köpte Uddeholm. Bland annat lät han uppföra hyttor, förbättrade förädlingen, skaffade mycket sammanhängande skog och i Skattkärr, beläget vid Vänern, inköptes en strandtomt för sjöburen transport av varor till Göteborg. Det var då den verkliga utvecklingen skedde. Hans arvingar utvecklade Uddeholm ytterligare och 1793 var Uddeholm tvåa i Sverige vad gäller mängden smitt järn.¹¹⁹

År 1830 tog Jonas Waern över verksamheten. Han köpte upp Munkfors Bruk, som hade resurser såsom Klarälvens vattenkraft och transportmöjligheter, närheten till skogens råvaror, viktiga bruksverksamheter och en finbladig timmersåg. Munkfors hade innan uppköpet varit ett ensamt och isolerat företag med ett inskränkt handelsutrymme mellan Uddeholm i norr och bruksanläggningar i söder. Dessutom uppköptes mark på Hammarö intill Vänern för transporternas skull. Flertalet hamrar upprättades i nordöstra Klarälvens tillflöden, men de flesta arbetarna i de norra delarna ville hellre arbeta i skogen för att sedan sälja virket till bruk söderut. Den geografiska utbredningen av Uddeholms verksamheter var omfattande under den här tiden, såsom de tekniska framstegen.¹²⁰

7.2.2 Uddeholm mellan åren 1830-1910

Utvecklingen inom järnhanteringen fortskred i rask takt och krävde nya, moderna förutsättningar. När Erik Georg Danielsson tillträdde efter Waerns död 1855, strävade han efter att koncentrera de utspridda verksamheterna inom järnindustrin till ett fåtal större enheter. Småbruk i de norra delarna av Klarälvdalen, som tidigare upprättats av Geijersläkten, rationaliserades bort. Munkfors kom att bli en stor enhet där man utvecklade och utövade, på den tiden, mycket framstående metoder.¹²¹

Företaget blev aktiebolag 1870 och anledningarna var att alla bråkuträkningar av andelarna inom släkten Geijer skapade svårigheter. Vidare kunde utomstående köpa andelar i företaget sedan 1833 års stämma. Fram till den här tiden hade Uddeholm skött sina ekonomiska affärer helt själv, men det kom att bli förändringar.¹²²

¹¹⁹ Jansson, A. (1974) sid. 8-10

¹²⁰ Ibid. sid. 11-12

¹²¹ Arpi, G. (1992) sid. 13

¹²² Ibid. sid. 17

Munkfors Bruk

Munkfors Bruk startade sin verksamhet redan 1670 då Karlstads borgmästare upprättade en hammare vid Munkerudsforsen i Klarälven. Lokaliseringen av bruket var noga utvald intill den strida forsen, vilket då var tämligen ovanligt. Vanligen var bruken etablerade vid små vattendrag där kraftresurserna var knappa. Uddeholm var tidigt intresserad av Munkfors bruk på grund av det goda geografiska läget från Uddeholm sett, ur ett transportperspektiv och för de redan etablerade verksamheterna som fanns på platsen. Årsskiftet 1829/1830 var Munkfors Bruk under Uddeholms vingar och var också Uddeholms främsta järnbruk. I köpet ingick även kvarn, tegelbruk och jordbruk som var av betydelse då det på den här tiden rädde självhushållning.¹²³

Då Uddeholm förvärvade Munkfors Bruk tillverkades där så kallat *tysksmide* och på 1840-talet tillämpades *lancashiremetoden*. Snart ersatte ett valsverk den hammare som tidigare format till stångjärnet. Redan i början av 1800-talet hade Munkfors börjat producera *brännstål* och kom senare att bli Sveriges främsta brännstålstillverkare. Brännstålet eller *kaggstålet* exporterades under 1800-talets mitt och ända till 1950-talet till främmande länder som Kina och Indien. Stålet paketerades i träkaggar, därefter namnet kaggstål, för att de skulle kunna transporteras med kameler och åsnor. Brännstålsproceduren lades ned helt i början av 1900-talet i Munkfors. I slutet av 1800-talet ersattes dock metoden alltmer av götstålsprocessen.¹²⁴

Perioden 1880-1910 genomfördes stora förändringar inom tillverkningen i Munkfors. Det nya *martinstålet* visade sig vara mycket passande för vidareförädling, vilket också infördes på bruket. Sålunda fanns fyra varmvalsverk med olika användningsområden.

Munkfors Bruk hade under slutet av 1800-talet fram till 1915 en stor produktion av hästkosöm. Det var den första manufakturprodukt Uddeholm hade. Det var det amerikanska företaget *The Globe Horse Nail Manufacturing Co* beläget utanför Boston som kände till martinstålet i Munkfors som gav bäst resultat vid framställning av hästkosöm. Enligt avtal mellan Uddeholm och Globe etablerades en fabrik i Hagfors 1879 och Munkfors tillverkade och levererade profilerad sömplåt till tillverkningen i Hagfors. Uddeholm gjorde tydligen ett bra arbete och var ensamleverantör av sömplåt till samtliga fabriker i olika länder som ägdes av Globe under ett antal år. För att skapa konkurrens och få ned priserna sökte Globe ännu en leverantör och fann *Kohlswa* i Köping. Uddeholm och Kohlswa fick dela på marknaden. I och med minskad efterfrågan slutade hästkosömtillverkningen i Munkfors 1915.¹²⁵

Det fanns även tråddrageri vid Munkfors Bruk där exempelvis trådspikar tillverkades. Den mesta tråd som framställdes användes främst inom företaget. Spik och skruv tillverkades i Hagfors.¹²⁶ Genom kallvalsning framställdes bland annat fjädrar till korsetter och paraplyspröt. Kallvalsat material blev mycket efterfrågat på marknaden och utrymmet i Munkfors räckte inte till. Efter att en ny byggnad uppförts kunde den verkligt stora produktionen börja. Verket, som var beläget intill forsen, hade tillgång till elektricitet och hade till och med uppvärmda fabrikslokaler på grund av precisionsarbetet. Tillverkning av sågstål till hand- och bandsågar inleddes i slutet av 1800-talet och även denna produkt var mycket efterfrågad framförallt på den amerikanska marknaden. Trycket efter produkten var stort och tillverkningstakten otillräcklig, så väntetiden blev lång.

¹²³ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 16-17

¹²⁴ Ibid. sid. 19-21

¹²⁵ Ibid. sid. 36-38

¹²⁶ Ibid. sid. 38-39

En ny produkt på marknaden under den här tiden var en rakapparat lanserat av det amerikanska företaget *Gillette Safety Razor*. Uddeholm kom att bli fabrikören av de utbytbara rakklingorna tillhörande rakapparaten. Tyvärr dök vissa komplikationer upp i Munkfors då en eldsvåda härjade glödningshuset samt att storstrejken bröt ut 1909 vilket gav upphov till förseningar. Följande år kunde dock produktionen återigen återgå som vanligt. Gillette hade då införskaffat rakklingor från England för att trygga tillgången.¹²⁷

Fjäderfabriken startades omkring sekelskiftet. Där tillverkades blad- och skruvfjädrar till järnvägsagnar, hästfordon och harvfjädrar till jordbruksredskap. Tillverkningen startades 1895 och var fram till 1907 en lönsam affär.¹²⁸

Hagfors Järnverk

På 1860-talet, då järnhanteringen genomgick en strukturomvandling, bestämde Uddeholms ledning efter genomgripande granskningar att etablera ett järnverk intill Hagforsen. Det geografiska läget var lämpligt liksom vattenkrafts- och transportmöjligheterna.¹²⁹

Tackjärnsproduktionen i Hagfors uppmättes till omkring 8000 ton i början av 1880-talet och till omkring 12 000 ton år 1910. *Bessermerstålet* användes främst till verktygsstål och Uddeholm levererade stål till exempelvis lie- och bergsborrtillverkare. Enligt martinmetoden kunde återgångsskrot användas, vilket var omöjligt i bessermermetoden. Femtio procent av det martinstål som tillverkades i Hagfors levererades till Munkfors för vidare förädling.¹³⁰

I slutet av 1890-talet började tillverkningen av sömlösa rör i samarbete med Storfors, men produktionen upphörde emellertid snabbt. Som tidigare nämnts i avsnittet om Munkfors, fanns en hästskosömfabrik i Hagfors. Inledningsvis gick produktionen med förlust, men med åren blev arbetarna alltmer kunniga inom området. Under det första året (1884) framställdes 118 ton, tio år senare producerades 620 ton hästskosömmar. Kvaliteten var den absolut bästa och varan exporterades till ett tiotal länder. 1884 fick hästskosömmen första pris vid utställningen i London, året efter hedersdiplom vid världsutställningen i Antwerpen. Sedan fick verksamheten utmärkelser vid utställningarna i Sidney, Lissabon, Köpenhamn, Stockholm, Chicago, Lübeck samt Paris. När elektrifieringen och bilismen gjorde sina intåg, försvann behovet successivt av hästskosömmar. År 1915 upphörde produktionen i Hagfors.¹³¹

På 1880-talet började framställningen av träskruv inom Uddeholm. Det fanns ingen skruvtillverkare i Sverige, utan skruv importerades från exempelvis England. Tillverkningen var till en början bristande gentemot efterfrågan och det gav inga direkta ekonomiska vinster. Efter maskininvesteringar kunde den verkliga produktionen påbörjas från 4 375 gross första året 1884 till 278 000 gross tio år senare. Den verkliga toppen nåddes 1914 då första världskriget bröt ut och resultatet nådde 1 200 000 gross. Ett par år senare började skruven exporteras till andra länder, tidigare hade den endast nått den svenska marknaden. Trots handelshinder som vid krigets slut tilltog kunde Uddeholm vidga marknaden. Omkring år 1935 höjdes tullarna inom det brittiska samväldet där mycket av skruvexporten låg. Uddeholm sålde skruvfabriken till *Aug. Stenmäns Ab* i Eskilstuna, en konkurrent som ägdes av engelska intressen, med ett krav på att skruvfabriken inklusive arbetsstyrka skulle fortsättningsvis ligga beläget i Hagfors och skulle så vara i minst femton år. Dessutom skulle

¹²⁷ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 39

¹²⁸ Ibid. sid. 46

¹²⁹ Ibid. sid. 48-58

¹³⁰ Ibid. sid. 62-65 och 68

¹³¹ Ibid. sid.59 och 68-70

fabriken tillverka åtminstone 4,5 miljoner gross per år. Stensman etablerade en ny skruvfabrik i Hagfors där verksamheten fortgick i 15 år, sedan flyttades verksamheten till Eskilstuna. Vid den här tiden tillverkades inte enbart träskruv utan sortimentet var utökat. Då fabriken omlokaliseras arbetade två ingenjörer, två kontorassistenter, sju förmän samt 470 arbetare varav 135 arbetare var kvinnlig arbetskraft. I de tomma fabrikslokalerna flyttade *Primuskök* in.¹³²

7.2.3 Uddeholm mellan åren 1910-1940

Den nya teknik som kom under 1900-talets början innebar nya förbättringar och möjligheter att nyttja naturens resurser. Den nya tekniken möttes av skepticism av Uddeholmsbolaget men en omorganisering och modernisering gjordes dock inom företaget 1914. För att kunna möta den nya tiden var bolaget tvungen att nyttja utbyggnaden av elektriciteten och vattenkraften. I början av 1900-talet köptes många företag upp och Uddeholm expanderade.¹³³

Järnhanteringen

I början av 1900-talet övertogs många företag och bruk runt om i Värmland och även över länsgränsen av ett expanderande Uddeholm. Det innebar också att Uddeholm under den här tiden utökade sitt produktionsspektrum.¹³⁴

Trots att avveckling av småbruk och en koncentration av järnhanteringen hade skett i Hagfors och Munkfors så var produktionsuppdelningen inte så definitiv de två emellan. Båda tillverkade surt martinstål och de hade varmvalsverk. År 1941 lades dock det omoderna martinverket i Munkfors ned och därmed följde en omstrukturering, Munkfors specialiserade sig på kallbearbetning genom drageriet och kallvalsverk.¹³⁵

Munkfors Bruk

Sågverket, som var av stor betydelse för Munkfors Bruk, flyttades till Skoghall 1915. Martinverket, varmvalsverket och fjäderfabriken fortsatte under perioden 1910-1940 som tidigare. I bruket användes de gamla ugnarna och metoderna vilket resulterade i att martinverket lades ned 1941. Kallvalsverket som tidigare flyttats till Laxholmen fick återigen omlokaliseras på 1930-talet efter att lokalerna blivit för små. Det var kallvalsverket som utvecklades allt mer och kom att bli Munkfors Bruks gebit.¹³⁶

Mellan åren 1916-20 var det gynnsamma år för kallvalsat stål och försäljningspriserna tilltog under krigsåren. Tillverkningen av rakklingstål för Gillette var den mest betydande och ekonomiskt viktigaste produkten under 1920-talet. Snart blev dock kallvalstekniken i Munkfors ålderdomlig och behövdes moderniseras för att kunna konkurrera på marknaden. 1931 flyttades verkstaden till nya lokaler med modern teknik. År 1932 upphörde leveranserna till Gillette efter att det amerikanska företaget hamnat i svårigheter. Därtill dök konkurrens upp på marknaden som försvårade situationen för Uddeholm. I början av 1930-talet gav det kallvalsade stålet förlust, men redan i slutet av 30-talet såg det ljusare ut. Uddeholm hade funnit nya kompanjoner på de europeiska och amerikanska marknaderna.¹³⁷

¹³² Jakenberg, K-E. (1991) sid. 70-73

¹³³ Ibid. sid. 115-117

¹³⁴ Ibid. sid. 139

¹³⁵ Ibid. sid. 138

¹³⁶ Ibid. sid. 185

¹³⁷ Ibid. sid. 191, 193 och 196-198

1930 köpte Uddeholm upp *Blombacka Aktiebolag* som även de hade trådtrageri och spikfabrik. En uppdelning av produktionen gjordes mellan Munkfors och Blombacka och till följd därav upphörde trådspikfabriken i Munkfors och koncentrerades enbart till Blombacka. Produktionen i Munkfors hade emellertid minskat innan försäljningen var ett faktum och gav inte bruket någon större ekonomisk vinst. Drageriet flyttades till Laxholmen efter att kallvalsverket omlokaliserats och fick i och med det större lokaler. Nu utvecklades både icke rostfria och rostfria produkter i drageriet.¹³⁸

Hagfors Järnverk

På grund av miljölagens avancerade arbete och massaindustrins konkurrens om träkolet höjdes, som tidigare nämnts, priset och det var allt svårare att få tag på träkol. Elkraften och elektriska masugnar kom att vara räddningen i Hagfors.¹³⁹

Ett *legeringsverk* anlades i Hagfors 1935 och där tillverkades *ferrokrom* för rostfritt stål. Ett nytt martinverk byggdes till de två nya eldrivna ugnarna. Inom kort behövdes fler ugnar för att täcka behovet av martin stål, för under 1930-talet blev det stor efterfrågan och långa leveranstider. Dessutom skulle martinverket i Munkfors avvecklas.¹⁴⁰

Den lågkonjunktur som följde efter första världskriget var svår för industrierna och många var tvungna att avveckla sina verksamheter. Uddeholm kände också av konjunktursvackan och Hagfors drabbades hårdast. För att överleva var det tvunget att finna ett nytt tillverkningsprogram, då fanns omkring 300 stålsorter i fabriken varav många av dem inte var av högsta kvalitet. Slutligen bestämdes det att Hagfors Järnverk skulle tillverka; valstråd, verktygsstål, rostfria stål och speciella stål såsom borrarstål, magnetstål och väghyvelstål.¹⁴¹

7.2.4 Uddeholm mellan åren 1940-1985

Under andra världskriget gick det av naturliga skäl inte att importera eller exportera som tidigare, utan Uddeholms produkter fick anpassas till den svenska marknaden. Mycket av den arbetskraft som annars var tillgänglig var inkallade till försvaret. Efter kriget återtog gamla kunder kontakten och det gick en del stål på export till Europa och till Sovjetunionen. Åren efter andra världskrigets slut var goda år för Uddeholm och personalstyrkan ökade något igen,¹⁴² 1947 söktes 1400 man till industrierna. Den fortgående standardhöjningen av arbetarklassens levnadsförhållanden ledde emellertid till att det traditionella grovarbetet ej längre var lika eftertraktat.¹⁴³ Många investeringar gjordes inom Uddeholm och affärerna var lönsamma. Efterfrågan av stål- och träprodukter ökade i och med Koreakriget omkring år 1950.¹⁴⁴

På 1960-talet blev situationen värre för exportindustrin då konjunktursvängningar började ta fart och konkurrensen på tillverkningsmarknaden hårdnade. De krigsdrabbade länderna och Ostasien hade byggt upp sin industri med de senaste moderniteterna. För Uddeholms del försvagades lönsamheten på grund av de yttre omständigheterna men även på grund av interna faktorer. Det visade sig att bolaget hållit för hårt i sina traditioner och metoder av rädsla att

¹³⁸ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 190

¹³⁹ Ibid. sid. 152

¹⁴⁰ Ibid. sid. 154

¹⁴¹ Ibid. sid. 170 och 173

¹⁴² Ibid. sid. 313

¹⁴³ Centralförvaltningen, Historiska arkivet, Kartong, 475, mapp 5.

¹⁴⁴ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 295-296

produkterna skulle försämrats om de introducerade moderna metoder. Stora förändringar skedde dock inom Uddeholmskoncernen (1966) och verksamheten fördelades i resultatansvariga rörelsegrenar. Inriktningar inom vissa produktionsområden i verksamheten gjordes för att nå lönsamma resultat, vilket resulterade i att andra områden fick avvecklas eller säljas. Omstruktureringen blev klar till högkonjunkturen 1974, vilket var ett mycket gynnande år för verksamheten. Redan året därpå blev det åter lågkonjunktur som skulle vara under hela 1970-talet och som återigen drabbade hela den svenska exportindustrin.¹⁴⁵

Radikal förändring av ägarstrukturen inom Uddeholmskoncernen

Uddeholm var tvungen att sälja och göra uppgörelser med andra företag för att inte gå i konkurs och ägarstrukturen ändrades radikalt. Jag kommer här endast nämna några. År 1978 såldes Deje sulfatfabrik till *Vänerskog*. Vidare gick *Billeruds* och Uddeholms skogsindustrier med tillhörande skogar, ihop och bildade *Billerud Uddeholm AB* och Billerud innehade flest aktieposter. De pengar som Uddeholm då fick förbättrade verksamhetens ekonomiska situation men löste den inte.¹⁴⁶

Inom Uddeholmskoncernen fanns stål och kraft kvar. Stålverksamheten hade utökat då Uddeholm förvärvat *Söderfors, Stora Kopparbergs specialstålsdivision*. Stålverksamheten kände också av lågkonjunkturen men inte i lika stor utsträckning som inom skogsidan. Efter 1984 fanns endast verktygsstålet, sektor *Tooling*, kvar efter att de andra delarna inom tillverkningen av rostfritt stål sålts. Ytterligare fanns *ASSAB, Kraft, (Värmlandsenergi 50 %)*, försäljningsbolag, dotterbolag och intressebolag.¹⁴⁷

I början av 1980-talet fanns omkring 80 000 aktieägare inom Uddeholm. År 1983 var ägarstrukturen annorlunda och *AB Tresor* ägde en stor del av aktierna. I slutet av 1984 hade *AGA*¹⁴⁸ genom aktieköp i *Tresor* samt direkta köp fått majoriteten av aktierna i Uddeholm. År 1986 stod *AGA* som ensam ägare av Uddeholm AB och Uddeholm blev därefter dotterbolag till *AGA*. 1984 sålde Uddeholm skogsindustrin vilket gav ett ekonomiskt uppsving. Det hade kostat företaget mycket för att återigen få bolaget på fötter och verksamheten hade minskat kraftigt.¹⁴⁹

Munkfors Bruk

Den ordinarie tillverkningsvolymen återupptogs efter att andra världskriget var över. Insatserna på kallvalsverket i Munkfors ökade, moderniseringar gjordes och tråddrageriet var kvar. Tråddrageriet tillverkade exempelvis fjäder- och svetsstråd och från 1970-talet framställdes endast rostfri tråd. På 1970-talet dominerade främst tillverkningen av sågstål, ventilstål och rakbladsstål. De största försäljningstopparna var efter andra världskriget och i början av 1960- och 1970-talen.¹⁵⁰

År 1979 bildades *Uddeholm Strip Steel AB (USSAB)* som ägdes av Uddeholm och *Sandvik AB*, där kallvalsade band framställdes, stationerat i Munkfors. Bandstålsproduktionen hade

¹⁴⁵ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 712-713

¹⁴⁶ Ibid. sid. 713

¹⁴⁷ Ibid. sid. 310 och 713

¹⁴⁸ *AGA AB* bildades 1904. *AGA* var till en början framträdande inom fyrområdet där acetylen användes för belysning. Verksamhetsområdet för acetylen vidgades genom *AGA* och användes inom svetsning. Ytterligare utvecklades användningsområdet och *AGA* kom att bli mest känd för gasområdet. Ibid. sid. 309

¹⁴⁹ Ibid. sid. 715

¹⁵⁰ Ibid. sid. 418-419, 432 och 429

avvecklats i Hagfors och kunde inte bistå Munkfors Bruk med den varan, utan det fick Sandvik AB göra.¹⁵¹

Hagfors Järnverk

Mellan första och andra världskriget gjorde Uddeholm endast små investeringar på Hagfors Järnverk. Under 1940-talet var verket omodernt, det fanns ugnar från 1880-talet och arbetarna fick slita. Hagfors tillverkade kvalitetsstål, rostfritt stål samt valstråd. En del av tillverkningen levererades till Munkfors som exempelvis varmvalsade band. På 1940-talet startade en genomgripande modernisering och utbyggnad. På 1970-talet lades martin- och tackjärnsproduktionen ned och anledningen var att kostnaderna blev för stora. Tackjärnet hade varit grunden för Uddeholms järnhantering under århundraden. Istället satsade Uddeholm resurser på nya metoder och byggde ut flera lokaler.¹⁵²

Under 1960-talet bestämde Uddeholms ledning att satsa på verktygsstål. I Hagfors byggdes ett verk av mycket hög standard. Uddeholm var den enda tillverkaren av verktygsstål i landet och 80 procent gick till den utländska tekniska marknaden. Under 1970-talet avvecklades tillverkningen av surt martinstål och ersattes av elektrostill. Elektrostill tillverkades av skrot och gruvorna i Uddeholms regi hade inte längre någon funktion. Uddeholms traditionella grundregel att nyttja Värmlands råvaror och naturtillgångar kunde inte längre vidmakthållas.¹⁵³

År 1979 ingick Hagfors Järnverk (och Söderfors Bruk) i Uddeholm Tooling AB som var en ny organisationsenhet. Uddeholm Tooling innebar tillverkning av verktygsstål, behandling och funktion. I början var det lågkonjunktur och på grund av bilindustrins svårigheter sjönk efterfrågan av verktygsstål. Verktygsstål levererades ofta till verktygsmakare som i sin tur gjorde specialverktyg till slutanvändare. Inom plastindustrin behövdes stora verktyg och Uddeholm fick leverera verktygsstål dit. Uddeholms stål blev mycket eftertraktade och hade stora framgångar. Med god försäljning behövde Uddeholm bygga ut i Hagfors.¹⁵⁴

Åren 1983/84 fanns all ståltillverkning inom koncernen Uddeholm Tooling AB. Vissa verksamhetsgrenar gjordes till helägda dotterbolag.¹⁵⁵

7.2.5 Uddeholm idag

Munkfors Bruk = Böhler Uddeholm Precision Strip AB (USAB)

Böhler Uddeholm Precision Strip AB, USAB, producerar fortfarande kallvalsat stål vilket når världens alla hörn. Företaget levererar också råmaterial till lokala företag såsom *Munkfors Sågar AB* som vidareförädlar stål till såg- och knivblad.¹⁵⁶ I Munkfors är 375 personer anställda inom USAB. Härom året investerade bruket i 150 miljoner kronor och det har varit den enda investeringen på många år. Människor i kommunen hoppas att investeringen är ett bevis på att verksamheten kommer att få stanna kvar i bygden. Om Uddeholmkoncernen skulle försvinna från Hagfors och Munkfors skulle det få mycket svåra efterföljder. Tiden är

¹⁵¹ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 418 och 436

¹⁵² Ibid. sid. 338-339, 381 och 389

¹⁵³ Ibid. sid. 412 och 713

¹⁵⁴ Ibid. sid. 340 och 413-416

¹⁵⁵ Ibid. sid. 417

¹⁵⁶ www.munkfors.se (040729)

förbi då en stor företagsetablering livnär och omhändertar ett helt samhälle. För ett samhälles överlevnad krävs en variation av näringar för att bli mindre sårbart, menar Yvonne Thorén.¹⁵⁷

Hagfors Järnverk = Uddeholm Tooling Svenska AB

Uddeholm Tooling Svenska AB ingår sedan 1991 i den österrikiska koncernen *Böhler-Uddeholm AG*, med huvudort i Wien. Uddeholm Tooling är världsledande inom verktygsindustrin. Uddeholm Tooling exporterar varor till mer än 100 länder och har totalt omkring 11 500 anställda runt om i världen. I Hagfors är arbetsstyrkan omkring 790 personer.¹⁵⁸ Affärsmålsättningen är att vara en¹⁵⁹:

komplett partner för verktygstillverkare, verktygsanvändare och deras kunder när det gäller verktygsmaterial, dess behandling och användning.

Utan Uddeholm Tooling skulle Hagfors inte vara någonting, konstaterar Anders Bäcker. Uddeholm är livsnerven som skapar kringeffekter. De engagerar sig även socialt och sponsrar exempelvis *Valsarna* (lokalt speedwaylag) och *Svenska Rallyt*.¹⁶⁰

7.2.6 Uddeholm och skogsindustrin

Omkring mitten av 1800-talet var efterfrågan av trävaror i Europa stor och som följd sköt priserna i höjden. Uddeholm drog fördel av tillfället och trävaruförsäljningen stod för halva företagets vinst. Som konsekvens av dessa omständigheter köpte Uddeholm upp mer skog bland annat i västra Dalarna. Under 1860-talet råde omstrukturering inom järnhanteringen, de små brukena i norra Klarälvdalen lades ned och de större enheterna som i exempelvis Munkfors främjades. En av orsakerna till att de små brukena lades ned var transportsvårigheterna. Det som sysselsatte arbetarna i norra delarna av Värmland var fortfarande skogen och kolningen. Kolningen var mycket betydande för arbetet i skogen och det kolades under höstsäsongerna. Timmer flottades ned längs älven och kolet fraktades på pråm. År 1877 var det även möjligt att frakta träkol på järnväg, NKIJ-banan, från Edebäck till Hagfors. Uddeholms skogsarbetare fick i utbyte med arbete bo i torp, ofta avskilt och isolerat i skogen. Senare bodde en del skogsarbetare i lägenhet och skogsstationer. I början av 1940-talet hyrde Uddeholm ut omkring 450 körartorp, 625 huggartorp samt 650 lägenheter.¹⁶¹

Belastningen på skogen under andra världskriget var stor då vedförbrukningen ökade inom industrisektorn. Samtidigt var det brist på arbetskraft, många män var inkallade till militären. Tillfällig arbetskraft fick sättas in, bland andra fick flyktingar och utländska arbetare sysselsättning.¹⁶² Antalet skogsarbetare minskade anmärkningsvärt från 1950 på grund av säsongsmässiga förhållanden, utflyttning från skogarna till tätorterna, den allmänna högkonjunkturen inom landet samt mekaniseringen.¹⁶³ Omkring 1950 arbetade omkring 4000 personer inom skogen, 1975 var siffran 1000 stycken. För att locka skogsarbetare under 1950-talet ersatte heltidstjänster ackordanställningarna. Tidigare var det ett vinterjobb för att det var lättare att transportera ut timret ur skogen med häst, på sommaren bedrevs ofta lantbruk och många skogsarbetare flottade. Uddeholm kunde erbjuda boende för skogsarbetare i omkring

¹⁵⁷ Thorén, Y. näringslivsansvarig i Munkfors kommun (040607)

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ www.uddeholm.se (040513)

¹⁶⁰ Bäcker, A. (040615)

¹⁶¹ Ibid. sid. 81-82, 84 och 244

¹⁶² Jakenberg, K-E (1991) sid. 501

¹⁶³ Ibid. sid. 513 och Centralförvaltningen, Historiska arkivet. Grupp 4 Kartong 475, mapp 5

tjugo husbyar i skogen vilka var mycket modernt utrustade med elektricitet, vatten och avlopp.¹⁶⁴

Genom en sammanslagning av Uddeholms och *Mölnbacka-Trysils*¹⁶⁵ (på den svenska sidan) skogsindustrier på 1960-talet ökade Uddeholm sin skogsareal med 100 000 hektar och hade sammanlagt 440 000 hektar. I köpet ingick inte bara skog utan även vattenkraft och skogsindustri. Uddeholm förvärvade bland annat sulfittfabriken i Forshaga samt pappersbruket i Deje. Under 1960-1970-talen genomgick den svenska skogsindustrin en omstrukturering. De små fabriken lades ned för större satsningar.¹⁶⁶

År 1978 grundades Billerud-Uddeholm AB och därmed omplacerades Uddeholms skogsindustri till det nybildade bolaget. Bolaget bildades för att två krafter är större än en och det var en lösning så att Uddeholms ägor inte måste säljas. Sammanslagningen lönade sig och det nybildade bolaget kom att dominera skogsindustrin.¹⁶⁷ *Stora Kopparbergs Bergslags AB*, senare *STORA*,¹⁶⁸ köpte 1984 Billerud för 3600 miljoner kronor. Billerud kom att bli ett dotterbolag inom STORA-koncernen. Uddeholm fick nästan hälften av summan, vilket var en god affär. Genom denna affär avslutade Uddeholm sitt kapitel gällande skog och skogsindustrin.¹⁶⁹

7.2.7 Uddeholm och vattenkraften

Elkraften hade sitt genomslag omkring första världskriget då stora nydaningar skedde, särskilt inom industrin. En ny teknik för tackjärnstillverkningen med elektricitet utvecklades, vilket innebar att träkol inte behövdes nyttjas längre i lika stor utsträckning. I Hagfors planerades att köpa in el-masugnar och vattnet intill, Forshultsforsen, byggdes ut. År 1911 stod kraftstationen klar och året därpå kunde el-masugnarna tas i bruk efter att kraftledningen var färdigkonstruerad. Sedan byggdes ytterligare en kraftledning ifrån Forshult till Skoghall, som var klar 1915 och som även delades till Karlstad.¹⁷⁰

År 1914 anlades Malta vid Uvåns nedre vattensystem, söder om Geijersholm. Efterfrågan och behovet av elkraft ökade och den huvudsakliga anledningen var att lysfotogen var en ransomvara under första världskriget. Många små kraftverk anlades och hade anlagts för lokalt behov men de befintliga vattenkraftsanläggningarna räckte inte till. Uddeholm kom att etablera flera stora vattenkraftsstationer. Två vattenkraftsutbyggnader etablerades i Uvåns övre lopp, vid sjöarna Nain och Knon, och stod färdigt 1916. 1917-21 uppfördes en kraftstation i Krakerud, beläget mellan Forshult och Råda. Elkraften från Krakerud gick till NKIJ-banan. Efter att sulfatfabriken i Stjernfors omlokaliseras till Skoghall nyttjades vattenkraften och en vattenkraftsstation byggdes 1921.¹⁷¹

¹⁶⁴ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 513

¹⁶⁵ Mölnbacka-Trysil bildades 1873 då ägarna till *Mölnbacka Bolag*, *Kvarntorps Bruks Bolag* och *Trysils Skogsbolag* beslöt sig att gå samman. Trysils Skogsbolag ägdes av Mölnbacka Bolag och Kvarntorps Bruks Bolag. AB Mölnbacka-Trysil ägnade sig åt träförädling och hade sågverk och trämassefabriker. Den tidigare järnhanteringen utvecklades i slutet av 1800-talet. Ibid. sid. 551 och 554

¹⁶⁶ Ibid. sid. 506 och 542

¹⁶⁷ Billerud startade sin verksamhet i Säffle i sydvästra Värmland och etablerade Sveriges tredje största sulfittmassefabrik. Sedan expanderade verksamheten och Billerud ägde därefter flertalet pappersbruk. Billerud etablerade många bruk utomlands såsom Portugal och Brasilien. Ibid. sid. 519 och 600-601

¹⁶⁸ STORA har sina rötter långt bak i tiden, ända från 1200-talet. Deras största intresse var under 500 år kopparutvinningen i Falu gruva. Ibid. sid. 604

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid. sid. 119-121 och 137

¹⁷¹ Ibid. sid. 124-127

En kraftstation anlades i Munkfors år 1925. Arbetet med byggnationen av vattenkraftverket sysselsatte de personer som blivit arbetslösa vid bruket. Skoghall var i behov av mer elkraft, den från Forshult räckte inte till, så en ledning drogs från Munkfors under åren 1926-28. Under åren 1928-31 byggdes en kraftstation i Hagfors, en ytterligare utbyggnad av Uvåsystemet. Behovet av elektricitet ansågs öka ständigt. 1936-40 anlades en kraftstation vid Skymnäs mellan Forshult och Munkfors.¹⁷²

Från att nyttja vattenkraften för husbehov eller kanske rättare sagt för den lokala industrins räkning, utvecklade Uddeholm vattenkraften till näst intill hela Värmlands försörjning. Behovet av elkraft missbedömdes av Uddeholm och kom att bli mycket större än tidigare beräknat, fler kraftverk behövdes för att tillfredsställa den konstant ökande efterfrågan. Mellan åren 1941-43 byggdes ett vattenkraftverk i Skogaforsen beläget uppströms Uvåns utlopp. 1946-49 byggdes kraftstation i Edsforsen vid Edebäck. År 1947 började ytterligare en kraftstation anläggas. Det var Karlstad stad (60 %), Uddeholm (25 %) och Mölnbacka-Trysil (15 %) som bildade Tåsans Kraft AB. Projektet var stort och var klart vid årsskiftet 1952-53. Samtidigt när Tåsan-projektet var igång inleddes ännu ett. En utbyggnad av Lettälven vid Letafors startade vilken var klar 1956. Dessutom startades den största utbyggnaden av Klarälven och dess biflöden 1956/57; Höljes kraftstation. Höljes ligger beläget i de allra nordligaste delarna av Värmland och där fanns fem forsar som byggdes ut gemensamt. Det var Uddeholm och Mölnbacka-Trysil som genom *Sångkällforsens AB* låg bakom det gigantiska projektet. Höljes kraftverk togs i drift år 1961.¹⁷³

Den arbetskraft som arbetade vid byggnationen av Tåsan, Letten och Höljes kom huvudsakligen utifrån regionen, från Norrland, Norge, Danmark och Finland. Det var rallargång som flyttade omkring till olika byggen. Naturligtvis arbetade även lokalbefolkningen vid uppbyggnationerna mestadels grovarbetare och bergsprängare. Respondenten Kenneth Evensson, entreprenör, mångsysslare och Höljesbo, började arbeta vid anläggningarna från då han var 14 år tills han var 17 år. Enligt Evensson utarmades Klarälven efter tiden då vattenkraftutbyggnaderna var klara genom olika åtgärder såsom mekaniseringen av skogen. Då griplastarna, motorsågarna och traktorerna som självlastar kom blev 600 personer överflödiga inom området. Utflyttningen från norra Klarälvdalen berodde enligt respondenten alltså inte på att arbetstillfällena vid vattenkraftverken upphörde utan på grund av mekanisering och strukturovandling. Befolkningen började därmed flytta eller veckopendla till industrierter som Karlstad, Vålberg och Grums som ropade efter arbetskraft.¹⁷⁴

Efter att Höljes kraftstation var färdigbyggd byggdes inga fler vattenkraftverk i Klarälven. Uddeholm fick större vattenkraftstillgångar genom förvärvet av Mölnbacka-Trysil 1967 som exempelvis Dejefors och Forshaga. Nya planer gjordes 1975 för att bygga ut Strängsforsen och Klarabro, men förslaget mötte stora motsättningar. Istället för att satsa kvantitativt så utvecklades och moderniserades de redan befintliga vattenkraftverken och de flesta blev fjärrstyrda. Med andra ord behövdes inte lika mycket arbetskraft som tidigare.¹⁷⁵

Uddeholm sålde sex vattenkraftverk 1982, Edsforsen, Skoga, Krakerud, Forshult, Skymnäs och Munkfors, till ett konsortium bestående av *Svenska Personal-Pensionskassan* (SPP) och *Arbetsmarknadsförsäkringar* (AMF). Anledningen var att Uddeholm hade stora räntebärande

¹⁷² Jakenberg, K-E. (1991) sid. 133 och 135

¹⁷³ Ibid. sid. 134, 611, 615-616, 618, 620-625 och 632-633

¹⁷⁴ Evensson, K. (040624)

¹⁷⁵ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 134, 611, 615-616, 618, 620-625 och 632

skulder i och med dollarkursens ökning. Enligt avtalen kunde Uddeholm köpa tillbaka vattenkraftstationerna från år 1998 eller senare till reducerat pris. Uddeholm arrenderade stationerna och svarade för försäljningen av kraft till *Värmlandsenergi*¹⁷⁶. Uddeholm gick upp i AGA AB 1985 och avtalet angående vattenkraftsstationerna flyttades till AGA.¹⁷⁷

Vattenkraftanläggningarna är idag fjärrägda och styrs bland annat från Stockholm. Det finns två anställda vid Höljes kraftstation, en städpersonal och en mekaniker. Då anläggningarna är fjärrägda försvinner fastighetsskatten och skattecronan från kommunen vilket rör sig om flera miljoner kronor.¹⁷⁸

7.3 Industrihistoria i Forshaga kommun

7.3.1 Forshaga Glasbruk

Biprodukterna från *Forshaga såg* användes från 1863 som bränsle till *Forshaga glasbruk* som mestadels tillverkade fönsterglas av olika kvalitet, men även speglar, brevpresar, glaskulor med mera. Det var brist på lokala glasblåsare så yrkeskunniga anställdes från glasriket Småland och även från Tyskland. År 1872 var 40 personer anställda vid glasbruket och de var högavlönade. Verksamheterna och lönsamheten var goda, men problemet var att glasblåsarsläktet var ett mobilt folk och det var svårt att finna ersättare. Dessutom moderniserades teknikerna för glasframställning runt om i landet och Forshaga glasbruk hade därmed svårt att stå emot konkurrensen och utvecklingen. Trots ett ägarbyte kunde situationen inte räddas och Forshagas glasbruk lades ned 1897. *Karlstads Glasbruk AB*, som lades ned 1929, på grund av internationell konkurrens, köpte upp tillverkningsrätten och de brukbara inventarierna från Forshaga. De anställda i Forshaga fick leta nya arbeten och många sökte sig till såg, sulfidfabriker och lantbruk i närheten av hemmen.¹⁷⁹

7.3.2 Linoleumaktiebolaget Forshaga

I det gamla glasbrukets lokaler bildades, efter efterforskningar i Ryssland, en linoleumfabrik. Det hade varit svårigheter att finna finansiering men efter att två danskar, som själva ägde ett mattföretag i Köpenhamn, blev delägare löstes problemet. År 1898 startade verksamheten, men det var en trögstartad början. Maskinerna krånglade, misstag gjordes och kostnaderna för maskiner och byggnader blev dyrare än beräknat. De nytillverkade korkmattorna var av hög kvalitet, men efter en tid krackelerade de och mattorna kallades lokalt för ”knäckebröds mattor”. Problemet löstes då två inbjudna engelsmän upptäckte att mängderna av ingredienserna inte stämde. Det blev endast 42 hela arbetsdagar under begynnelseåret och under de första åren gick verksamheten med förlust. År 1900 brann fabriken ned på grund av en explosion i dammet av korkkvarnen, men återuppbyggdes. Året efter kritiserades bokslutet av revisorer, verkligheten såg annorlunda ut i jämförelse med vad det positiva bokslutet visade. Disponenten avsåg sin post och blev istället jourhavande direktör. Alla medlemmar i styrelsen avgick och en ny styrelse bildades. Efter det så började affärerna gå bättre. Offentliga byggnader, som sjukhus och skolor började förses med korkmattor för att sedan nå de privata hemmen. År 1903 köptes hela *Linoleum AB Forshaga* upp för 250 000 kronor av en svensk som tidigare verkat i linoleumfabriken i Ryssland. Den förre ägaren satt fortfarande

¹⁷⁶ Värmlandsenergi samägdes med Billerud och kom senare att ensamt ägas av Uddeholm. Därmed bytte Värmlandsenergi namn till Uddeholm Kraft AB. Ibid. sid. 714

¹⁷⁷ Ibid. sid. 629 och 714

¹⁷⁸ Evensson, K. (040624)

¹⁷⁹ Jansson, A. (1974) sid. 53-58 och 102

kvar i den nya styrelsen och den nya VD:n satt på sin post ända till 1922. Den nya ägaren såg dock inga utvecklingsmöjligheter i Forshaga utan verksamheten flyttades till Göteborg 1909, där kommunikationerna till omvärlden var mycket förbättrade. Under de tolv år som mattfabriken låg etablerad i Forshaga producerades 1 850 000 korkmattor och det fanns i snitt omkring 70 personer anställda. 44 arbetare och tjänstemän följde med i flytten och lämnade Värmland.¹⁸⁰

7.3.3 Pappersmassaindustrin

Forshaga Bolag blev till *Forshaga Aktiebolag* 1882 och ytterligare ett aktiebolag startades 1893, *Forshaga Sulfit AB*. Forshaga Aktiebolag ägde 80 % av aktierna. Sulfitfabriken anlades 1894 och Forshaga Aktiebolag gick upp i Forshaga Sulfit AB år 1900. För att vara säkra att råvarorna skulle finnas tillgängliga köptes skogsegendomar i Trysil och omkring Ransäter. Verksamheten gick bra och produktionen ökade. År 1909 köptes bolaget upp av Mölnbacka-Trysil och bolaget utvecklades vidare. Samtidigt som *Forshaga AB* och *Forshaga Sulfit AB* utvecklades, startades en ny verksamhet inom skogsindustrin, Forshaga Fabrik AB (1871). Forshaga Fabrik producerade slipmassa och förvärvades senare av Klarafors Fabriks Bolag 1876. Det var då som sulfatcellulosa började framställas och 1890 tillkom ett pappersbruk som togs över av *Klarafors Aktiebolag* 1893. Sedermera förvärvade Mölnbacka-Trysil alla aktier i Klarafors AB 1906 och Forshaga Sulfit AB år 1909. Industrierna verkade poppa upp som svampar ur marken och 1900 stod en sulfitfabrik klar som tillverkade både sulfit- och sulfatmassa. Slipmassan försvann dock 1904 då sulfitmassan ökade, men det stod ändå två massafabriker bredvid varandra i Forshaga.¹⁸¹

Under 1960-talet ifrågasattes Forshaga sulfitfabriks framtid i och med skärpta miljökrav måste kostsamma miljöinvesteringar göras. Fabriken lades ned 1969. De tomma lokalerna togs över av *Tetra Pak*. Så istället för att skicka massa till Skoghall fick Tetra Pak kartong från Skoghall.¹⁸²

7.3.4 Dejefors och Deje

Dejefors har heller inte haft någon direkt gammal brukstradition. Platsen var snarare förknippad med kyrkans laxfiske som fanns fram till Gustav Vasas tid. År 1752 upprättades en såg och var den första industriverksamheten på platsen. Efter att den brunnit ned byggdes en ny såg 1824 som var mycket modernt utrustad. Sågen köptes av en man i Geijersläkten och bildade *Dejefors Bolag*. En stångjärnsmedja byggdes och verkade mellan 1862-73. Efter att sågverket eldhärjats blev där istället en snickerifabrik. År 1889 började produktionen av slipmassa. Efter ett par försäljningar köpte ett nybildat bolag, *Dejefors Kraft och Fabriks AB*, sliperiet. AB Mölnbacka-Trysil köpte upp Dejefors Kraft och Fabriks AB 1908. Bolaget nyttjade den kraft som fanns i Klarälven och kunde generera belysning till fabriken och till en herrgård. En så kallad valsdamm byggdes 1913, som var Sveriges första och världens största. Sedan byggdes kraftstationen ut successivt genom åren. Tillslut fick inte sågverket plats och det var tvunget att rivas. En ny såg upprättades 1928 med modern utrustning och kompletterades senare med ett hyvleri.¹⁸³

¹⁸⁰ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 556 och Jansson, A. (1974) sid. 102-104 och 113-118

¹⁸¹ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 556-557

¹⁸² Ibid. sid. 546

¹⁸³ Ibid. sid. 557

I Deje anlades 1906 en sulfatfabrik som senare kompletterades med ett pappersbruk. Fabrikerna sågs som ett komplement till Skoghall såsom sågverket. Pappersbruket i Deje kom från 1949 att ingå i Uddeholmkoncernen.¹⁸⁴

7.4 Industrier i Torsby kommun (Klarälvdalen)

Klarälvdalen i Torsby kommun har ingen traditionell industrihistoria. De två följande exemplen på regionalpolitiska insatser i Torsby kommun ligger inte så långt bak i tiden, men har haft en stor påverkan för lokalbefolkningen efter hårda strukturomvandlingar.

7.4.1 Spånplattfabriken i Ambjörby

Vår plattfabrik

Nu är spaden satt till jorden
och nu ska vi få fabrik.
Pendlarna ska sluta åka
hela bygden ska bli rik.
Och en skyhög skorstenspipa
ska dra långa djupa bloss
som den breder ut i rymden över huvudet på oss.
Skogen ska tillvaratagas
nu föraktas ej en flis.
Detta stora ofattbara
fattar man ej lätt precis.
Bygden vår ska nu dra nytta
av den tillgång som den har.
Ingen ska behöva flytta
den som vill får stanna kvar.
Vi kan tänka andra tankar
och det låter som musik.
Norra Ny ska änteligen
få sin spånplattfabrik.¹⁸⁵

Då den ekonomiska strukturomvandlingen i Sverige ägde rum under 1950-talet, sökte sig arbetskraften från traditionella näringar som skogs- och jordbruk till industrier. Det medförde att landsbygderna började avfolkas och platser med industrier gynnades. Norra Värmland drabbades svårt av denna (under-) utveckling och Ambjörby var inget undantag. För att dämpa effekterna av strukturomvandlingen utnämndes en industrikommitté i Norra Ny kommun år 1962 för att försöka finna företagsintressenter som var villiga att etablera sig i kommunen. En industrietablering sågs som den enda lösningen för den rådande negativa befolkningsutvecklingen samt att det inte fanns några andra stora investeringar i området. Arbetskraften fanns, råvaror, vattenkraften och en god miljö fanns. En verksamhet kopplat till skogen ansågs vara mest rimligt i och med den stora tillgången. En spånplattfabrik var med i bilden i ett tidigt stadium men enligt länsmyndigheterna var det inte aktuellt att etablera någon industri i norra Värmland utan det hade satts en gräns vid Ekshärad - Hagfors. Kommittén lyssnade dock inte på det örat utan besökte flertalet spånplattfabriker i Sverige.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Jakenberg, K-E. (1991) sid. 551 och 567

¹⁸⁵ Malmquist, H. & Nordling, U. M. (1975) sid. 39

¹⁸⁶ Ibid. 7 och 19

Året var 1962 och industrikommittén förstod att det inte fanns några intressenter utifrån som ville satsa på detta perifera område, ett ortsombud utnämndes därmed för att få den lokala befolkningen att teckna aktier i den tilltänkta industrietableringen. Gensvaret var stort. Det var inte enbart kommuninvånare som tecknade aktier utan även befolkning i grannkommunerna Finnskoga-Dalby, Ekshärad, Torsby och i Malung.¹⁸⁷

Den första projektbeskrivningen framställdes för Länsstyrelsen 1965, vilka inte var så positivt inställda som kommittén, utan ansåg att Norra Ny låg för perifert beläget och att platsen var för liten. Turen gick vidare till *Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)* för att söka lokaliseringsstöd. AMS sade nej till lokaliseringslån och bidrag, då det förmodades att det inte fanns någon säkerhet för framtiden. Ett besök hos dåvarande inrikesministern i Stockholm gjordes för att lägga fram en analys utförd av *Värmlands Skogsägare ekonomisk förening*. Då konstaterades att det fanns goda tillgångar av råvaror och inrikesministern bedyrade att göra en mer ingående undersökning av norra Klarälvdalen. De som var för industriinvesteringen var förutom Norra Ny och kranskommunerna; *Företagarföreningen, Skogsägarföreningen, Landstinget* samt ett antal riksdagsmän. Dåtida landshövdingen var däremot inte med i denna ensemble. Nya marknadskalkyler utformades av ett norskt företag *ETA A/S* och 1967 presenterades undersökningen. Jakten efter finansiärer intensifierades och en intensiv aktieteckningskampanj startades. Svenska spånskiveföreningen var mycket tveksamma mot en industrietablering i Norra Ny. De ansåg också att det för tillfället var en intensiv utbredning inom spånplattindustrin och ett prisrigg skulle startas om ytterligare en anläggning skulle inrättas.¹⁸⁸

Landshövdingen underrättades angående industriplanerna. I januari 1968 bestämde industrikommittén att en lönsamhetsutredning skulle utformas och den kom att framställas i juni samma år. Vid samma tidpunkt sökte en tilltänkt spånplattfabrik i Nors kommun, *Karlstadsplattan*, lokaliseringslån och bidrag. Länsstyrelsen ansåg att lokaliseringen av denna planerade industri troligen var mycket mer lönande än i Norra Ny.¹⁸⁹

På hösten 1968 var industriministern i Stockholm återigen gästad av värmländska förespråkare av spånplattfabriken i Norra Ny. Ministern menade att det eventuellt var aktuellt att satsa på en spånplattfabrik i Värmland, men om det var i Karlstadstrakten eller i Norra Ny var då ovisst. Därmed skärptes konkurrensen och spänningen mellan de båda planerade industrierna. Arbetsmarknadsstyrelsen lät meddela att Karlstadsplattans ansökan angående lokaliseringsstöd hade avslagits på grund av ofördelaktiga marknadsutsikter och i december fick dessvärre Norra Ny samma besked. Ärendet skickades vidare till regeringen och regeringen ville få en ny utredning gällande spånplattfabriken i Norra Ny, vilken var klar några månader efter. En kompletterande undersökning gjordes.¹⁹⁰

Vänerskog (som bestod av Värmlands Skogsägare ekonomisk förening och andra skogsägarföreningar i länen kring Väneren) gick med i projektet för att fabriken skulle få en försäljningsorganisation. Vänerskog var då ansvarig för råvaruleveranserna och försäljningen, vilket var ett krav från den nya industriministern som hade besökt Värmland, om industrin skulle få lokaliseringsstöd. Därmed var det klart att Norra Ny skulle få en industrietablering. År 1970 bildades Norra Ny Industri AB. Aktiebolagets interimsstyrelse bestämde att industrin skulle etableras i Krusmon, beläget i södra Ambjörby. Senare samma år utsågs en styrelse

¹⁸⁷ Malmquist, H. & Nordling, U. M. (1975) sid. 9

¹⁸⁸ Ibid. sid. 19-24

¹⁸⁹ Ibid. sid. 24- 28

¹⁹⁰ Ibid. sid. 27-29

som bestod av ställföreträdare från kommunerna Norra Ny, Torsby, Ekshärad, Finnskoga-Dalby samt en representant från industrikommittén och en objektiv ordföranden. Vänerskog, som var den största finansiären i projektet, ville att frågan skulle utredas ytterligare. De ville ha en större fabrik än planerat med lägre produktionskostnader. Processen fördröjde byggnationen. Regeringen var inte beredd på att öka det statliga lokaliseringsstödet, vilket en större industrietablering skulle innebära. *Wermlandsbanken* däremot ställde krediter till förfogande med förutsättning att staten skulle ge optimalt lokaliseringsstöd samt ansvara för halva rörelsekapitalet. Dessutom krävde banken att aktiekapitalet skulle höjas.¹⁹¹

Kraven uppfylldes och den 5 maj 1972 fick alla barn ledigt från skolan och den stora segern firades med champagne på kommunalkontoret i Stöllet. Spånplattefabriken började anläggas. Det visades sig att flertalet som tecknat sig för aktier inte höll vad de tidigare lovat, utan Torsby kommun fick gå in med pengar. En anledning var att tidsintervallet mellan kampanjerna och byggnationen var lång. Några menade att de inte längre hade någon glädje eller nytta av aktier på grund av ålderdom.¹⁹²

Under byggnationen av fabriken skapades kringeffekter i det lokala samhället. Arbetskraft som kom utifrån hyrde in sig i närbelägna stugor och hus. Kvinnor som arbetade hemmavid fick på så sätt extra tillskott i kassan.¹⁹³

År 1973 var det två invigningar och den första invigningen var öppen för orsborna och allmänheten och det bjöds på rundturer och kaffe. Dagen efter var det högt uppsatta män på en ytterligare invigning. Då var en blåsorkester närvarande, folk höll tal och det fanns högtalare riktade ut från området så att Ambjörbyborna skulle få höra de tal som hölls. Det var middag för 300 inbjudna.¹⁹⁴

De anställda

Inledningsvis var det tvåskift på fabriken och 60 anställda. När sedan skiftena utökades till tre- och fyrskift anställdes mer personal och 1974 var 80 personer anställda. Antalet arbetssökande till fabriken var högt och flertalet nekades jobb för att det inte fanns möjligheter att anställa fler. En negativ konsekvens var att många som varit arbetslösa en längre tid inte fick anställning och deras hopp om sysselsättning släcktes snabbt. Hälften av de anställda var före detta pendlare såsom skogs- och flottningsarbetare som tidigare arbetat på sågverk i de södra delarna av Värmland.¹⁹⁵ Idag heter spånplattefabriken *Byggelit* och har omkring 75 anställda.¹⁹⁶

7.4.2 Branäs turismanläggning¹⁹⁷

Redan 1969 fanns det planer på att anlägga en alpin turismanläggning i Branäs. Den främsta anledningen var att försöka förhindra eller dämpa den rådande strukturuomvandlingen genom att skapa varaktiga arbetstillfällen och skapa en ny näring i regionen. Arbetslösheten var stor och hotande mot norra Klarälvdalen. Inte förrän 1988 invigdes turismanläggningen och då hade många planer diskuterats och förkastats. Den huvudsakliga orsaken varför byggnationen

¹⁹¹ Malmquist, H. & Nordling, U. M. (1975) sid. 31 och 34-38

¹⁹² Ibid. sid. 38-40

¹⁹³ Ibid. sid. 40

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid. sid. 43-44

¹⁹⁶ Torsby Kommunfakta 2003

¹⁹⁷ Sammanfattning av Westlindh, S. (2004:2)

dröjde var på grund av jakten efter finansiärer. Många människor i bygden opponerade sig mot anläggningen och ansåg att det skulle förstöra idyllen, anläggningen skulle inte skapa några arbetstillfällen och inga eventuella vinster skulle stanna inom kommunen. Andra menade att Branäs skulle bli räddningen för bygden och det skulle vara ett sätt att bevara norra Klarälvdalen och nå regional utveckling.

År 1986 gavs klartecken för byggnation av Branäs 226 fritidshus, 50 bostadsrättslägenheter, restaurang, hotell och liftanläggning byggdes. 1991 upptäcktes att allt inte stod rätt till. Bland annat hade produktionskostnaderna skenat iväg och HSB Centrala Värmland som ansvarade för byggnationen hade lämnat oriktiga uppgifter för att få lån och bidrag. Då länsstyrelsen begärde pengar tillbaka försattes bostadsföreningen Dalen i Branäs i konkurs.

HSB Riks ägde Branäs fram till 1999 då fyra privatpersoner köpte anläggningen. Sedan dess har Branäs utvecklats och stora investeringar har gjorts. Branäs har idag påverkat alla företag i lokalsamhället och Branäs försöker använda lokala entreprenörer och företagare i möjligaste mån, men så har det inte alltid varit. När byggnationerna ägde rum blev inte de lokala resurserna involverade. Idag däremot säljer en del lokala företag varor och tjänster direkt till anläggningen, andra påverkas indirekt då kundunderlaget blir större tack vare skidturister. Tack vare Branäs överlever många av de små företagen i området.

8. Beskrivning av Klarälvdalen med hjälp av statistik och diagram

8.1 Befolkningsutvecklingen i norra delarna av Klarälvdalen

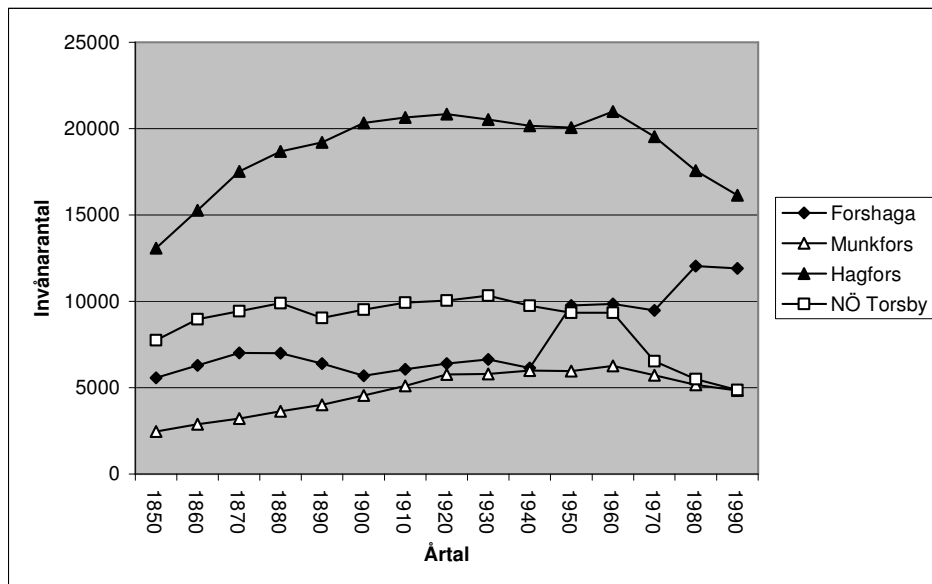

Fig. 1. Befolkningsutveckling i Klarälvdalen mellan åren 1850-1990

Källa: Kåpe, L.

Under 1800-talet skedde en rekordartad befolkningsutveckling i Sverige. Från år 1805 till 1880 ökade folkmängden med 87,7 procent. Åtskilliga dåtida näringsgeografiska forskare ansåg att det var viktigt med höga födelsetal då det senare skulle generera arbetskraft åt industrierna och jordbruken. Andra menade att folkökningen kunde sluta i katastrof, för högt populationstal kunde leda till svält, fattigdom och emigration. Befolkningen i de nordligaste delarna av Värmland ökade snabbare i antal än i övriga Värmland. I norra älvudsbygden, det vill säga områdena Dalby, Norra Finnskoga, Södra Finnskoga, Norra Ny, Nyskoga samt Ekshärad, uppgick siffran till 7485 personer år 1805 och nästan hundra år senare, år 1900, var folkmängden 17583. Under denna period fanns ett befolkningsmaximum på 18329 personer. Ökningen i området från 1805 till maximum var 144,9 procent. Maximum var ungefär samtidigt i hela Värmland och den värmländska landsbygden hade en befolkningsökning på totalt 88,1 procent.¹⁹⁸ Det resulterade i överbefolkning och det blev allt svårare att försörja sig. De som klarade sig var bönderna men situationen var betydligt värre för torpare och backstugesittare som inte ägde jord. De var tvungna att få arbete och inkomst av andra men det räckte sällan. De få arbetstillfällen som fanns var i skogen på vintern och flottningsarbete sommardag.¹⁹⁹ Då många socknar minskade i befolkningsmängd, fram till 1940, ökade exempelvis Norra Rådabygden söder om Ekshärad. Anledningen var Norra Rådas snabbväxande industri som gav en ständig folkökning. Mellan åren 1860-1940 ökade befolkningen med drygt 4400 personer.²⁰⁰

¹⁹⁸ Nilsson, Y. (1950) sid. 127-130

¹⁹⁹ Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 140

²⁰⁰ Nilsson, Y. (1950) sid. 127-130

De ökade arbetstillfällena inom skogsnäringen växte dock inte i samma takt som befolkningen och arbetena räckte inte till. Mycket värmländsk arbetskraft flyttade efter 1850-talet till Norrland och även till Norge. I Norrland hade sågverksindustrin startat sina verksamheter och sökte säsongsarbetare, dels i skogen och dels vid sågverken. Vidare var det bättre betalt på dessa platser än i Värmland.²⁰¹

Efter befolkningsmaximum, år 1900 fram till de första decennierna på 1900-talet, började en utvandringssvåg främst till andra platser i Sverige. Skälen till utflyttningarna var traktens ekonomiska situation, som var direkt kopplade till bebyggelsens typiska drag. De gamla bondejordbruken hade lättare att klara sig ekonomiskt än torpbebyggelsen. Det skapade obalans mellan befolkningsantalet inom skogs- och jordbruket i jämförelse med antalet arbets- och försörjningsmöjligheter.²⁰²

Under åren 1830-37 var det nödår framförallt i finnskogarna. I sju år i rad var det missväxt. Åren 1851-52 och 1867-69 slog skörden fel och resulterade i en stor utvandring till Amerika.²⁰³ Mellan åren 1866-1913 emigrerade 3613 personer till Amerika från norra älvdalsbygden. På 1880-talet var det pressade tider inom järnhanteringen och skogsbruket och därav följande låga arbetslöner. Befolkningstrycket var stort.²⁰⁴

Mellan åren 1920-1938 har kvinnor dominerat utflyttningarna från norra Värmland. (5622 män respektive 10417 kvinnor flyttade från området vid den här tiden.) År 1945 fanns det ett överskott av män på ungefär 3680 män. Flykten från landsbygden var och är ett svårbemästrat problem, vilket bland annat medför brist på arbetskraft.²⁰⁵

Gemensamt för Torsby, Hagfors och Munkfors kommuner är att befolkningsutvecklingen varit negativ sedan 1960-talet på grund av hårda strukturomvandlingar. Forshaga kommun har däremot ökat sitt invånarantal sedan 1940-talet, dock med undantag under 70-talet. Den positiva befolkningsutvecklingen beror troligen på dess sydliga geografiska läge och närheten till Karlstad.

²⁰¹ Malmquist, H. & Norling, U. M. (1975) sid. 10

²⁰² Nilsson, Y. (1950) sid. 131

²⁰³ Jacobsson, G. & Wizelius, T. (1984) sid. 141-142

²⁰⁴ Nilsson, Y. (1950) sid. 131-132

²⁰⁵ Ibid. sid. 134

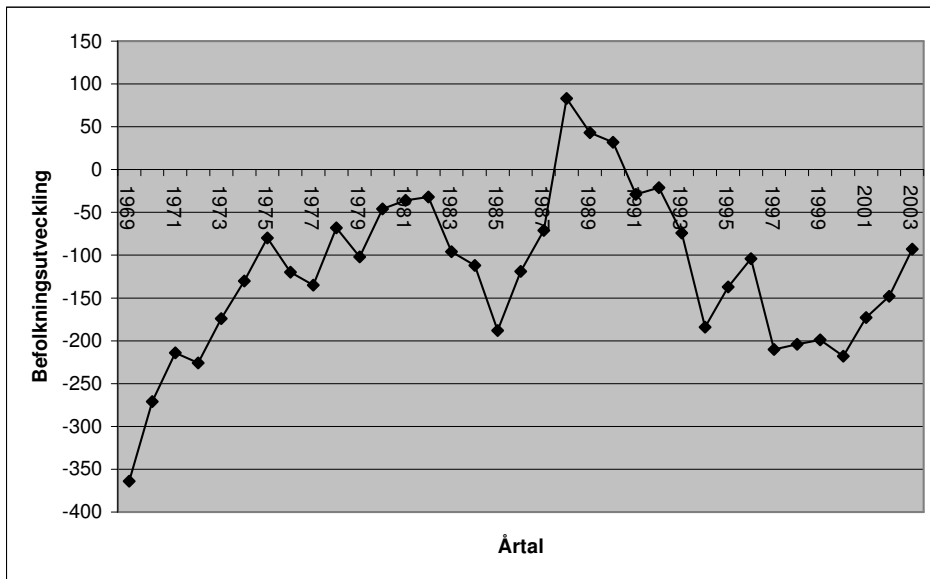

Fig. 2. Befolkningsutveckling i Torsby kommun mellan åren 1969-2003
 Källa: SCB

I slutet av 1960-talet var det en stor befolkningsminskning med drygt 350 personer i Torsbys kommun, vilket med åren minskade. (Observera att siffrorna gäller hela kommunen.) I början av 1980-talet var minskningen knapp och under åren 1988-1990 var det en positiv befolkningsutveckling. Sedan år 1991 har befolkningsutvecklingen dock varit negativ och år 2003 minskade befolkningsantalet med 93 personer.

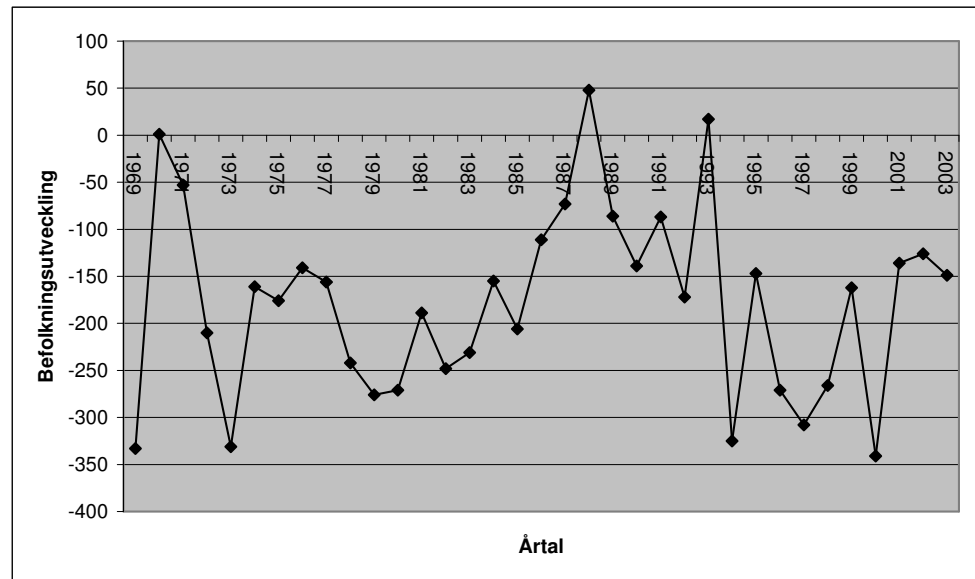

Fig. 3. Befolkningsutveckling i Hagfors kommun mellan åren 1969-2003
 Källa: SCB

I Hagfors kommun har det varit en negativ befolkningsutveckling med undantag under åren 1970, 1988 samt 1993. År 2003 minskade befolkningsantalet med -149 personer.

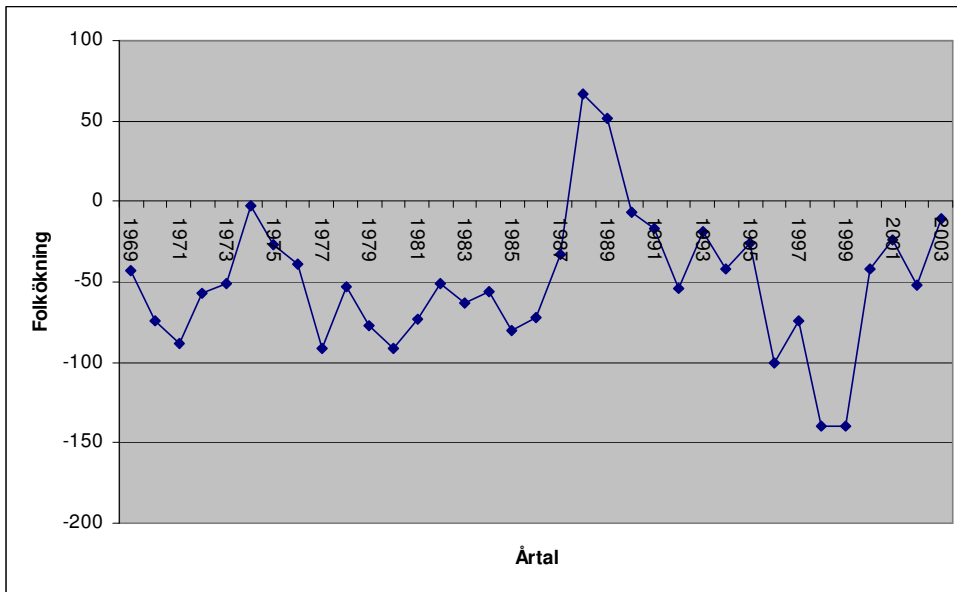

Fig. 4. Befolkningsutveckling i Munkfors kommun mellan åren 1969-2003
Källa: SCB

Munkfors kommun har haft en negativ befolkningsstatistik under en längre tid. Under åren 1988-1989 ökade dock befolkningen markant. Sedan år 2000 har folkändringen varit någorlunda stabil. År 2003 var minskningen -11.

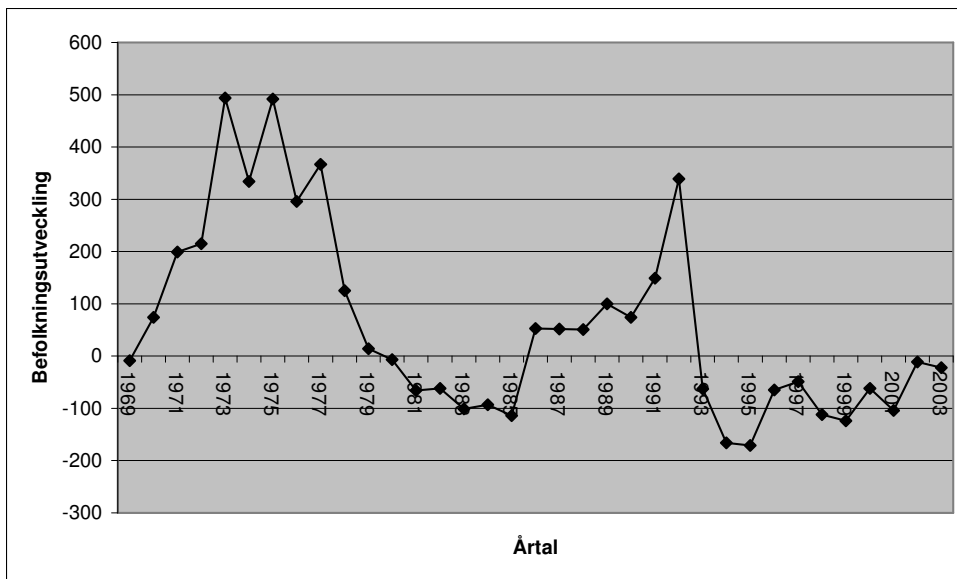

Fig. 5. Befolkningsutveckling i Forshaga kommun mellan åren 1969-2003
Källa: SCB

Forshaga kommun har haft en positiv folkökning under längre perioder, 1969-1979 och 1986-1992. Sedan 1993 har dock befolkningsutvecklingen varit negativ, år 2003 minskade befolkningsantalet med 22 personer.

8.1.1 Inflyttning

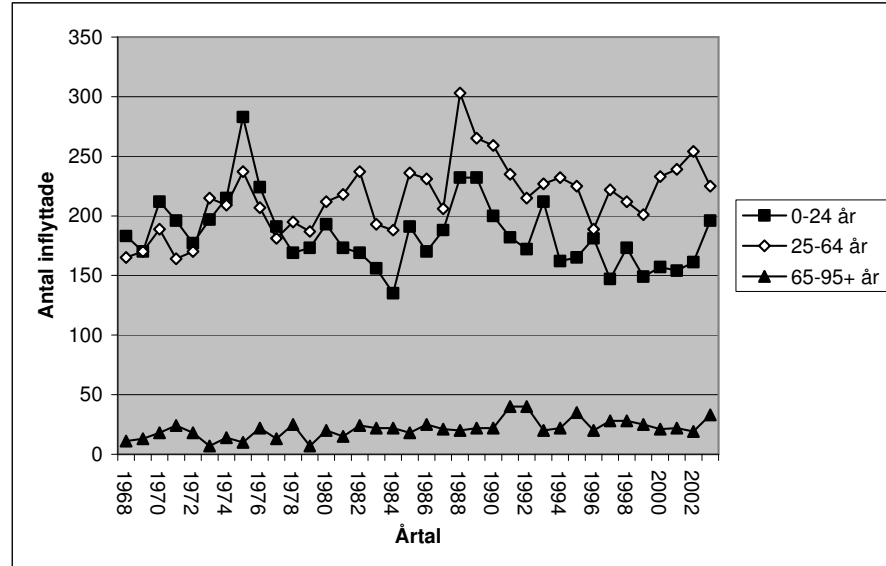

Fig. 6. Antal inflyttade till Torsby kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

Sedan 1978 har ålderskategorin 25-64 år dominerat inflyttningen till Torsby kommun. Dessförinnan var det 0-24-årsgruppen. Det syns två tydliga inflyttningstoppar i diagrammet. År 1975 flyttade sammanlagt 777 personer till kommunen och 283 stycken av dem var i åldrarna 0-24 år. År 1988 flyttade drygt 300 personer in vilket berodde på invandring från andra länder. Den äldre befolkningen mellan 65-95+ år håller en jämn, låg inflyttningsnivå. Totalt sett flyttade 454 personer till kommunen år 2003.

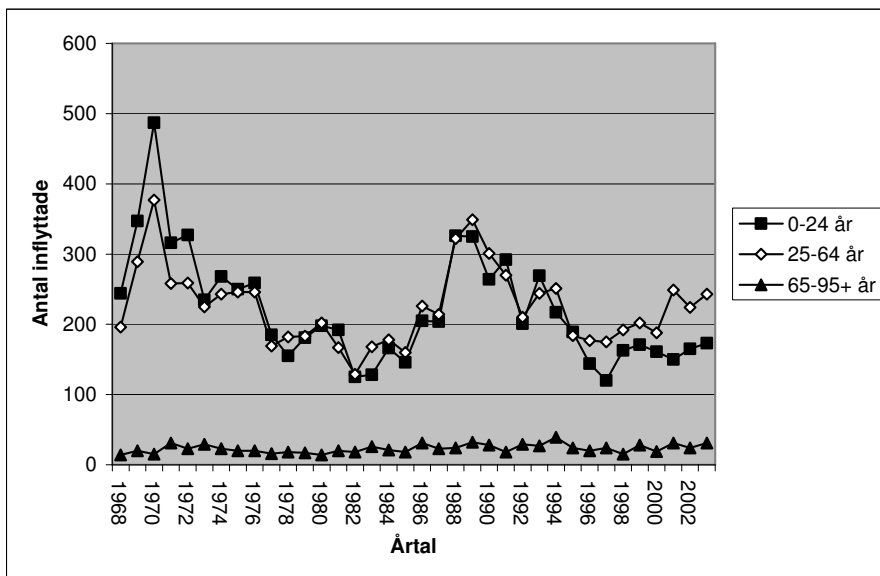

Fig. 7. Antal inflyttade till Hagfors kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

Åldersgrupperna 0-24 år och 25-64 år följer varandras utveckling. Sedan 1996 har dock antalet inflyttningar i ålderskategorin 25-64 ökat något i jämförelse med 0-24-års-kategorin. Det var en markant inflyttningstopp år 1970, särskilt i åldrarna 0-24 år. Ytterligare fanns en topp 1988-1989 men inte lika tydlig. Idag sker en del inflyttningar av holländare som tidigare varit turister i området och som startat eget i Hagfors kommun²⁰⁶. År 2003 var antalet inflyttade 447 personer.

²⁰⁶ Persson, N. (040624)

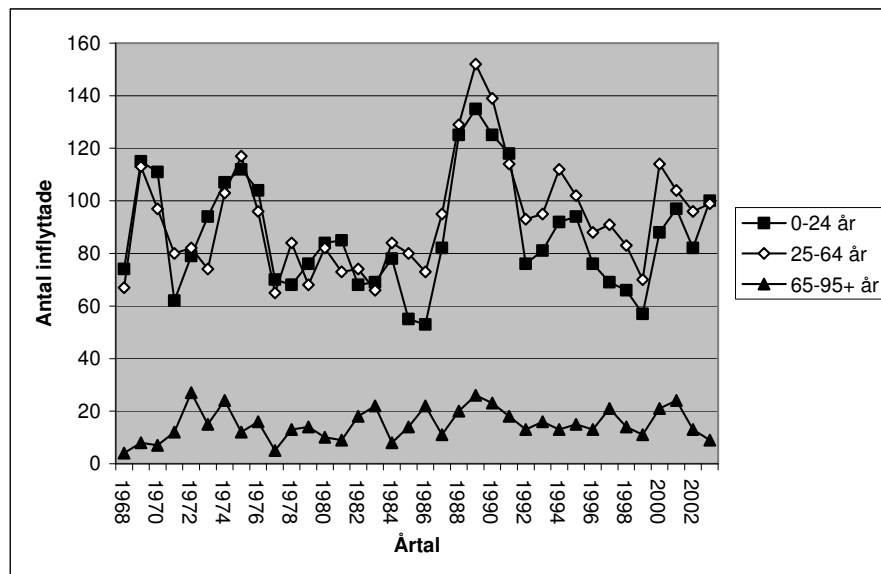

Fig. 8. Antal inflyttade till Munkfors kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

Ålderskategorierna 0-24 år och 25-64 år följer ett likartat mönster i utvecklingen när det gäller inflyttning till Munkfors kommun. År 1989 var det en utmärkande topp. 2003 flyttade totalt 208 personer till kommunen.

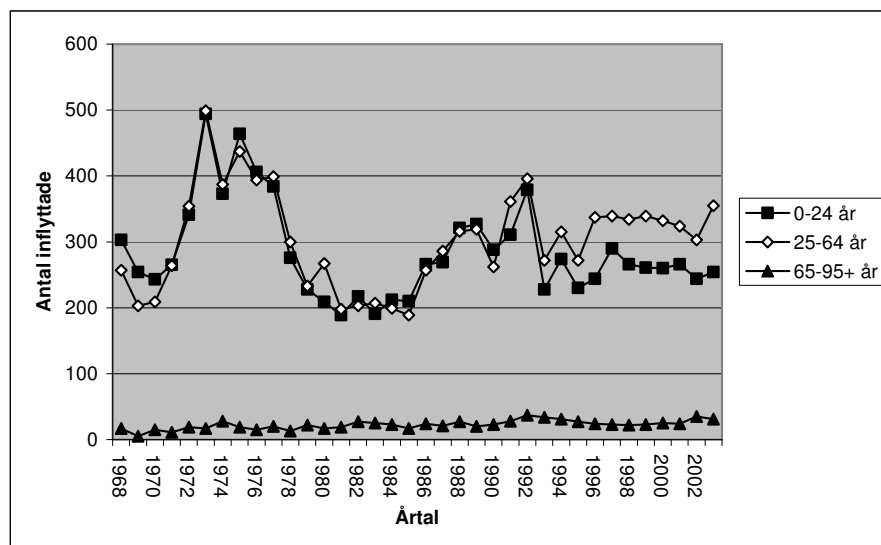

Fig. 9. Antal inflyttade till Forshaga kommun mellan åren 1968-2003.
Källa: SCB

I Forshaga kommun har ålderskategorierna 0-24 år och 25-64 år likartade inflyttningsmönster från år 1968 till 1995, då ökar antalet inflyttade 25-65-åringar. År 1973 flyttade det sammanlagt in 1010 personer till kommunen. År 2003 flyttade 640 personer till kommunen.

När kranskommunerna till Karlstad såsom Kil, Forshaga och Hammarö byggde småhus i början 1970-talet skedde det en markant utflyttning till småkommunerna. Under den perioden då planerna gjordes trodde man att kranskommunerna skulle försvinna, men det blev tvärtom. Det berodde bland annat på att småkommunerna kunde erbjuda småhus.²⁰⁷

8.1.2 Utflyttning

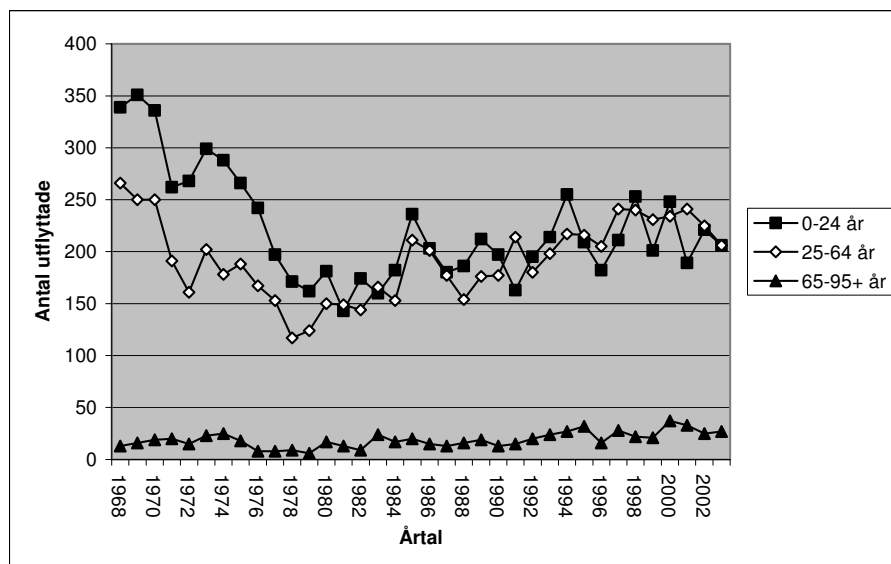

Fig.10. Antal utflyttade från Torsby kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

I slutet av 1960-talet var utflyttningen från Torsby kommun massiv, både gällande åldersgrupperna 0-24 år och 25-64 år. Vattenkraftutbyggnaderna var klara och skogsbruket mekaniserades vilket bidrog till att många arbetare sökte sysselsättning på andra orter och kommuner. Politiker sökte utvägar för att lösa problemen och kämpade med att skapa arbetsplatser. Spånplattfabriken i Ambjörby och Branäs turismanläggning är två exempel på regionalpolitiska insatser som förverkligades. De lägsta utflyttningssiffrorna registreras i slutet av 1970-talet. Sedan 1990-talet följer 25-64-årsgruppen ett relativt jämnt utflyttningssätt medan 0-24-årsgruppens mönster är ojämnt och följer ett zick-zackmönster. Antalet pensionärer som flyttat från kommunen är minimal. År 2003 flyttade sammanlagt 439 personer från kommunen.

²⁰⁷ Bäckström, L. (040615)

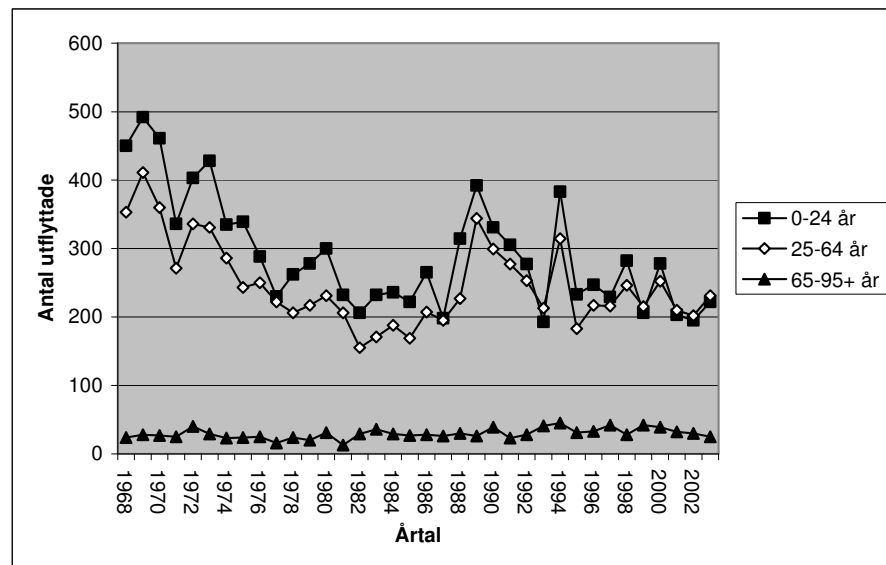

Fig. 11. Antal utflyttade från Hagfors kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

När det gäller utflyttning från Hagfors kommun följer återigen ålderskategorierna 0-24 år och 25-64 år samma mönster, så som det gjorde i Torsby kommun. Utflyttningen bland 0-24 år var dock något större. I början av 1980-talet var det som minst utflyttningar. År 2003 flyttade 428 personer från kommunen.

På tio år har invånarantalet i Hagfors kommun minskat med 2 200 invånare och från att ha varit 21 000 invånare så har siffran sjunkit till 16 000. Det som riktigt satte fart på avfolkningen var när den nya tiden nådde Uddeholm, när bolaget styckades upp och såldes, kraften såldes och skogen såldes, menar Persson. Verksamheten delades inom industrin, lade ned mindre lönsamma delar och så vidare. Som en konsekvens flyttade den arbetskraft som inte fick sysselsättning från kommunen. Nyare exempel finns när exempelvis Uddeholm Tooling gjorde rejäla förändringar omkring 1998-99 och samtidigt flyttade Primus till Estland. Då försvann 500 arbetstillfällen under två-tre år, vilket bidrog till en kraftig befolkningsminskning i början, omkring 300 personer/år. Idag har kurvan planat ut något och befolkningsminskningen uppnår omkring 130-140 per år.²⁰⁸

Ett viktigt resonemang som ständigt förs är hur Hagfors kommun skall stoppa den negativa befolkningsutvecklingen. Näringslivsfrågorna har största prioritet och de har skötts sedan i början av 2002 av Uvåns Näringslivscenter som är ett EU-projekt. För att bryta det negativa befolkningsmönstret försöker kommunen skapa attraktiva boendemöjligheter genom att tänja på strandskyddet så att det blir möjligt att bygga bostäder vid sjö- och älvnära lägen. Sedan pågår det ständiga vardagsarbetet med att försöka förbättra vägnätet.²⁰⁹

²⁰⁸ Persson, N. (040624)

²⁰⁹ Ibid.

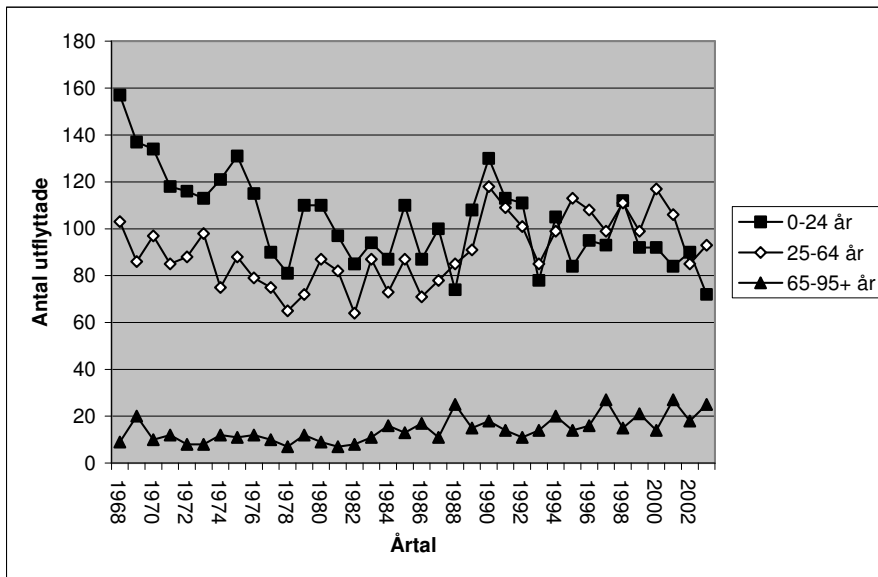

Fig. 12. Antal utflyttade från Munkfors kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

Från 1968 fram till 1978 var utflyttningen stor i Munkfors kommun och ytterligare fanns det en utflyttningsökning 1990. Fram till mitten av 1990-talet har ålderskategorin 0-24 år dominerat utflyttningen i Munkfors kommun. Från 1995 är det mest människor från åldersgruppen 25-64 år som flyttat. Från 1987 har antalet flyttningar bland pensionärer ökat. År 2003 flyttade totalt 190 personer från kommunen.

Ungdomarna flyttar ifrån Munkfors kommun och kommunen skall framöver försöka att kartlägga vart flyttningsströmmarna går. Kartläggningen kommer vara av stor vikt för att locka tillbaka ungdomarna/arbetskraften till de kommande lediga arbetena. Marknadsföringen skall komma med konkreta erbjudanden som skall visa de lediga arbetena och understryka att bostäder finns till bra priser. Den dag då arbetstillfällena kommer måste det finnas tillgänglig arbetskraft, menar Bäckman, annars kanske företagen lokaliseras någon annanstans där arbetskraften finns och framförallt där kompetent arbetskraft finns.²¹⁰

²¹⁰ Bäckman, L. (040629)

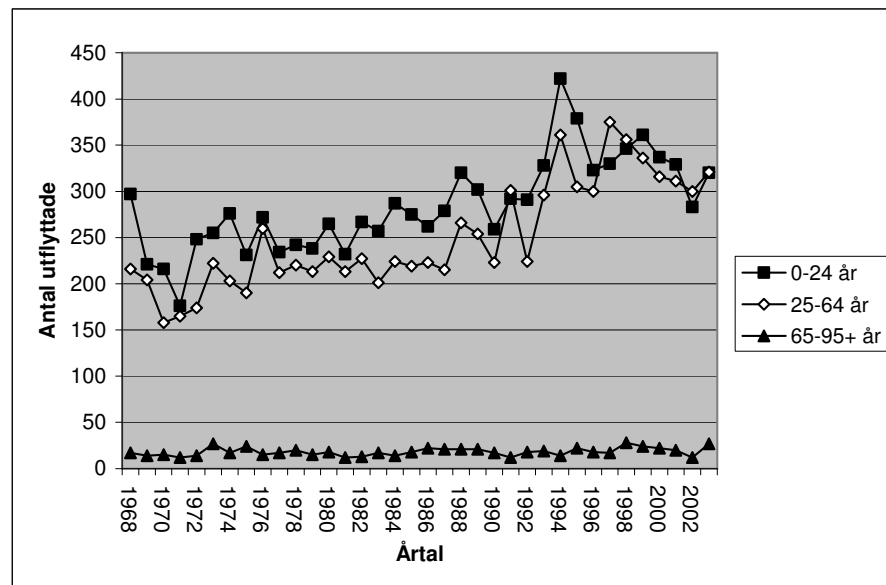

Fig. 13. Antal utflyttade från Forshaga kommun mellan åren 1968-2003
 Källa: SCB

Antal utflyttade har genom åren ökat successivt. Det är främst åldersgruppen 0-24 som lämnar kommunen. 1994 flyttade sammanlagt 797 varav 0-24 åringarna stod för 422 flyttningar. År 2003 ökade antalet utflyttningar i jämförelse med 2002, och 668 personer flyttade från kommunen.

8.1.3 Flyttningsnetto

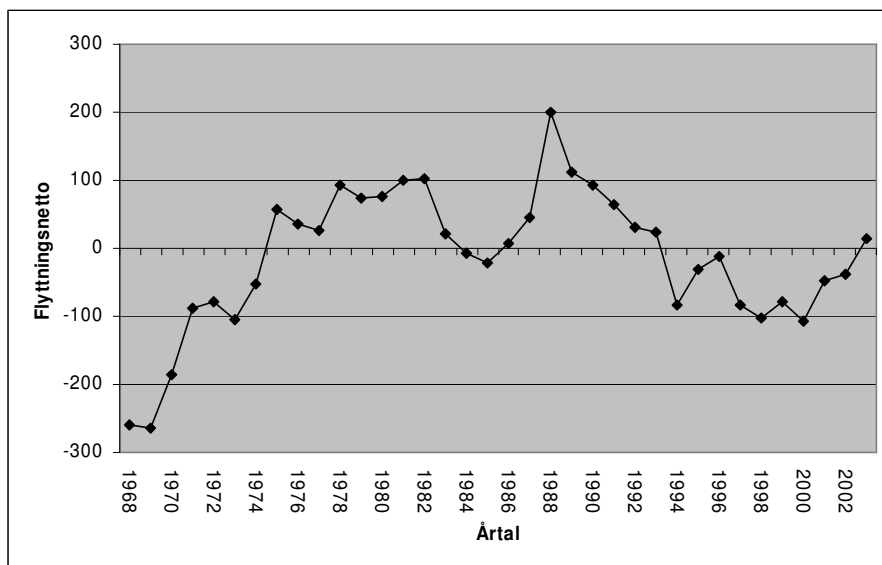

Fig. 14. Flyttningsnetto i Torsby kommun mellan åren 1968-2003

Källa: SCB

Flyttningsnetto är skillnaden mellan antalet inflyttade och antalet utflyttade. Minustalen i diagrammet visar att det var fler som flyttade från Torsby kommun än antalet inflyttade. Så mellan åren 1968-1974, 1984-1985 och 1994-2002 var det större utflyttning än inflyttning. Perioderna 1975-1983, 1986-1993 och år 2003 var det inflyttningsöverskott med den högsta toppen 1988. Flyttningsnettot år 2003 var 15.

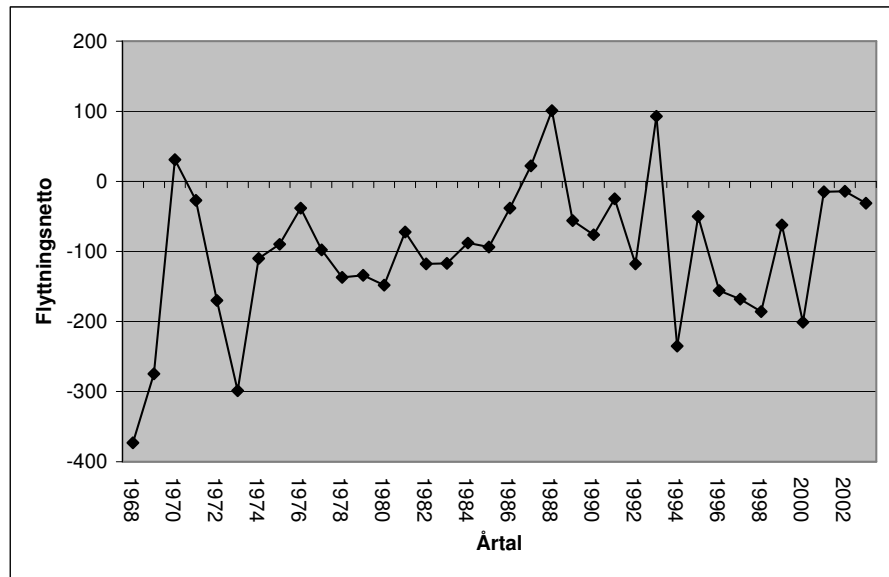

Fig. 15. Flyttningensnetto i Hagfors kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

Flyttningensnettot visar inte någon jämn linje precis. Hagfors kommun har haft ett flyttningensunderskott sedan 1968 med undantag under åren 1970, 1987-1988 och 1993. Sedan år 2001 har flyttningensnettot varit nära nollstrecket. År 2003 var flyttningensnettot - 31, det vill säga att det var 31 personer fler som flyttade ifrån kommunen än som flyttade in.

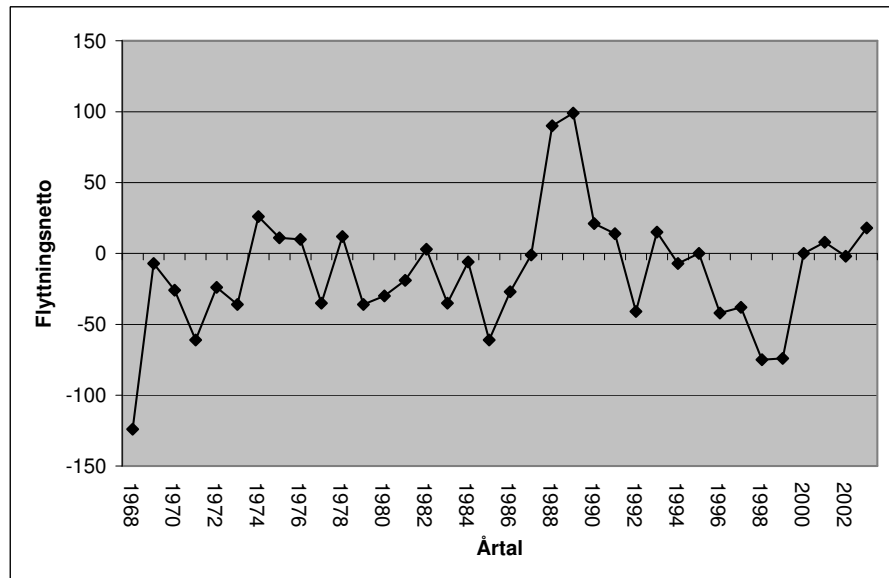

Fig. 16. Flyttningensnetto i Munkfors kommun mellan åren 1968-2003
Källa: SCB

Flyttningsnettot i Munkfors kommun har genom åren varit både positivt och negativt. Den negativa sidan är dock den mest framträdande. 1968 var flyttningsnettot som mest negativt med -124. Mellan åren 1988 och 1991 var nettot positivt och de högsta topparna var under 1988-1989 då flyttningsnettot var 90 respektive 99. År 2003 var flyttningsnettot 18.

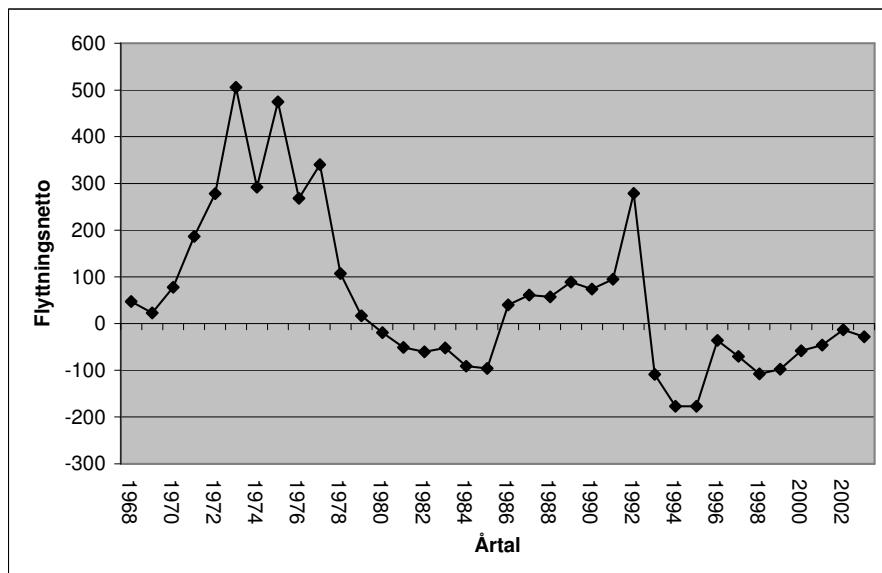

Fig. 17. Flyttningsnettot i Forshaga kommun mellan åren 1968-2003

Källa: SCB

Fram till 1979 var flyttningsnettot positivt, det vill säga att det var ett större antal inflyttare än utflyttare. Mellan 1980-1985 och från 1993 till idag har nettot varit negativt. Åren 1994 och 1995 var nettot -177. Sedan år 2000 börjar nettot närma sig nollstrecket och år 2003 var nettot - 28.

Forshaga hade fram till slutet av 1970-talet det mest positiva flyttningsnettot av de undersökta kommunerna. Hagfors hade under samma tid en stor utflyttning. Under 1990-talet hade samtliga presenterade kommuner ett negativt flyttningsnetto, men har stabiliserats de senaste åren.

8.1.4 Födelsenetto

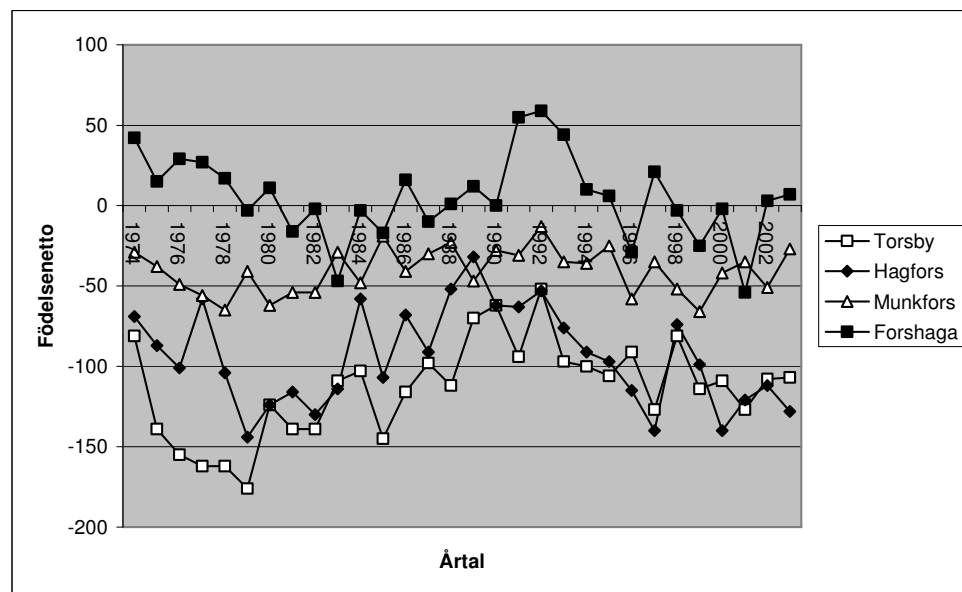

Fig. 18. Födelsenettet i Torsby, Hagfors, Munkfors och Forshaga kommuner mellan åren 1974-2003
Källa: SCB

Torsby kommun

Kurvan för antalet födda i Torsby kommun pekar generellt sett nedåt och på senare år har antalet döda minskat. Antalet döda överstiger antalet födda och Torsby kommun får därmed ett negativt födelsenetto. År 2003 var nettot -107.

Hagfors

Sedan fyra år tillbaka har födelsetalen ökat något i Hagfors kommun. Jämfört med 1980-talets siffror är dock dagens siffror låga. Dödstalen är höga men har minskat något sedan år 1997. Födelsenettet blir således negativt och år 2003 var nettot -128.

Munkfors

Födelsenettet i Munkfors kommun har under hela perioden 1976-2003 varit negativt och år 2003 var nettot -27. Dagens födelsetal går att likställas med 1970-talets låga siffror. Under 1980-1990-talen föddes det mer barn inom kommunen. Dödssiffran har sjunkit det senaste året och uppnår 2003 -63.

Forshaga

Forshaga kommun är den enda av de aktuella kommunerna som har ett positivt födelsenetto. Kurvan går lite upp och ned men under åren 1974-1978, 80, 86, 88-95, 97 och mellan 02-03 har nettot varit positivt. År 2003 var födelsenettet + 14.

Enligt diagrammet ovan har Torsby, Hagfors och Munkfors kommuner haft ett negativt födelsenetto en lång tid tillbaka. Med andra ord överstiger dödstalen födelsetalen. Forshaga kommun har genom åren pendlat mellan positivt och negativt födelsenetto och har de senaste två åren (2001-03) haft ett positivt födelsenetto.

8.2 Näringslivsstruktur

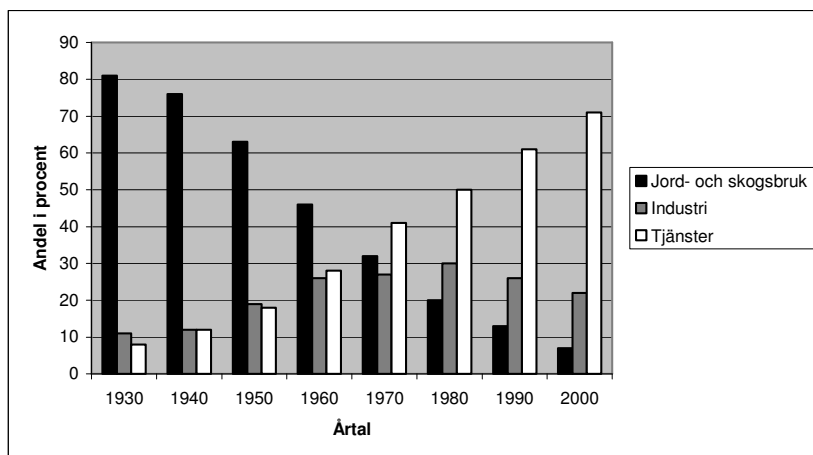

Fig. 19. Näringslivsstruktur i Torsby kommun, andelar i tre sektorer (1930-2000)
Källa: Kåpe, L.

Under 1930-talet till 1960-talet var jord- och skogsbruksnäringen den absolut främsta näringen i Torsby kommun. Näringsgrenen var mycket framträdande. Under 1970-talet kom dock tjänstesektorn ikapp och har sedan dess varit den ledande näringsgrenen. Då strukturomvandlingar skett arbetar 99 procent i norra Klarälvdalen med service. Många servar Stora Skog, kör timmer, sätter plantor och röjer. Flertalet arbetande är sysselsatta under sommarhalvåret och stämplar under vintern.²¹¹ Det går att utläsa i diagrammet att industrisektorn har haft en blygsam roll genom åren, särskilt under 1930-1950-talen men har växt sig starkare och under 1980-talet var det fler som arbetade inom industrin än inom jord- och skogsbruket. Genom regionalpolitiska beslut startades industrier som exempelvis Spånplattfabriken i Ambjörby för att lindra de negativa effekterna av de hårda strukturomvandlingarna. Av dessa tre sektorer arbetade på 1930-talet 81 % inom jord- och skogsbruk, 11 % inom industrin samt 8 % inom tjänster. Genom strukturomvandlingar visar statistiken idag något helt annorlunda. Under år 2000 arbetade 7 % inom jord- och skogsbruket, 22 % inom industrin samt 71 % inom tjänstesektorn.

²¹¹ Evensson, K. (040624)

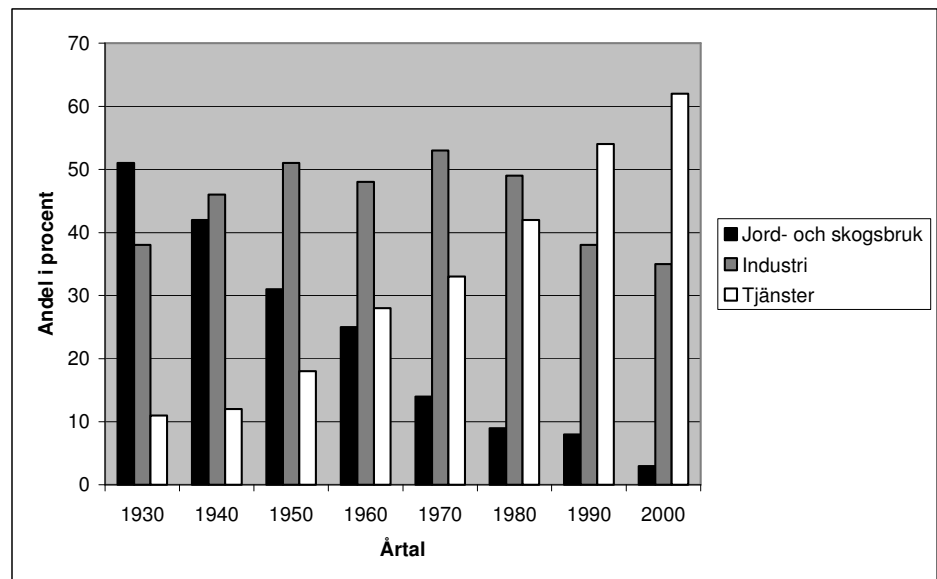

Fig. 20. Näringslivsstruktur i Hagfors kommun, andelar i tre sektorer (1930-2000)
Källa: Kåpe, L.

I Hagfors kommun har jord- och skogsbruket minskat i betydelse. Från att varit den dominerande näringen under 1930-talet pekar kurvan sedan nedåt. Redan på 1960-talet var jord- och skogsbruket den minsta näringen av de tre här presenterade. Under 1940-talet fram till 1980-talet var industrinäringen (där Uddeholm var mycket framträdande) som störst och hade den främsta toppen under 1970-talet enligt diagrammet. Idag har industrin fortfarande en stor betydelse men sedan 1990-talet är det tjänstesektorn som är den mest framträdande näringen. År 1930-talet var fördelningen mellan strukturerna följande; jord- och skogsbruk 51 %, industri 38 % och tjänster 11 %. År 2000 såg statistiken annorlunda ut; jord- och skogsbruk 3 %, industri 35 % samt tjänster 62 %.

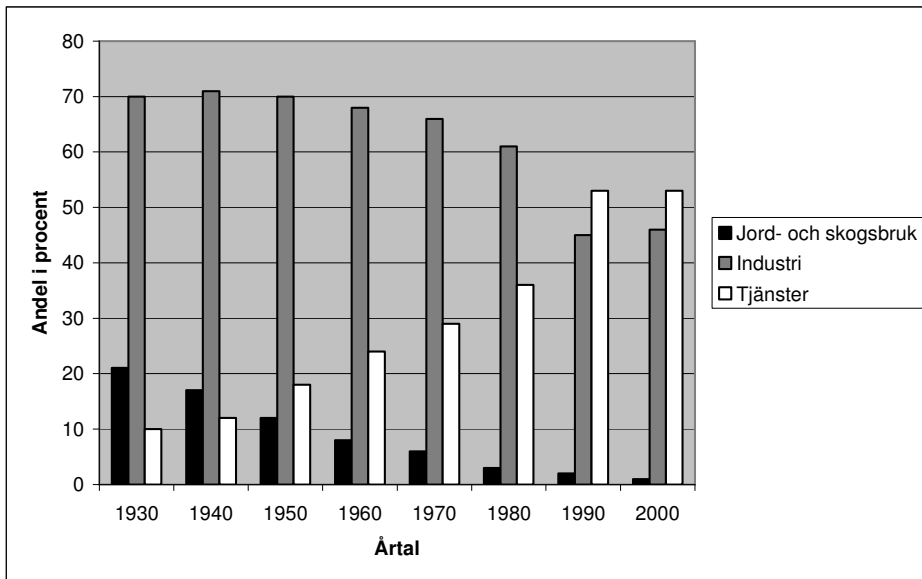

Fig. 21. Näringslivsstruktur i Munkfors kommun, andelar i tre sektorer (1930-2000)
Källa: Kåpe, L.

I Munkfors kommun har inte jord- och skogsbrukssektorn varit speciellt stor (år 1930; 21 %) och idag är den näst intill obefintlig (1 %). Industrisektorn har varit dominerande inom kommunen men har trappat ned något sedan 1940-talet, men är fortfarande en viktig del. (År 1930; 70 % och 2000; 46 %) Tjänstesektorn har ökat och sedan 1980-talet har den tagit ett stort kliv och är idag den främsta näringsgrenen (År 1930; 10 % och år 2000; 53 %).

Inget företag har blivit utlokaliserat i Munkfors kommun via någon form av statlig politik på grund av rationaliseringar, ersättningsindustrier eller liknande. Däremot har kommunen fått stöd på 1970-talet för att bygga industrilokaler. De statliga lokaliseringsstöden i form av direkta stöd eller i kombination med sysselsättningsstöd för nyanställda, har betytt mycket för näringslivets utveckling.²¹²

²¹² Bäckman, L. (040629)

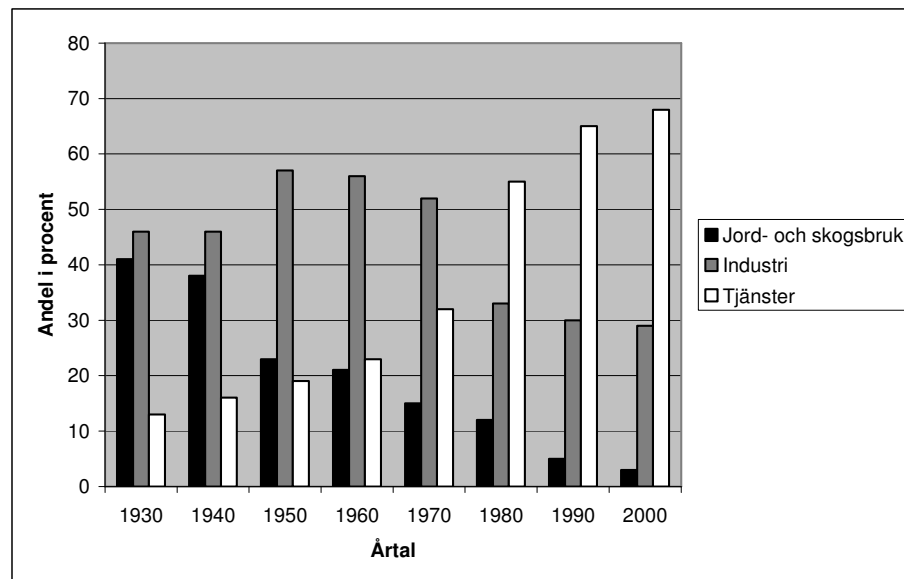

Fig. 22. Näringslivsstruktur i Forshaga kommun, andelar i tre sektorer (1930-2000)
Källa: Kåpe, L.

Näringslivsstrukturen i Forshaga kommun har under årens lopp förändrats. Under 1930-talet arbetade 41 % inom jord- och skogsbruket och näringen har sedan dess successivt minskat i betydelse. År 2000 var 3 % av Forshaga kommuns arbetsföra invånare sysselsatta inom jord- och skogsbruket. Industrisektorn hade sin största framgång under 1950- och 1960-talen, då 57 % (1950) arbetade inom näringen. Idag arbetar 29 % inom industrin. Tjänster har blivit av allt större betydelse och det är den näringsgren som idag dominerar med 68 % (år 1930; 13 %).

Forshaga kommun har varit relativt skonade gällande strukturomvandlingar. Tidigare fanns Dejebruk som var pappersindustri och som har varit i både Forshaga och i Deje. Bruket i Deje lades ned för länge sedan och de anställda fick arbete i Forshaga och i Skoghall. När nedläggelsen av Forshaga pappersbruk var ett faktum köpte Tetra Pak företaget. Majoriteten av de anställda fick därmed ha kvar sitt arbete och det blev ingen dramatisk nedläggning där folk reste sig och kämpade för sina arbeten. Tetra Pak blev snarare ett komplement, men samtidigt präglade nedläggningen samhället genom att verksamheten försvann. Idag äger Stora företaget.²¹³

²¹³ Bäckström, L. (040615)

8.3 Pendling

Pendling 2002 i Torsby kommun	Män	Kvinnor
Inpendling	499	422
Från övriga kommuner i länet	391	393
Från övriga län	108	29
Utpendling	448	197
Till övriga kommuner i länet	337	148
Till andra län	111	49
Nettopendling	51	225

Tabell 1. Nettopendling i Torsby kommun år 2002, antal i åldern 16 år och däröver
Källa: Torsby Kommunfakta (041012)

Nettopendlingen år 2002 var positiv i Torsby kommun. Det var mest män som både pendlade in och ut från kommunen. Skillnaden mellan kvinnliga inpendlare och utpendlare var mer markant i jämförelse med männen. De flesta pendlarna kom från övriga kommuner i länet.

Pendling 2000 i Hagfors kommun	Män	Kvinnor
Inpendling	280	131
Från övriga kommuner i länet	222	107
Från övriga län	58	24
Utpendling	585	319
Till övriga kommuner i länet	471	284
Till övriga län	114	35
Nettopendling	-305	-188

Tabell 2. Nettopendling i Hagfors kommun år 2000, antal i åldern 16 år och däröver
Källa: Hagfors Kommunfakta 2002

Pendlingsstatistiken från år 2000 visar att nettopendlingen i Hagfors kommun är negativ. Det är framförallt män som pendlar ut ur kommunen till en annan kommun inom länet.

Kommunikationerna eller infrastrukturen såsom vägnätet är inte förstklassigt, menar Nils Persson. Kommunen saknar järnväg, trots den tunga industrin. Avståndet till en större arbetsmarknad är för stort. Ett rimligt pendlingsavstånd till Karlstad, som får räknas till den större arbetsmarknaden i länet, går vid Munkfors.²¹⁴

Pendling 2002 i Munkfors kommun	Män	Kvinnor
Inpendling	359	202
Från övriga kommuner i länet	343	197
Från övriga län	16	5
Utpendling	222	146
Till övriga kommuner i länet	189	137
Till övriga län	33	9
Nettopendling	137	56

Tabell 3. Nettopendling i Munkfors kommun år 2002, antal i åldern 16 år och däröver
Källa: Munkfors Kommunfakta 2004

²¹⁴ Persson, N. (040624)

Munkfors kommun har en positiv dagtidspendling vilket är ovanligt i och med den kommunstruktur som Munkfors har. Bäckman, kommunchef i Munkfors kommun, menar att nettoinpendlingen är ett starkt bevis på intressanta arbetsplatser i kommunen. Många av dessa arbetsplatser blir snart lediga på grund av generationsskifte och dessutom kommer av allt att döma nya arbetstillfällen bli aktuella i både Munkfors- och i Hagfors kommuner, både i industri och i offentlig förvaltning. Pendlingen kan också ses som något negativt, kommunens litenhet med en radie på sex mil är ett relativt enkelt pendlingsområde. De som har fått ”högre” jobb inom industrin i kommunen kanske kommer ifrån större städer och är van långa pendlingsstider. En timme till Karlstad enkel resa är kanske därför inget större hinder, säger Bäckman.²¹⁵

Pendling 2002 i Forshaga kommun	Män	Kvinnor
Inpendling	383	342
Från övriga kommuner i länet	345	323
Från övriga län	38	19
Utpendling	1754	1142
Till övriga kommuner i länet	1604	1080
Till övriga län	150	62
Nettopendling	-1371	-800

Tabell 4. Nettopendling i Forshagas kommun år 2002, antal i åldern 16 år och däröver
Källa: Forshaga Kommunfakta 2004

En av Forshaga kommuns styrkor är närheten till Karlstad. Närheten till Karlstad är också en svaghet eftersom det kan dra både företag och människor från kommunen. Många invånare har varit och är fortfarande anställda i Karlstad, säger Bäckman. Det finns flera olika slags företag vilket är en fördel så att arbetskraften inte blir bunden till ett och samma företag. Bristen på större företag är samtidigt en nackdel.²¹⁶

²¹⁵ Bäckman, L. (040629)

²¹⁶ Bäckström, L. (040615)

9. Projekt och utvecklingsinsatser

Ett syfte med studien är att redovisa vilka regionala utvecklingsinsatser och utvecklingsinitiativ som gjorts från år 1995 fram till idag. Redovisade projekt är huvudsakligen hämtade från projektlistor från Länsstyrelsen i Värmland gällande EU-medfinansierade samt regionala projekt och där Länsstyrelsen har varit medfinansiär. För att få en mer utförlig bild av projektägare med mera så se bilaga 3. Det finns flertalet olika projekt inom ramen för samma utvecklingsinsats vilka jag har skrivit som exempelvis Idéstation Dalby-Kulturkoppra (x 5). (x 5) betyder alltså ”gångar fem” det vill säga att det finns fem stycken projekt med samma eller liknande namn. Jag har dessutom redovisat en del projekt som inte

9.1 Torsby kommun

Följande projekt berör Klarälvdalsområdet i Torsby kommun.

9.1.1 Projekt i korthet

Skog och Miljö

- Medfinansiering av Miljöaktion Värmland Budgetåret 95/96
- Planeringsmodell för ett uthålligare skogsbruk
- Skog och Historia
- Miljöskogsvägar i Torsby
- Tillgänglighet vid Fiskevatten inom Torsby kommun
- Ekolamm i Värmland 1998
- Virkestorkning vid småskaliga sågverk och träförädlingsföretag
- Projekt Träförädling Torsby (x3)
- Skogsbränslehantering - Förstudie
- Älgskador i skog – Inventering och rådgivning (x 2)
- Sve-Nor-Älg-Projektet (x 2)

Turism

- Projekt Handikappsturism
- Sommarturism i Inre Skandinavien
- Projekt Scanland sommarturism (x 4)
- Projekt Norden (x 2)
- Stora Spårssystemet Etapp 1
- Aktivitetshall i Nordvärmland
- Skogsfinnar och Finnskog då och nu – ett forsknings- och utveckling...
- Pilgrimstapeten (x 3)
- Iordningställande av turistkarta över Långberget, Sysseleback
- Förprojektering av fartyget Wingång II
- Samlingsansökan gällande turism och kultur
- Utveckling av upplevelsecentrum vid Ransbysättern
- Kulturturismens Hembygdsgårdar (x 3)

Kultur

- Idéstation Dalby-Kulturkoppra (x 5)
- Uppbyggnad av CD-rombibliotek över Nordvärmländsk historia

- Från Istid till Nutid (x 3)

Hantverk

- Projekt stenar och smycken

Verksamheter inom byalag, sockengrupper m.m.

- Projektmedel till samlingslokaler
- Renoveringsarbeten på samlingslokal
- Bidrag till upprustning av lokal

Näringslivsutveckling

- Medel för att genomföra en utredning om lanthandlare i Torsby kommun
- Affär på landet
- GFI-lokalisering i Torsby kommun (x 2)
- RAM-program – Lokal utveckling
- RAM-program avseende lokal utveckling i Torsby
- RAM-program för kommunal landsbygdsutveckling
- RAM-program kommunalt landsbygdsutvecklingsprogram för Torsby kommun
- Medel för lokal utveckling i Torsby kommun
- Näringslivsutvecklingsprojekt i Torsby kommun
- Samverkansprojekt Torsby - Företagsutveckling
- Samverkansprojekt Torsby – Kompetensutveckling
- Affärsutveckling med IT, SME-projekt
- Samverkansprojekt Torsby 1998-1999
- Innovation Värmland Mål 1-område
- Film i Värmland - Företagsutveckling
- Nya lösningar på väg (x 2) år 1997 och 1998
- Småföretags- och bygdeutveckling med social ekonomi i Torsby kommun
- Samlingsansökan gällande landsbygdsutveckling
- Kommunal Landsbygdsutveckling
- FINESS, Företag i samverkan engagerar, samlar och stärker
- FINESS 2002-2003
- Småföretagarutveckling med social ekonomi i Torsby kommun (x 2)
- Småföretagsutveckling och affärsrådgivning med social ekonomi i Torsby kommun (x 2)
- Projektmedel angående Branäs – En studie om anläggningens betydelse

Utvecklingsinsatser för kvinnor

- Medfinansiering affärsrådgivning för kvinnor i Torsby kommun
- Affärsrådgivning för kvinnor (x 4)
- Skoglig kompetensutveckling för kvinnor
- Kvinnor i samverkan (x 2)
- Kvinnligt företagande i Norra Värmland

Utbildning

- Bildstudiprojekt i Stöllet samt Sysslebäck (x 3)
- Distansundervisning för lokal utveckling – Ett projekt inom EU: s Sokrates program
- Kunskapsutveckling kring våra rovdjur
- Samlingsansökan gällande kompetenshögjande åtgärder

Infrastruktur

- Osebolsbron (x 5)
- Småföretagarutveckling med social ekonomi i Torsby kommun
- Multimediautrustning vid Folkbiblioteken i Värmland

Övrigt

- Minipartenariat 18-19 Nov Stöten
- Förebyggande hälsovårdsprojekt
- Omvärldsanalys Torsby kommun

9.1.2 Beskrivning av projekt

Skog och Miljö

Skogsvårdsstyrelsen har gjort en inventering, kallad *Skog och Historia*, under fyra till fem år över de nordligaste delarna av Värmland. Tidigare gjordes en dokumentation angående Skog och Sjö.²¹⁷

Hans Nilsson tror att projektet *Ekolamm i Värmland* syftar till mobil slakt av djur.²¹⁸

Träförädlingsprojektet pågick över hela Torsby kommun och *Ransbysågen* var med i diskussionen. Tanken var att råvarorna skulle förädlas på plats istället för att de skulle transporteras till Danmark för att förädlas för att sedan åter sända dem tillbaka till Sverige och ut i handeln. Om projektet blir till verklighet skulle det skapa många arbetstillfällen i norra Klarälvdalen.²¹⁹

Markägare på svensk och norsk sida har börjat ett samarbete när det gäller *älgbetesskador* och älgvandringar, framförallt vintertid. De sökte bidrag till ett turistprojekt som kallades för *Gapahuk*, ovanför Höljes. Man kan säga att det är ett gammalt grillhus för 48 personer, som allmänheten kan hyra. Samtidigt förknippas detta med viss forskning vilka gäller betesskador. Människor med viltvårdsutbildning och företag som Stora Enso och andra skogsbolag har exkursioner där när det gäller betesskador.²²⁰

Turism

Projekt Norden ägde *projekt Scanland* och Scanlandprojektet var ett stort projekt mellan norska kommuner, Torsby, Malung samt Älvdalen. Det var ett Interreg III projekt som omsatte 45 miljoner i två etapper. Scanland initierades från Älvdalen²²¹ och syftet var att skapa en sommarturism inom området och som marknadsfördes i Europa, framförallt på den tyska och holländska marknaden.²²² De 45 miljonerna gav inte så mycket avtryck efter sig, framför allt inte i Torsby kommun. Bland annat har det byggts orienteringsbanor i Dalarna. Besöksnäringen hade nytta av marknadsföringen som gjordes kring Scanland, under tiden som projektet pågick. Nu är det tvärtom, nu finns det ett namn, Scanland, identifierat hos researrangörerna i Europa som är borta. Den tilltänkta turismregionen blev inte av.²²³

²¹⁷ Henriksson, R. (040624)

²¹⁸ Nilsson, H. (040617)

²¹⁹ Henriksson, R. (040624)

²²⁰ Ibid.

²²¹ Nilsson, H. (040617)

²²² Henriksson, R. (040624)

²²³ Nilsson, H. (040617)

Nordvärmlands Friluftsområde fick 14,2 miljoner kronor²²⁴ för att bygga ett *spårssystem*. Syftet med projektet var att *skapa ett friluftsområde i en unik vildmarksmiljö som erbjuder aktiviteter både sommar och vintertid för många intressen*.²²⁵ Vidare skall spårssystemet generera permanenta arbetstillfällen. Det viktigaste målet med projektet är att man har byggt ett nätverk med leder som har knutit samman turismnäringen i den norra delen av Värmland och i den södra Norrlandsregionen genom att ledssystem går in i Sälenområdet. Det medför även att man kan ha gemensam marknadsföring av Nordvärmland.²²⁶ Enligt projektets slutrapport står att spårssystemet kan användas för vandring, cykel och ridning på sommartid och skidåkning, skidträning, snöskoter eller draghund under vinterhalvåret dessutom finns åretruntfiske. Spåren prepareras med konstsnö under vintern för att säkerställa snötillgången, vilket kan leda till att Långberget kan erbjuda internationella träningsläger. Längs spåren finns informationstavlor och övernattningsmöjligheter.²²⁷ Hans Nilsson, TUAB, som också är delägare i projektet menar att tanken med projektet var god men att tankemönstret inte riktigt var färdigt när byggnationen började. Spåren utanför anläggningarna används huvudsakligen för skoter och skidåkning, men kan i framtiden utvecklas för fler användningsområden som exempelvis mountainbike och organiserad vandring.²²⁸

Torsby kommun sökte finansiering till en förstudie för att etablera en *aktivitetshall* i Branäs. Även *Nordvärmlands Friluftsområde* stod bakom det. Tillsammans tog de fram ett skissunderlag och en bedömning gjordes. Tanken var att det skulle bli ett EU-projekt och den nationella finansieringen var i princip klar, men de klarade inte sin egen finansiering. I aktivitetshallen skulle tennis, fotboll med mera kunna utövas och kanske framförallt ta emot träningsgrupper. Då kunde stugbyarna fyllas på lågsäsong samtidigt som det kunde vara en kompletterande aktivitet under högsäsong.²²⁹

Två *kartor* gjordes *över Långberget*; dels en karta över Långberget och dels en orienteringskarta över området.²³⁰

Ångfartyget Wingäng togs i bruk år 1900 och var den första påtagliga passagerarbåten i Klarälven. På fartyget fanns salonger, matrum samt hade komfortabla sittplatser. Rutten gick mellan Edebäck och Vingäng och resan tog drygt ett dygn.²³¹ En arbetsgrupp har arbetat med att kunna återuppbygga *Wingäng II*. Tanken var att bygga ett identiskt fartyg som det gamla som skulle guida turister längs Klarälvdalen. Ritningarna är klara, men projektet verkar mycket kostsamt och svårt att finansiera. Idag ligger projektet i träda.²³²

Ransbysättern är en säter öster om Sysseleback som är iordninggjord som en autentisk säter och har ett säterliv på sommaren där människor visar gamla traditioner.²³³ Henriksson tror att bidraget är ämnat för ett naturrum vid sättern.²³⁴

²²⁴ www.nordvarmland.com (040517)

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Henriksson, R. (050903)

²²⁷ Projekt: Stora spårssystemet etapp 1, slutrapport (021009)

²²⁸ Nilsson, H. (040617)

²²⁹ Henriksson, R. (040624)

²³⁰ Ibid.

²³¹ Lindskog, E. (1985) sid. 31 och 102

²³² Henriksson, R. (040624)

²³³ Nilsson, H. (040617)

²³⁴ Henriksson, R. (040624)

Syftet med projektet *Kulturturismens hembygdsgårdar* är att anpassa hembygdsgårdarna så att de kan dra fördel av den ökande turistnäringen. Exempelvis skall marknadsföringen förbättras och hembygdsgårdarna skall bli bokningsbara. Dessutom skall ett nätverk byggas upp mellan de olika hembygdsgårdarna och den övriga turismnäringen.²³⁵ Södra Finnskogas hembygdsgård har byggt en ny cafeteria. Dessutom har hembygdsgårdarna i Höljes, Dalby samt Ljusnäs rustats upp.²³⁶

Kultur

Idéstation Dalby-kulturkoppra startade som ett Mål 6-projekt mellan åren 1996-99. Det var ett projekt som länkade historien med dagens verklighet med modern teknik. Dalby Koppra har tagit fram en Dalbydialektordbok som även givits ut på cd-rom. Henriksson menar att en dokumentation av en dialekt på det här viset är helt unikt.²³⁷ Vidare finns andra projekt som är sammankopplad med Dalbydialekten och bland annat så har datorutrustning införskaffats.²³⁸ Dessutom har Dalbykoppra gjort en hemsida *Från istid till nutid* som är en sammanställning av lokalhistorien i norra Värmland i form av text, bilder och tabeller i en databas på Internet.²³⁹ *Stiftelsen Värmlandskooperativen*, som är projektägare till de ovanstående projekten, gör bland annat förstudier, utredningar och medverkar i projekt inom ramen för uthållig lokal utveckling.²⁴⁰

Hantverk

Projekt stenar och smycken. Rolf Henriksson tror att det kan vara en kvinna i Branäs som gjorde smycken i sten som var plockade i naturen kring Branäs.²⁴¹

Verksamheter inom byalag, sockengrupper m.m.

Hans Nilsson menar att *projektmedel till samlingslokaler* är ett typiskt projekt som *RAM-programmen* hanterar idag.²⁴²

PRO fick tillgång till det gamla missionshuset på Brattmon vilket har *renoverats* för att idag fungera som samlingslokal. Där hålls PRO-möten, bingo, återvändardagar för människor i Brattmon och andra aktiviteter.²⁴³

Verdandi har fått bidrag för att *upprusta Skogsgården* beläget vid Kindsjön, för människor som har svårigheter med alkohol och droger. De har fortfarande verksamheten kvar där.²⁴⁴

Näringslivsutveckling

En del *lanthandlare* är med i ett projekt vars syfte är att utveckla dess verksamheter genom att utvärdera och ge idéer om förändringar och förbättringar med hjälp av mentorer. Med hjälp av insatserna skall förutsättningarna för framtiden stärkas.²⁴⁵

²³⁵ www.nordvarmland.com (040915)

²³⁶ Henriksson, R. (040624)

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Värmlands Kooperativens EU-projekt 1998-99, Henriksson, R. (040624)

²³⁹ www.projektbanken.z.lst.se (040519) och www.nordvarmland.com (040517)

²⁴⁰ Henriksson, R. (040624)

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Nilsson, H. (040617)

²⁴³ Henriksson, R. (040624)

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ www.projektbanken.z.lst.se (040519)

RAM-programmet finns i både Sysseleback och i Torsby och heter *Global Grants*. Det är ett RAM-program som söker EU-stöd, upp till 50 000 kronor, för att kunna hjälpa små föreningar och microföretag i idé- och produktutveckling. Inom RAM-programmen döljer sig lokala utvecklingsgrupper. Enligt Nilsson är det ett mycket bra, kanske till och med det bästa projektet de har haft.²⁴⁶

Projektet Näringslivsutvecklingsprojekt i Torsby kommun är bildandet av TUAB.²⁴⁷

Projektägare till projektet Samverkansprojekt Torsby är *ALMI företagspartner* som är ett aktieföretag som grundades 1994 och koncernen ägs av staten samt Landstinget. Målsättningen är *att skapa tillväxt och förnyelse i svenskt näringsliv genom finansiering och affärsutveckling*. ALMI står till förfogande för nystartade företag, innovatörer eller när redan befintliga företag behöver handledning, information eller särskilda insatser. ALMI strävar efter att fler starka, innovativa företag skall nå marknaden och att fler etablerade företag skall kunna förbättras, moderniseras och utvecklas. ALMI företagspartner finns i alla län och har därmed en stark regional kunskap och förankring i arbetet.²⁴⁸

Nya lösningar på väg var ett Mål 6- projekt mellan åren 1996-99. Syftet med projektet var att göra den sociala ekonomin starkare, hjälpa lokala utvecklingsgrupper samt bilda nya verksamheter i kooperativa strukturer.²⁴⁹

(FINESS) 36 företag i Klarälvdalen har bildat en företagsförening vid namn *Norra Värmlands Företagare, NVF* och driver företagsfrågor i området.²⁵⁰ Syftet är att frambringa ett gott företagsklimat, skapa nätverk och samverkan mellan företagen och skapa en god utgångspunkt för framtiden i norra Värmland.²⁵¹ Målen skall uppfyllas genom marknadsföring och internationaliseringsinsatser.²⁵²

Småföretagarutveckling med social ekonomi i Torsby kommun syftar till att stärka befintliga och nyetablerade företag i Torsby kommun samt öka tillväxten i regionen. Arbetstillfällena skall därav bevaras och genereras. Ytterligare skall utgångspunkter för framtida hållbar utveckling utformas med hjälp av professionellt stöd såsom kompetenshöjande verksamheter, information, rådgivning samt nätverksbyggande.²⁵³

Det främsta syftet med Teamwork i Nordvärmland – För lokal näringslivsutveckling är att aktörerna inom *Torsby Utveckling AB (TUAB)* skall utveckla begreppet ”en dörr in” och få det att fungera. Arbetssättet skall sedan uppvisas och marknadsföras i Torsby kommun genom utlokalisering och handledning.²⁵⁴

Många rykten florerade i och med att Branäs är en anläggning som är och varit mycket omtalad i media, därför ville TUAB ha en utredning för att se hur det är i verkligheten.

²⁴⁶ Nilsson, H. (040617)

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ <http://varmland.almi.se> (040818)

²⁴⁹ Värmlands Kooperativens EU-projekt 1998-99

²⁵⁰ Nilsson, H. (040617) och Henriksson, R. (040624)

²⁵¹ www.projektbanken.z.lst.se (040519) och Nilsson, H. (040617)

²⁵² Henriksson, R. (040624)

²⁵³ www.projektbanken.z.lst.se (040519)

²⁵⁴ Ibid.

Studien genomfördes av *Cerut* (Centrum för forskning av regional utveckling) vid Karlstads universitet.²⁵⁵

Utvecklingsinsatser för kvinnor

Affärsrådgivning för kvinnor var ett projekt angående kvinnligt nätverk mellan företagen i Torsby.²⁵⁶

Utbildning

Torsby kommun sökte pengar för att skapa en *bildstudio i Syslebäcksområdet*. Den förlades på Kvistbergsskolan, men är numera nedlagd.²⁵⁷

Jakt och fiske hade funderingar på att samarbeta med Karlstads universitet och högskolan i Östersund när det gällde distanskurser, exempelvis inom ämnet arkeologi.²⁵⁸

Socrates-programmet syftade till att utveckla distansundervisning med hjälp av modern teknik som Internet. Dessutom skulle programmet skapa arbetstillfällen och minska geografiska såsom sociala avstånd genom Internet. Genom distansundervisning förbättras nivån och tillgängligheten till utbildning och kompetensutveckling för Europas medborgare.²⁵⁹

Infrastruktur

Vägföreningen i Osebol tog över *Osebolsbron*, söder om Stöllet, från Vägverket. Det var tänkt att renovera bron samt bygga upp verksamheter runt omkring. Projektet kallades för *Livet mellan broarna* och var godkänt av EU. Vägföreningen har ingen möjlighet att ha den kvar och det är förenat med stora kostnader. Restaureringen blev inte av och bron är i mycket dåligt skick och måste snarast underhållas eller rivs.²⁶⁰

9.2 Hagfors kommun

För att få en mer utförlig bild av projektägare med mera se bilaga 4.

9.2.1 Projekt i korthet

Turism/kultur

- Projekt Nygårdsskolan (x 4)
- Rovdjurscentral i Hagfors (x 2)
- Medfinansiering projektet "Hemma"
- NKIJ-banan i ny tappning - Banan med de många möjligheterna
- Häst- och aktivitetscenter i Klarälvdalen
- Teaterföreställningen "Över de blånande bergen"
- Musikfestival "Stålvärk 99"

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

- Bidrag till lokal utveckling i Ekshärads sockengrupp

²⁵⁵ Nilsson, H. (040617)

²⁵⁶ Henriksson, R. (040624)

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Värmlands Kooperativens EU-projekt 1998-99

²⁶⁰ Henriksson, R. (040624) och Nilsson, H. (040617)

- Lokal utveckling - Pilgrimsgruppen
- Uddeholms Byalag – Bidrag för lokal utveckling
- Startbidrag till Basteruds byalag
- Höje Byalags verksamheter

Näringslivsutveckling

- Klarälvsmässan
- Kompetenshöjande insatser för LO-medlemmar
- Näringslivsprojekt Munkfors-Hagfors
- Riktade Företagsinsatser i Norra Värmland
- Framtidssamverkan 2 Mål 2 Hagfors/Munkfors kommuner
- Uvåns Näringslivscenter AB i Hagfors/Munkfors
- Strategisk kompetensförsörjning
- Verktygsmaterialcentrum i Hagfors
- Kringaktiviteter runt Uddeholm Swedish Rally
- Utvärdering av Uddeholm Swedish Rally 2003

Utvecklingsinsatser för kvinnor

- Kvinnoskolan i Värmland
- Resurscentrum för kvinnor i Hagfors (x 2)
- Resurscentrum för kvinnor i Hagfors och Munkfors kommuner År 2
- Affärsrådgivning för Kvinnligt Företagande

Utbildning

- Hagfors Media Center

Infrastruktur

- IT-Infrastrukturprogram
- Utbyggnad av Infrastruktur

9.2.2 Beskrivning av projekt

Turism

Värmlands Rovdjurscenter som även har gått under beteckningen Big Four Scandinavia är ett stort EU-projekt, eller snarare två, som svalt mycket pengar.²⁶¹ Sedan starten har projekten sammanlagt kostat omkring 40 miljoner kronor.²⁶² Inledningsvis var det ett treårigt projekt som hade sin början under våren 1997 och fortskred till år 2000. Sedan avlöstes det av ytterligare ett EU-projekt fram till oktober 2003. Sedan dess har det varit en helt kommunal verksamhet. Kommunen vill bli kvitt projektet i och med att ett Rovdjurscenter är inget som ingår i kärnverksamheten utan centret bör drivas på ett annat sätt. I skrivandets stund befinner sig projektet i ett läge då det håller på att övergå till privat regi och det är ett antal aktörer inom besöksnäringen som har gått samman för att ta över. De lokala aktörerna ser inte centret som någon penninggruva men däremot kan det vara ett komplement till den verksamhet som de redan har.²⁶³

I de kalkyler som låg till grund för projektet skulle besöksnäringen uppnå 20 000 besökare per år på Rovdjurscentret. Verkligheten har stannat omkring 5000-6000 och besöksantalet har

²⁶¹ Persson, N. (040624)

²⁶² www.vf.se (040909)

²⁶³ Persson, N. (040624)

snarare varit nedåtående nu när nyhetens behag har gått över. Persson tror att det troligtvis var många besökare som förväntade sig att få se vargar och björnar i hägn. Rovdjurscentret är mer av muséekaraktär, även om det varit och är av mycket god kvalitet.²⁶⁴

Rovdjurscentret är etablerat vid *Nygård*, Ekshärad. Fram till 1996-97 ägde Landstinget byggnaden och *Republiken Klarälvdal'n*²⁶⁵ tog över. Målsättningen var att Nygård skulle bli ett centrum i bygden för besöksnäringen, där konferensverksamhet kunde äga rum och där exempelvis en medeltidskyrka skulle upprättas (en stavkyrka har byggts). Etableringen ansågs vara mycket lämplig. För snart två år sedan såldes Nygård av *Republiken Klarälvdal'n* till *Hagforsgruppen*, som är behandlingshem för missbrukare. Det innebar dels att det som var tänkt med anläggningen till en början inte kunde realiseras.²⁶⁶

(Medfinansiering projektet "Hemma") Ekshärads Turism och Fritid, som är projektägare för projektet, arbetar på ideell basis. De har köpt *Ekebergets skidanläggning* av Hagfors kommun och anlagt ett elljusspår som har konstsnö hela vägen. Dessutom har de stugbyn vid Ekeberget. Nils Persson anser att Ekshärad Turism och Fritid är ett lysande exempel på vad som kan åstadkommas med ideella krafter.²⁶⁷

Syftet med *Häst- och Aktivitetscenter i Klarälvdalen* är att inspirera och utveckla företag inom branschen. Klarälvdalens travsällsks satsningar är något väldigt positivt anser Nils Persson. Sysselsättningsmässigt är det inget märkvärdigt, som han uttrycker det, men travsällskapet har byggt en travbana utmed Länsväg 62. Varje säsong anordnas ett riktigt trav, annars fungerar den som träningsbana för lokala hästägare.²⁶⁸

(Teaterföreställningen "Över de blånande bergen") Fram till år 2003 har *Gustava Teatern* varit aktiv och de är några som brukar få kommunalt bidrag varje år, år 2004 har ansökan uteblivit av okänd anledning. Gustava Teatern har tidigare dragit till sig mycket publik och fått mycket publicitet.²⁶⁹

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

Ekshärads sockengrupp är en sammanslutning av aktiva Ekshäradsbor, däribland många pensionärer, som har arbetat med olika verksamheter. Gruppen bildades någon gång under 1995, tror Persson. Ekshärads sockengrupp tog initiativet att bygga en stavkyrka vid Nygård och senare när det projektet startade var det ett EU-projekt där *Studieförbundet Vuxenskolan* var projektägare. Senare avslutades Stavkyrksprojektet av Ekshärads sockengrupp. Gruppen finns fortfarande kvar, men är inte lika aktiv idag.²⁷⁰

Uddeholms byalag har varit aktiva genom åren och är fortfarande verksamma. De har en bystuga belägen intill Klarälven i Uddeholm och deras verksamhet är relativt bred. Mycket

²⁶⁴Persson, N. (040624)

²⁶⁵ Den ideella föreningen *Republiken Klarälvdal'n* grundades 1991 och har 600 medlemmar. Syftet är att *uppmärksamma, stimulera och stödja de goda krafterna i bygden*. Det är av stor betydelse att skritt och kreativitet skall blandas med det allvarliga och målinriktade arbetet. *Republiken Klarälvdal'n* fick mottaga pris som Sveriges bästa landsbygdsprojekt. www.klaralvdalen.se (040708)

²⁶⁶ Persson, N. (040624)

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Ibid.

²⁶⁹ Ibid.

²⁷⁰ Ibid.

ideellt arbete ligger bakom deras framgångar och de har exempelvis aktiviteter i samband med julskyltningen och anordnar marknader med mera.²⁷¹

I slutet av 1990-talet startades tämligen många byalag i och omkring Hagfors och *Basteruds byalag* var ett av dem. De har bland annat upprustat en samlingslokal. Basteruds byalag är inte lika aktiva idag som för några år sedan, men finns fortfarande kvar.²⁷²

Näringslivsutveckling

Klarälvsmässan arrangerades senast 1997 och har återigen tagits upp år 2003 organiserad av ExpoHagfors²⁷³. Mässan är en mötesplats för företag och produkter inom Hagfors-Munforsregionen.²⁷⁴

Nils Persson tror att projektet *Riktade Företagsinsatser i Norra Värmland* kan handla om den landsbygdsrådgivare som arbetat i kommunhuset i Hagfors.²⁷⁵

Det har satsats mycket pengar på projektet *Verktygsmaterialcentrum i Hagfors* och som även har fått statlig finansiering. Det är ett centrum för att utveckla verktyg, verktygsstål som Uddeholm tillverkar och är en förlängning av den verksamheten. Satsningen kan skapa många arbeten, men framförallt ger det också möjligheter för industrin i Hagfors. Verktygsmaterialcentrat skall utveckla verktyg och det är inte verktyg som skruvmejslar och skiftnycklar det handlar om utan verktyg som formar exempelvis skal till mobiler, kamerahus och så vidare. Vidare skall forskningsverksamhet bedrivas och verktygsmakare utbildas.²⁷⁶

Hagfors kommun arbetar med utvecklingen av *Uddeholm Swedish Rally* som är Sveriges största publika evenemang och med arrangemang runt omkring. Av alla de pengar som går i omlopp under rallyt så tillförs Hagfors omkring 12-13 miljoner kronor, vilket betyder mycket för kommunen, näringslivet och dess invånare.²⁷⁷

Utvecklingsinsatser för kvinnor

En kvinna i Hagfors, som är äger en klädbutik, ritbyrå samt arbetar med *affärsutveckling för kvinnor*, *Näringslivsstiftelsen*, har hjälpt kvinnor som exempelvis skall starta egen verksamhet i både Hagfors och med övriga kommuner i Värmland.²⁷⁸

Utbildning

Projektet *Hagfors Media Center* gick ut på att ungdomar med medieintresse fick chansen att lära sig göra exempelvis videofilmer och skivinspelningar. Mycket utrustning köptes in särskilt för projektet som senare avyttrats. Persson menar att ingenting slutade med ett fiasko men när projektet väl var genomfört så har det inte hänt så mycket mer. En del av ungdomarna fick senare arbete inom medial verksamhet.²⁷⁹

²⁷¹ Persson, N. (040624)

²⁷² Ibid.

²⁷³ Turistinformationen i Hagfors Kommun går sedan årsskiftet -02 under namnet expohagfors.
www.expohagfors.se

²⁷⁴ www.hagfors.se (040818)

²⁷⁵ Persson, N. (040624)

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Ibid.

9.3 Munkfors kommun

För att få en mer utförlig bild av projektägare med mera så se bilaga 5.

9.3.1 Projekt i korthet

Turism/kultur

- Medel till "öppet hus" på Teknologen
- Hembydsgården i Ransäter och framtiden
- Projekt Ransäter
- Bruksdagarna 1995
- Fridolf Rhudin Museet
- Marknadsföring av Erlandergården
- Projekt för slöjd och konsthantverk "Textil Kreativitet"
- Förstudie Projekt Tagelspinneri
- Utveckling av Hantverksproduktionen
- Ullseminarium
- Projektet "Klar-Kreativ-Levande-Artistisk-Region" (x 2)
- Konstdonation
- Konstens hus mitt i forsen
- Världens största dragspelsfest
- Wermland Big Band Festival
- Nils Holgerssonproduktion av Nya Västanå Teater
- Marknadsföringsinsatser Berättarladan

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

- Bidrag till Östra Skymnäs Byalag
- Gersby Byalag – Utvecklingsprojekt

Näringslivsutveckling

- Framtidssamverkan inom Mål 2 Hagfors/Munkfors
- Bruk för alla

Infrastruktur

- IT-Infrastrukturprogram för Munkfors kommun
- Utbyggnad av IT-infrastruktur

Övrigt

- Marknadsföring av obelisk

9.3.2 Beskrivning av projekt

Turism/kultur

Teknologen i Ransäter tillkom för att åskådliggöra historien till modern teknik och vänder sig framförallt till skolbarn i låg- och mellanstadiet. Projektet drivs i *Hembygdsföreningen Ransäters regi*.²⁸⁰

²⁸⁰ Bäckman, L. (040629)

Bruksdagarna är något som det gamla bruket i Munkfors arrangerar varje år och som har olika skepnader. Aktiviteterna är samlade på bruksområdet som också fungerar som ett museum idag.²⁸¹

Fridolf Rhudin (1895-1935) var en komiker från Munkfors och det finns idag ett museum, öppet under sommarhalvåret, för att hedra hans minne. Museet skildrar och visar sekvenser ur Rhudins liv och leverne och hans personliga ting går att beskådas. Dessutom finns inslag av Olle i Skratthult som också var komiker från Munkfors och som emigrerade till Amerika på tidigt 1900-tal samt Bosse Parnevik.²⁸²

Erlandergården ligger belägen i Ransäter och är bland annat en minnesgård över Tage Erlanders gärning som statsminister samt beskriver arbetarrörelsens historia. Till förverkligandet av Erlandergården har statliga medel tillskjutits. Utöver nämnda verksamhet som röner ett årligt intresse har man olika separata utställningar samt genomför olika typer av seminarier. Dessa seminariers innehåll är allt ifrån forsknings- till klimatseminarium, som har lockat allt från ministrar, statsråd till gräddan av svensk forskarelit.²⁸³

Tagelspinneriet, kom, såg och begravdes. Anledningen var att en person i Skattkärr, Karlstads kommun, hade ett tagelspinneri och med ålderns rätt ville dra sig tillbaka. För att bevara tagelspinneriet och kanske framförallt dess konst för eftervärlden flyttades det till det gamla bruksområdet i Munkfors. Tillverkningen av bland annat madrasser började men av kostnadsskäl lades verksamheten ned.²⁸⁴

Projektet Projektet "Klar-Kreativ-Levande-Artistisk-Region" startades upp på hembygdsgården där konsthantverkarna och olika typer av artister samlades för att försöka utveckla olika saker. Det hade en europeisk inriktning där man sökte kontakter med likasinnade i Europa. En eller två festivaler arrangerades i samband med projektet.²⁸⁵

Munkfors kommun fick en konstdonation av en skulptör vid namn Bo Englund och fick dessutom medel från Länsstyrelsen för att åskådliggöra donationen för allmänheten. Det finns ett antal skulpturer utposterade i samhället samt att det även går att se skulpturer i ett skulpturhus intill Klarälven.²⁸⁶

Konstens hus mitt i forsen är ett museum om och med konstnären Lars Lerins konst.²⁸⁷

Dragspelsstämman i Ransäter (Bälgspel vid landsvägskanten) har utvecklats och är idag en europeisk företeelse med nordiskt inslag. Stämman är mycket betydelsefull för Munkforsregionen och kanske även för Värmland över huvud taget, menar Bäckman.²⁸⁸

Wermland Big Band Festival som arrangerades på det gamla bruksområdet under sommaren 1999, med hjälp av regionalpolitiskt stöd och kommunalt bidrag. Etablerade artister kom och Monika Zetterlund gjorde ett av sina sista uppträdanden. Tillställningen lockade mycket publik. Anledningen varför det inte har blivit någon ytterligare festival, för den ansågs mycket

²⁸¹ Bäckman, L. (040629)

²⁸² Ibid., www.varmland.org (040818) och www.munkforsbostader.se (040818)

²⁸³ Bäckman, L. (040629)

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ Ibid.

²⁸⁸ Ibid.

lyckad, är för det var otillräckligt engagemang bakom projektet. Det var mest en person som fick ta det tyngsta ansvaret och driva projektet framåt, vilket uppfattades vara en tung uppgift.²⁸⁹

Västanå teater har sina rötter i Munkfors, men flyttade till Sunne och brukar numera ha uppsättningar i Berättarladan i Rottneros.²⁹⁰ Efter att flyttat verksamheten har teatergruppen som tidigare varit en liten, fri teater blivit stationerad. Målet med deras projekt är att skapa ett kulturellt centrum för berättande teater som inkluderar hela världen.²⁹¹

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

Gersby byalag förvärvade ett gammalt missionshus som de har restaurerat och använder som samlingslokal.²⁹²

Näringslivsutveckling

Bruk för alla var ett arbetsmarknadspolitiskt projekt som Munkfors kommun initierade för att sedan överlåta projektet till föreningen Bruk för alla. Det var långtidsarbetslösa och svårplacerad arbetskraft som fick utträta arbete åt föreningar med uppröjning, vindskydd byggdes och så vidare. Den 31 december 2003 upphörde projektet men togs över av kommunen. Numera heter det *Jobbcenter*.²⁹³

Infrastruktur

Utbyggnad av IT-infrastruktur. Bredbandsutbyggnaden är i full gång och fibrer har lagts ned i NKIJ-banans banvall.²⁹⁴

9.4 Forshaga kommun

För att få en mer utförlig bild av projektägare med mera så se bilaga 6.

9.4.1 Projekt i korthet

Turism

- Pilgrimsleden Klarälven
- Turismutveckling

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

- Butorps byalag (x 4)
- Bidrag till samlingslokal
- Lokal utveckling av Övre Ulleruds bygdekommitté
- Bildande av kommunbyggeråd

Näringslivsutveckling

- Internationellt arbete med inriktning mot EU-frågor i Karlstadsregionen
- Projekt för att främja expansion av befintliga företag och etableringar
- Återvinning av hushållsavfall

²⁸⁹ Bäckman, L. (040629)

²⁹⁰ Ibid. och www.vastanateater.se (040818)

²⁹¹ <http://strufoproj-tlan.t.lst.se/mal2.asp> (040519)

²⁹² Bäckman, L. (040629)

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ Ibid.

- Förstudie inför införandet av entreprenörskap som ämne på grundskolan
- Förstudie avseende lämpliga företagsformer för hantverkscentrum

Utvecklingsinsatser för kvinnor

- Resurscentra för landsbygdskvinnor
- Affärsrådgivning för kvinnor i Karlstadsregionen
- Kvinnlig affärsrådgivare i Kils, Hammarö och Forshaga kommuner

Infrastruktur

- Milstolpen/Karlstad
- IT-infrastruktur för Forshaga kommun
- Utbyggnad av infrastruktur
- Multimediautrustning vid Folkbiblioteken i Värmland

Attitydförändring

- Dejeprojektet ”Järnväggen”-teaterdelen

Övrigt

- Industriprogramprojektet
- Akademikerprojektet Värmland forts (960101 – 960630)
- Projektet Proko i Forshaga kommun
- Projekt inom studie- och yrkesvägledningsområdet
- Sanering/Återbruk vid Dejefabriken

9.4.2 Beskrivning av projekt

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

Butorp är en liten by i norra delen av Forshaga kommun som har en aktiv ideell arbetsgrupp som utvecklar sitt område. De utvecklar en slags landsbygdsturism. De har bland annat anlagt en fiskedamm där det går att lösa ett dagkort för fiske, byggt en bro över en bäck, förbättrat vägen, de har upprättat rid- och vandringsstigar i området, renoverat ett gammalt ordenshus till ett sommarcafé. Dessutom rustar de en skidstuga där de skall hyra ut bäddar. Finansieringen till projekten har skett genom exempelvis EU-bidrag, kommunala medel och fonderade bygdemedel.²⁹⁵

Övre Ulleruds Bygdekommitté (ÖUBK) arbetar med lokal utveckling, främst för att förbättra attraktionskraften i bygden.²⁹⁶

De lokala byalagen och sockengrupperna i Forshaga kommun har bildat ett gemensamt *kommunbygderåd*.²⁹⁷

Näringslivsutveckling

Etableringsregion Karlstad, ERK, är numera nedlagt. Det var en organisation som bildades för ett samarbete i näringslivsfrågor mellan *Karlstadsregionens* kommuner; Karlstad, Hammarö, Kil, Forshaga samt Grums. ERK var betydelsefullt då Karlstad vid tiden inte hade något permanent näringslivskontor. Idag finns inte samma intresse att ha något ERK efter att

²⁹⁵ Bäckström, L. (040615) och Ceder, J. (040615)

²⁹⁶ www.forshaga.se (040729)

²⁹⁷ Bäckström, L. (040615)

Karlstad själva har ett näringslivskontor. ERK med kranskommuner besökte bland annat industrimässan i Oslo 1998 och tekniska mässan år 2001.²⁹⁸

Kommunen arbetade tillsammans med skolan i ett projekt gällande *införandet av entreprenörskap som ämne på grundskolan* som varade i tre år. Finansieringen kom främst från en stiftelse som stöttade entreprenörskap i skolan. Projektet var mycket framgångsrikt, anser Lillemor Bäckström. En förstudie gjordes om hur entreprenörskap skulle kunna integreras i det normala arbetet i skolan. Entreprenörsandan såsom flexibel arbetstid infördes från mellanstadiet och uppåt, eleverna bestämde själva när de skulle börja och avsluta sin skoldag, bara arbetet blev gjort.²⁹⁹

Utvecklingsinsatser för kvinnor

Kommunen träffade *kvinnliga företagare*. Ett projekt hette *Navigare* som gällde att lära kvinnor, framförallt från landsbygden, att använda Internet som en del i verksamheten.³⁰⁰

Infrastruktur

Utbyggnad av bredband.³⁰¹

Attitydförändring

År 1996 började *Deje-projektet* som var ett rent kommunalt arbete och som idag fortlöper. Det finns inga tydliga mål att nå utan syftet är "Gör något bra för Deje, vänd trenden". Dels arbetar kommunen med näringslivsfrågor i den mån det finns någon som vill något. Dels är arbetet med attitydförändringar mycket viktigt och det är dit de största krafterna lagts. I Deje finns eller fanns mycket negativa inställningar: "Vi får aldrig något stöd från kommunen", "Det händer aldrig något här", "Det är bara Forshaga som får något". Därmed byggdes torget om, vilket, enligt Ceder, blev en mycket lyckad satsning då en del negativa attityder ändrades. En bok om Dejes historia gavs ut, vilket gav Deje-invånarna perspektiv på Dejes tradition som har varit en del av välfärdsbyggandet av Sverige.³⁰² Dessutom arrangerades flertalet tillställningar såsom Lustenreiset, en småbåtstävling ovanför kraftverket, med musikuppträdande och aktiviteter kring denna tillställning.³⁰³

Övrigt

Det har rensats upp kring *Dejefabriken* för det har tidigare varit i stort behov av sanering.³⁰⁴

Ett projekt som inte stod med på länsstyrelsens projektlister är följande projekt; Forshaga kommun, samt ytterligare åtta kommuner i Värmland och Dalarna och tolv kommuner i Hedmarks fylke, i Norge, deltog i projektet (020101-041231) vid namn *Persika*. Målsättningen var att få in entreprenörstänkandet som en del i undervisningen i skolan. Anledningen att starta redan i skolåldern var för att³⁰⁵:

*-stärka entreprenörsandan för att öka antalet företagsamma människor
-uppmuntra kreativitet och initiativförmåga*

²⁹⁸ Bäckström, L. (040615)

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Ibid.

³⁰² Ceder, J. (040615)

³⁰³ Bäckström, L. (040615)

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ www.forshaga.se (040729)

-ge inspiration till unga människor att "tänka eget" istället för att välja
upptrampade spår
-vara företagssam, villig att ta ansvar och bidra till utveckling

9.5 Gemensamma projekt

LIP (Lokala investeringsprogram) Klarälven Ett investeringsprogram för ekologisk omställning (som inte står med på Länsstyrelsens projektlister) var ett statligt åtgärdsprogram och syftade till att "öka den ekologiska hållbarheten i samhället". LIP Klarälven innefattade Torsby, Hagfors, Munkfors och Forshaga kommuner. LIP bestod av flertalet delprojekt som var finansierade genom statliga bidrag mellan åren 2002-2004. Delprojekten kunde beröra hela regionen såväl som särskilt utvalda områden i kommunerna.³⁰⁶

Det främsta syftet med LIP Klarälven var att *påtagligt öka takten i omställningen av Sverige till ett ekologiskt uthålligt samhälle*. En mer sekundär målsättning var att skapa ökade arbetstillfällen. Riksdagen bidrog sammanlagt med 7,2 miljarder till lokala investeringsprogram perioden 1998-2003. I december 2001 avsatte regeringen omkring 70 miljoner kronor till LIP Klarälven och pengarna skulle huvudsakligen finansiera tre typer av åtgärder; energibesparing/omställning, biotopvård samt folkbildning. För att verkställa åtgärderna och för att effektivt nå resultat fanns en koordinator och en biolog som arbetade i hela regionen och dessutom fanns folkbildare och energirådgivare i samtliga berörda kommuner.³⁰⁷

För att se vilka delprojekt som fanns i respektive kommun se bilaga 7-10.

Samverkansprojekt Klarälven (som ej står med på Länsstyrelsens projektlister) är ett projekt angående vattenplanering och vattenresurshantering och att skapa utbildningsmöjligheter inom området är det huvudsakliga syftet. Istället för att följa länsgränser så skall samarbetet och administrationen ske längs naturens gränser, i avrinningsområdet. Karlstads universitet, myndigheter, kommuner, företagare, organisationer samt skolor inom Klarälvens avrinningsområde är delaktiga i projektet och skall utbyta information sinsemellan för att öka kunskapen om varje deltagare.³⁰⁸

I ett långsiktigt perspektiv skall samverkansprojektet Klarälven skapa tillväxt genom kunskap och samverkan inom vattenområdet samt reducera riskerna för vattenrelaterade olyckor. Dessutom gagnar projektet en regional hållbar utveckling med hjälp av kompetensutveckling och preventiv vattenplanering.³⁰⁹

Pilgrimsleden Klarälven var ett turistiskt projekt som Torsby, Hagfors, Munkfors, Forshaga, Karlstad samt Hammarö kommuner var involverade i. Syftet var att lyfta fram pilgrimsleden som gick efter Klarälvdalen och ge den en identitet. Det fanns ett samarbete med alla berörda församlingar samt en viss samverkan med Norge, vilket inte var så lätt konstaterar Lillemor Bäckström. Det fanns olika aktiviteter under sommarhalvåret som exempelvis kyrkomusik längs pilgrimsleden. I samband med Trondheim fyllde 100 år gick en gick en budkavle hela vägen och det var människor som sprang olika sträckor. En broschyr som fortfarande finns

³⁰⁶ Broschyr: LIP Klarälven – Ett investeringsprogram för ekologisk omställning

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ Broschyr: Samverkansprojekt Klarälven

³⁰⁹ Ibid.

idag togs fram som visar var pilgrimsleden går. I Forshaga gjordes en informationslinga vid Löved där besökande kan se växter och liknande.³¹⁰

Den första tiden fick pilgrimsleden mycket publicitet i och med det var mycket aktiviteter kring den. Bäckström menar att det kunde ha blivit mer av projektet då förväntningarna var höga. Det fanns exempelvis idéer att samarbeta med pilgrimsleden i Spanien men kostnaderna var för stora. Idag görs inget aktivt med projektet men grunden är lagd för framtida fortsatta insatser.³¹¹

Den ursprungliga *NKIJ-banan* (*Klarälvsbanan*) är byggd i etapper kring behoven i norr och kring gruvorna i östra Värmland. Redan på 1930-talet lades delar av banan ned och på 1990-talet lades järnvägen ned för gott. Målet med dagens projekt är att iordningställa banan från Karlstad till Filipstad och när målet är nått är Jan Ceder tveksam om. Delen från Hagfors till Filipstad är betydligt mer kostsam och större investeringskostnader behövs eftersom att den delen av banan lades ned tidigare, redan på 1970-talet. Om kapital fattas kan det möjligen bli en grusad väg. Idag är asfalt lagd från Karlstad till Deje och till Munkfors. Sträckan till Hagfors beräknas vara klar hösten år 2005. Hela sträckan är totalt 15 mil. En stor invigning planeras samtidigt med hundraårsjubileet av unionsupplösningen.³¹² NKIJ-banan skall utvecklas till en attraktion och tillgång för lokalbefolkningen, turister samt näringsidkare. Ytterligare är turismutvecklingen ett led i att försöka finna en kompensering till den starka industrin i området. I och med NKIJ-banan skapas kringeffekter angående³¹³:

Turism- och besöksnäringen
Handeln bl.a. sportrelaterad
Kost & logi
Hantverk
Anläggningar
Kulturattraktioner
Idrottsaktiviteter
m.m.

Forshaga kommun tillhör inte Mål 2 Västra utan klarade finansiering från annat håll. NKIJ-projektet 2004-2005 är ett *annat* tvåårigt projekt som är en samverkan mellan Hagfors och Munkfors kommuner som har som målsättning att utveckla NKIJ-banans sträcka mellan Ransäter – Uddeholm (40 kilometer).³¹⁴

För Forshagas och Dejes del innebär dagens bana en ökad möjlighet för cykelpendling till jobben. Utpendlingen ur kommunen till Karlstad är relativt hög (se tabell 4). Då gör kommunen miljövinster samtidigt som de slår ett slag för folkhälsan. Sedan är den en möjlighet ytterligare att kunna motionera i lugn och tyst miljö. Jan Ceder hävdar att det användningsområdet räcker för att försvara insatserna, med de miljoner de lagt ned. Dessutom tror han att det också innebär en rejäl möjlighet för Forshaga kommun samt de berörda kommunerna att få en ökad besöks- och turisttillströmning. Många besökare är idrottare som

³¹⁰ Bäckström, L. (040615)

³¹¹ Ibid.

³¹² Ceder, J. (040615)

³¹³ www.munkfors.se (040729)

³¹⁴ Ibid.

har träningsläger i kommunen och kan kombinera olika aktiviteter på exempelvis NKIJ-banan.³¹⁵

Det har inte gjorts någon prognos eller analys av kringeffekterna. Den stora effekten kommer att komma när kommunerna får en fungerande infrastruktur runtomkring, med caféer, restauranger etcetera. En del utbud finns redan men dock inte tillräckligt paketerat. Människor är beredda att betala för upplevelser idag, menar Jan Ceder och kan kommunerna göra attraktiva paket så kommer besöksiffrorna att öka. Det går att förstärka redan befintliga företagare, som cykelhandlare, sporthandlare och café- och restaurangägare, vandrarhem och så vidare. Det är mycket svårt att peka på hur mycket det kommer att bli.³¹⁶

Sutohamu (som ej står med på Länsstyrelsens projektlistor) är ett exempel på kommunal samverkan mellan Sunne, Torsby, Hagfors och Munkfors kommuner. Sutohamu anordnar exempelvis drogfria ungdomsdiskotek i varje kommun, idrottsevenemang, bearbetar skolfrågor, löser avfallsfrågor och har ett samarbete inom Räddningsverket.³¹⁷

Framtidssamverkan 2 Mål 2 Hagfors/Munkfors kommuner var ett framgångsrikt projekt som gick ut på att bygga nätverk så att Hagfors och Munkfors kommuner skulle komma närmare varandra när det gäller utbildningsväsendet och näringsliv med en internationell prägel. Det är ett projekt som har pågått och förlängningen gick ut den 30 juni 2004. De som har deltagit i projektet är huvudsakligen personer från skolväsendet, fackföreningar och från näringslivet. Ett hypotetiskt exempel är att de som läser på byggprogrammet på gymnasiet åker till ett annat land i Europa för att se hur deras byggprogram ser ut och fungerar. I projektet ingår dessutom att stärka bandet mellan skola och näringslivet så att näringslivet är tydliga för skolan och säga vilken arbetskraft som behövs.³¹⁸

Genom finansiering av EU:s Mål 2 (9 250 000 kronor), Länsstyrelsen Värmland, Hagfors och Munkfors kommuner (7 700 000 kronor) och arbetsinsatser från lokala företagare och ALMI startades *Uvåns Näringslivscenter AB* i januari 2002.³¹⁹ Näringslivscentret var en sammanslagning av näringslivsutvecklingen i Hagfors och Munkfors kommuner och målet var att genom ett offensivt näringslivsarbete i bolagsform frambringa två vitala kommuner där nya arbetstillfällen, service och miljö stod i fokus. Inriktningen var entreprenörer, expansion av befintliga företag samt nyetableringar av företag. Det huvudsakliga målet var att skapa 300 arbetstillfällen under projekttiden som varade i 3 år, vilket tyvärr kom att förbli en utopi. Ytterligare ett mål var att starta 12 nya företag vilket har slagits med råge. Uvåns Näringslivscenter AB hade vid intervjutillfället etablerat 60 företag med 110 anställda.³²⁰ Uvåns Näringslivscenter gör marknadsundersökningar för att se om det finns någon efterfrågan för det blivande företaget. De har även till uppgift att se till att företagsbildarna får starta-eget-utbildning samt starta-eget-bidrag. Uvåns Näringslivscenter är med och coachar hela vägen. De har likt en policy att nyföretagarna måste vara startklara och ha kapaciteten att göra affärer från dag ett.³²¹ I december 2004 avslutades projektet vilket innebar att Munkfors kommun inte längre kunde ingå i Uvåns Näringslivscenter. Uvåns Näringslivscenter bedrivs

³¹⁵ Ceder, J. (040615)

³¹⁶ Ibid.

³¹⁷ Henriksson, R. (040624) och Nilsson, H. (040617)

³¹⁸ Bäckman, L. (040629)

³¹⁹ Uvån Invest är en föregångare till Uvåns Näringslivscenter AB när det gäller riskkapitalsidan, för de pengar som Uvån Invest hade med sig från Bruks Invest har gått in i Uvåns Näringslivscenter idag. Kapitalet kom alltså från Uvån Invest och äger bolaget idag och affärsidén har förädlats utifrån de bägge. Ibid.

³²⁰ Thorén, Y. (040607) och Bäcker, A. (040615)

³²¹ Thorén, Y. (040607)

fortfarande idag då i Hagfors kommun och har samma syfte som tidigare.³²² Näringslivsarbetet i Munkfors kommun bedrivs sedan 1 januari 2005 inom ramen för *Stiftelsen Forshaga-Munkfors FöretagsCentrum*.³²³

Entré-projektet är ett avslutat EU-projekt (1998-2001) som gick av stapeln i bland andra Hagfors och Forshaga kommuner. Syftet med projektet var att utveckla entreprenörskapet och dessutom skapa nya entreprenörer i Klarälvdalen, genom bland annat erfarenhetsutbyte mellan olika regioner i Grekland, Finland, Tyskland och Sverige. Hagfors och Forshaga kommuner byggde upp så kallade entreprenörshärddar, den ena lokaliserad i Deje och den andra i Hagfors. Det fanns också en viss verksamhet vid Karlstads universitet och dessutom visades ett visst intresse från Munkfors kommun. Deltagarna i projektet hade idéer som de ville utveckla vidare. Då tog projektledarna fasta vid det och sade att alla som vill får vara med.³²⁴

De aktuella kommunerna arbetade efter en princip kallad för *action learning*, vilket är en slags metodologi där allt görs i skarpt läge. Allt gjordes i det verkliga livet vilket innebar att de blivande entreprenörerna aldrig ställdes för några teoretiska lektioner, utan hade de behov av en lokal så var uppgiften att gå ut och finna en lokal. Det var direkt anpassat efter individens behov. Coachens roll var att ställa de rätta frågorna eller skapa de rätta problemen.³²⁵

De projektansvariga var nöjda med resultatet av projektet Entré. I Forshaga skapades ett 60-tal nya företag, varav en del fortfarande existerar. I Forshaga blev det mer tjänsteföretag medan i Hagfors och Munkfors fanns det större tendens till mer producerande företag. Det visade sig vara fler kvinnor, omkring 60-65 procent, som startade eget. Orsaken var nog tillfälligheter, tror Jan Ceder.³²⁶

9.5.1 Samarbete, både för- och nackdelar

Det finns *flertalet samarbeten* inom olika delar i kommunerna beroende på olika nätverk inte bara med de nordvärmäländska kommunerna utan även med andra kommuner inom och utom länet. Samarbete innebär mindre kostnad för varje enskild kommun. Tanken är att kommunerna inte enbart lånar kompetens av varandra utan att de skall ha gemensam expertis. Det finns ingen anledning att ha spetskompetens på alla områden i samtliga kommuner, det är bättre att ha det gemensamt, då kan de nyttja resurserna bättre, menar Persson.³²⁷

Leif Bäckman tror på samverkan, men tror inte att det är framgångsnyckeln eller lösningen på alla problem. Utan samverkan kommer dock inte den offentliga sektorn att klara sig som det ser ut idag. Samverkan kan ha en positiv effekt men hanteringen kan vara problematisk. Ett samarbete med en eller flera kommuner inom ett visst område medför olika hanteringar av kulturer och politiska bakgrunder. Det går dock att samverka i princip om allting, om viljan finns, menar Bäckman. En samverkan kan mynna ut i en gemensam nämnd för ett visst område, vilket skulle vara mer rationellt. *Miljö och Bygg* skulle kunna vara ett område, menar

³²² www.munkfors.se (050506)

³²³ Thorén, Y. (050902)

³²⁴ Ceder, J. (040615) och www.forshaga.se (040729)

³²⁵ Ceder, J. (040615)

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Persson, N. (040624)

Bäckman, och skolan och äldreomsorgen är ytterligare exempel.³²⁸ Det finns en tydlig etablerad samverkan och Bäckman menar att samarbeten är viktigt och att kommunerna fortsättningsvis skall ha den diskussionen.³²⁹ Politikerna har funnit en samsyn inom Klarälvdalsregionen Torsby, Hagfors, Munkfors samt Forshaga och på sikt är det ett måste med mer samarbete mellan kommunerna och över kommungränserna.³³⁰

Leif Bäckman tror att många kommuner i Sverige är för små. *Bäckman ställer sig frågan om en kommun med 25 000 invånare räcker i framtiden?* I ett internationellt perspektiv är Värmland med sina 280 000 invånare en liten region. Det finns fördelar med både små och stora enheter, men det gäller att få en avvägning kring det.³³¹ En sammanslagning av Munkfors och Hagfors kommuner tror Bäckman inte skulle bli framgångsrik eftersom kommunerna har en likartad struktur och inte den tillväxtpotential som skulle behövas. Om kommunkartan skall ändras i Värmland är det ingen mening att sammanföra två kommuner, för att få en dynamisk region borde minst 5-6 kommuner slås ihop, säger Bäckman.³³²

9.6 Klarälvdalens viktigaste utvecklingsinsatser

Den främsta styrkan i Torsby kommun på Klarälvsidan är *Branäs*. Utan Branäs skulle utvecklingen i Klarälvdalen inte alls varit som idag, menar Rolf Henriksson, inte ens Långberget skulle ha utvecklats till vad det är idag. Branäs är, tillsammans med Långberget, det stora, drivande navet i bygden. Branäs satsar på utförsäkning och alpint medan Långbergets inriktning är längdskidåkning. Långbergets förutsättningar har förbättrats genom att skidspår, vandrings- och skoterleder byggts ut och konstsnöanläggning anordnats. Den nya näringen som har ersatt skogbruket är turism mycket tack vare Branäs.³³³

Ytterligare menar Nilsson att *rallycrossen i Höljes* är också en viktig företeelse. Sedan är det många *lokala entreprenörer* som har varit viktiga.

Rolf Henriksson anser att *Jakt- och Fiskemuseet* har en stor betydelse när det gäller utvecklingen inom natur- och kultur- och upplevelseturism och även inom arkeologins område. Bland annat har de haft internationella konferenser. Torsby kommun har gett finansiella bidrag och stöttat flera av deras projekt i omgångar, det är uppbyggt med EU-medel. Pilgrimstapeten är ett projekt som genomförts av Torsby kommun tillsammans med Arbetsförmedlingen som även medförde att *Pilgrimshärbärgen* blev uppfört där tapeten visas för besökare. Den har fått mycket massmedial uppmärksamhet och marknadsfört norra Värmland på ett bra sätt för en ringa kostnad, säger Henriksson. Nu görs försök att locka amerikaner, svenskättlingar, som ska ta sig upp längs pilgrimsleden.³³⁴

Uvåns Näringslivscenter AB och *Rovdjurscentret* är de två största utvecklingsinsatserna i Hagfors kommun. Dessutom finns *Ekshärads Turism och Fritid*, som är en förening i Ekshärad en annan stor utvecklingsinsats. De innehar bland annat en stugby och en skidbacke och det bygger nästan helt uteslutande på ideellt arbete. De kommer att ta hand om de barnaktiviteter som fanns på Rovdjurscentret.³³⁵

³²⁸ Bäckman, L. (040629)

³²⁹ Ibid.

³³⁰ Henriksson, R. (040624) och Nilsson, H. (040617)

³³¹ Ibid.

³³² Bäckman, L. (040629)

³³³ Henriksson, R. (040624)

³³⁴ Ibid.

³³⁵ Persson, N. (040624)

Under 1990-talet fanns ett treårigt EU-projekt vid namn *Hagfors Munkfors Regionsutveckling* som arbetade med näringslivsutveckling i de båda kommunerna. Det fanns ett nära samband med *Forskarstation Bergslagen* och två personer från Forskarstation Bergslagen var destinerade till *Hagfors Munkfors Regionsutveckling* vilka arbetade med olika utvecklingsfrågor. Bland annat framtogs ett välkomstpaket till nyinflyttade och de hade en bra dialog med företagen. Efter projekttidens slut återuppstod verksamheten i Uvåns Näringslivscenter AB. Uvåns Näringslivscenter har en mycket större dynamik i sitt koncept än vad Hagfors Munkfors Regionsutveckling hade.³³⁶

9.7 Framtidens utvecklingsinsatser

Nilsson och Henriksson är eniga om att det är framförallt *turismen* som är framtiden för *Torsbys kommun*. Framtiden kommer att vara vildmarks-, upplevelse- och kulturturism, skog och trä.³³⁷ Ett breddat och stort utbud genererar mer besökande, så att Branäs och Långberget kan växa. Det har blivit en stor efterfrågan av tomter vid Branäs, både företag och privatpersoner vill bygga hus. Dessutom kommer paketeringsinitiativ på företagarnivå att lyftas fram. Branäs kommer i framtiden vara den faktor som gynnar lokal utveckling i Torsby kommun.³³⁸ Nilsson är inte orolig för Klarälvdalens utveckling för det finns ett bra entreprenörstänkande i området. Dagens unga som växer upp, speciellt i Klarälvdalen, är vana vid att det inte finns några stora bolag. Skall du arbeta i Klarälvdalen så får du göra det själv, menar Nilsson. Han tror att det är därför Torsby kommun har relativt många företag per population, för det finns knappt ingen annan utväg att lösa arbetsituationen på. Nilsson tror inte att det kommer någon statsmakt och löser problemen.³³⁹

I *Hagfors kommun* hoppas man att det blir en fortsättning och en framtid för *Uddeholm Swedish Rally*. Det finns vissa hot om att evenemanget kommer flytta norrut på grund av snöbrist.³⁴⁰

Munkfors kommuns mål och visioner är att kommunen skall utvecklas, utveckla sina verksamheter och kommunen skall vara en medspelare i utveckling av näringslivet. Dessutom skall de vara en kommun som vet vad den vill, som Leif Bäckman kommunchef i Munkfors kommun, uttrycker det. Att få en attraktionskraft så att kommunerna kan rekrytera adekvat arbetskraft, är också viktigt. Beredskap för etableringar, som markplanerade detaljplanerade områden, skall vara en självklarhet. (Idag finns ett detaljerat industriområde omkring 22 000 m² till storleken.) Sedan tillkommer det stora arbetet med att se till att de som verkar i kommunen även bor i kommunen och får vara med i samhällets utveckling.³⁴¹

Det finns en utvecklingspotential inom *turism och kultur*, särskilt kring Ransäter som är det främsta varumärket. I begreppet Ransäter ingår *Geijersgården*, *Geijersskolan*, *Erlandergården*, *Ransbergs herrgård* och *Ransäters hembygdsgård*. Kulturturismen är en viktig näring och utvecklingsbar menar Bäckman och den optimala punkten är inte nådd än. Ransätersområdet tillsammans med det gamla bruksområdet i Munkfors med dess lilla bruk, martinen, brandmuseet och verktygsmuseet med mera skulle kunna utvecklas genom att exempelvis förlänga säsongerna. Dessutom kan förhoppningsvis Lars Lerins *Konstens Hus* på

³³⁶ Bäckman, L. (040629)

³³⁷ Henriksson, R. (040624) och Nilsson, H. (040617)

³³⁸ Ibid.

³³⁹ Nilsson, H. (040617)

³⁴⁰ Persson, N. (040624)

³⁴¹ Bäckman, L. (040629)

något sätt kunna integreras med *Skulpturhuset*, vilket skulle höja attraktionsvärdet för båda två. Eldsjälar är näst intill ett måste för bristen på kapital kräver ideellism.³⁴²

En växande styrka inom *Forshaga kommun* är att kommunens identitet har börjat formats av att vara en *sportfiskekommun*, säger Lillemor Bäckström. Sportfisket skulle kunna vara en magnet och skapa och/eller etablera företag inom branschen, idag finns det ingen magnet. Ett sätt att locka till sig nya företag är att ha lediga lokaler, vilket kommunen har för få av.³⁴³

³⁴² Bäckman, L. (040629)

³⁴³ Bäckström, L. (040615)

10. Reflektioner

10.1 Utvecklingsfaser i Klarälvdalen

På 1500-talet utvecklades bergsbruket i Värmland och under 1600-talet var Värmland Sveriges mest betydelsefulla järndistrikt. Fram till början av 1800-talet rådde en *expanderingsfas* och många små verksamheter som exempelvis järnhantering anlades längs Klarälven.

I mitten av 1800-talet spreds bruksdöden över Värmland, en *avvecklingsfas* vilken resulterade i färre och större anläggningar. De små hyttorna och brukena fick läggas ned runt om i Värmland och verksamheten i Klarälvdalsregionen koncentrerades till Hagfors Järnverk och Munkfors Bruk. Genom Uddeholm har de båda kommunerna genom tiderna haft ett utvecklingsövertag. Där fanns arbetskraft, samhällen byggdes, efterfrågan och utbudet av varor och tjänster ökade. Här är ett tydligt exempel på att en utveckling (bruksdöden) fått olika resultat.

Omkring 1960-talet drabbades hela Klarälvdalen av *strukturomvandlingar* mycket beroende på *rationalisering*. De nordligaste delarna av Värmland drabbades nog hårdast då 600 arbetstillfällen försvann på grund av mekanisering i skogen. I och med att Torsby kommun (Klarälvdalen) inte har någon industriell tradition resulterade det i hög arbetslöshet och utflyttning. Uddeholms ägarstruktur förändrades radikalt på 70-talet och delar såldes till andra företag i landet.

10.2 Makten över resurserna

På 1300-talet var Värmland Sveriges största järndistrikt, på 1700-talet var Klarälven betydande transportled och timmer flottades ned från norra Värmlands skogsförråd till Vänerområdet. Under 1800-talet försörjde Värmland England med timmer och Värmland producerade mest stångjärn i Sverige. Uddeholm har varit och är världsledande inom stålindustrin. Tillgången av skog och flottningsleder ledde till betydande regional utveckling i Klarälvdalen och i Värmland. Makten över (natur-) resurserna försvann dock alltmer från lokalbefolkningen när bolagen såsom Uddeholmsbolaget köpte upp skog och mark och dessutom hade kontroll över flottningen. Genom åren har sedan makten över resurserna spridits geografiskt och ägs av företag utom kommunerna. Det sker en förhållandevis liten förädling av råvaror i norra Värmland, istället fraktas timmer till Vänerområdet. Resurserna forslas bort i ett kedjeperspektiv. Sambandet mellan lokal produktion och lokal konsumtion har så gott som upphört. Till följd därav har även råvarornas värde försvunnit från norra Värmland vilket har en negativ påverkan på utvecklingen av kommunerna och eventuella vinster investeras på annat håll. Om resurserna ägs av verksamheter inom regionen skulle vinsten med största sannolikhet investeras inom regionens gränser vilket skulle gynna den lokala utvecklingen.

10.2.1 Skogsbolagens påverkan

Då skogsbolagen under 1800-talet började övertala skogsägare att sälja sin skog till bolagen började hotet om bygdens framtid. Skogsbolagen fick allt mer makt över skogsresurserna, vattnet och över flottningen. Under 1950-talet skedde dock en allmän attitydförändring gentemot bolagen då skogsbolagen blev mer måna om arbetskraften och dess arbets- och

levnadsvillkor. Arbetarna fick inkomst året om trots eventuella lågkonjunkturer och skogsbolagen sågs som en räddning i nöden.

Idag, efter att strukturomvandlingen skakat om i de traditionella samhällsstrukturerna då exempelvis skogsbruket mekaniserats och flottningen bortrationaliserats, har det visat sig att de stora skogsbolagen och Uddeholm, trots stora framgångar och i mångt och mycket haft en positiv inverkan på närområdet, också haft en hämmande effekt på den lokala utvecklingen. Till följd av moderniseringarna i både industri och i skogen blev mycket arbetskraft friställda och arbetslösa och arbetstillfällena försvann. Mest drabbad av Klarälvdalens kommuner blev Torsby kommun som inte hade någon direkt industritradition att luta sig tillbaka mot, utan skogsbruket var den huvudsakliga näringen. *Vad skulle arbetskraften göra nu när inte skogsbolagen behövde lika mycket arbetskraft?* På så vis har det tidigare varit bristande företagsanda, annat är det i dagsläget, menar Hans Nilsson VD på TUAB. Det har gått en generation sedan den strukturomvandlingen i Torsby kommun och då hög arbetslöshet blev ett faktum. Dagens unga vet att det är ett måste för överlevnad att ta tag i sin arbetssituation själva, det finns inget skogsbolag som tar hand om dem idag. Därför är entreprenörstänkandet idag väl utvecklat i området.

10.3 Jämförelse mellan sysselsättningseffekterna på spånplattefabriken i Ambjörby och Branäs turismanläggning kontra vattenkraftutbyggnaden i Höljes.

Spånplattefabriken i Ambjörby och Branäs turismanläggning var lokal- och regionalpolitiska utvecklingsprojekt i Klarälvdalen som skulle förbättra situationen i området. Syftet var att dämpa utflyttningen och skapa arbetstillfällen genom att ta tillvara lokala resurser. De båda verksamheterna är idag mycket betydande för bygden.

Vattenkraftutbyggnaderna i Tåsan, Letten och Höljes genererade många arbetstillfällen under en viss begränsad tid under själva byggnationen. Det blev dock kortvariga effekter för när byggnationen var klar flyttade arbetskraften med till nya byggen. *Frågan är om utflyttningen berodde på att vattenkraftutbyggnaden var klar eller berodde det på strukturomvandlingen inom skogsbruket?* Enligt Kenneth Evensson var det utvecklingen och mekaniseringen i skogen som ledde till att 600 personer blev arbetslösa. Han dementerade att vattenkraftutbyggnaderna förstärkt utflyttningstakten i kommunen. Faktum är att majoriteten av den arbetskraft som arbetade vid kraftverken kom utifrån och flyttade vidare till nya arbeten. En stor del av den lokala arbetskraften började veckopendla för att finna inkomst på annan ort och var endast hemma under helgerna.

Vattenkraftutbyggnaden gav således många arbetstillfällen men dock kortvariga. De långsiktiga effekterna är negativa för kommunen då endast två personer arbetar på anläggningen eftersom den är fjärrstyrd. Dessutom får kommunen inte del av vinsten eftersom ägarna är verksamma utanför kommunen. Torsby kommun får inte del av den lokala resurs som nyttjas, vilket inte leder lokal utveckling. Spånplattefabriken och Branäs har i jämförelse med Höljes kraftstation haft varaktiga sysselsättningseffekter. Syftet med spånplattefabriken och Branäs har just varit att förhindra utflyttningen och skapa flertalet långvariga arbetstillfällen. Syftet med vattenkraftbyggnationerna var att generera elektricitet vilken var en betydande utveckling inom Uddeholms verksamhet. Vattenkraftbyggnationerna gjorde dock att den negativa befolkningsutvecklingen stagnerade en tid.

10.4 Sammanfattning av utvecklingsinsatser i Klarälvdalen

Kommunerna brottas med likartade problem då det gäller de demografiska förhållandena såsom minskad befolkning. Utvecklingsinsatserna och projekten är idag kopplade till geografiska och historiska förutsättningar och till de resurser som kommunerna har. Jag anser att det är klokt att ta tillvara förutsättningarna för det är annars svårt att starta ett projekt som inte har någon slags förankring med omgivningen, särskilt med tanke på att projekt är tidsbegränsade. Det skulle bli svårt att fortsätta satsningen efter att projektiden gått ut.

De främsta resurserna inom Torsby kommun (Klarälvdalen) har genom tiderna varit skog och vatten. Skogsbruket har varit den dominerande näringen som drabbades hårt av strukturomvandling i slutet av 1960-talet. För att dämpa den hårda strukturomvandlingen och för att skapa arbetstillfällen i kommunen sattes ett antal regionalpolitiska åtgärder in och spånplattfabriken i Ambjörby och Branäs turismanläggning är två av dem. Det var inte utan kamp som de slutligen blev realiserade och de har förbättrat den negativa situationen. Kommunens resurser återspeglar sig även i de projekt och utvecklingsinsatser som ägt rum sedan 1995. De största och flesta projektsatsningarna har varit inom skog och miljö, såväl natur- som kulturrelaterad turism. Vidare görs stora insatser på näringslivsutveckling, utvecklingsinsatser för kvinnor samt utbildning. På grund av Torsby kommuns geografiska läge har försök inom distansutbildning gjorts.

Hagfors kommun har haft stora turismprojekt såsom Rovdjurscentret, Svenska Rallyt och NKIJ-banan/Klarälvsbanan. De geografiska och de historiska resurserna har här tagits fasta vid. I och med att Hagfors och Munkfors har liknande industriell historia och har mycket gemensamt på grund av Uddeholm har stora satsningar gjorts inom näringslivsutvecklingen, nämligen bildandet av Uvåns Näringslivscenter AB. På så sätt skall kommunerna försöka dämpa de negativa utvecklingarna såsom minskad befolkning i kommunerna. Det har även funnits flertalet projekt inom ramen för utvecklingsinsatser för kvinnor. Verksamheten inom byalag och sockengrupper verkar relativt stor i jämförelse med Torsby kommun.

I Munkfors kommun är utvecklingsbilden något annorlunda än de tidigare två, då det kulturella inslaget är stort. Förutom de största satsningarna; Uvåns Näringslivscenter AB samt NKIJ-projektet, har många projekt bedrivits inom kultursidan, då främst kopplat till Ransäters hembygdsgränd, hantverk, musik och teater. Här har jordbruket präglat samhället snarare än skogsbruket.

I Forshaga kommun finns idag många småföretag och entreprenörer. Näringslivsutveckling och entreprenörsutveckling står högt på listan angående utvecklingsinsatser. Turismrelaterade projekt såsom Pilgrimsleden och NKIJ-banan har varit stora satsningar. Dessutom finns det stor verksamhet inom byalag och sockengrupper. Ett utvecklingsarbete som utpekar sig i jämförelse med de andra berörda kommunerna är att försöka tvätta bort den negativa bruksmentaliteten och få en attitydförändring.

10.5 Framtidsdiskussion

De resurser som tidigare nyttjats går kanske inte använda nuförtiden eller har inte samma utgångsläge eller funktioner som förr. De geografiska och geologiska förutsättningarna har tidigare varit en bas till utveckling, *gäller så även idag?* Därför är det viktigt att vidga sitt synsätt. Exempelvis: *Är skog bara en råvara eller finns det andra värden i skogen?* Jag anser

att det finns ekonomiska, ekologiska samt sociala värden i skogen och det är de sociala värdena som är framtidens nya resurser som skall nyttjas. Turismen är det främsta exemplet, som även visar att det är kanske andra utifrån som skall ta del av resurserna istället för lokalbefolkningen.

Det är kanske framförallt turismen samt bildandet av Uvåns Näringslivscenter som varit de viktigaste utvecklingsinsatserna i Klarälvdalen genom åren. De huvudsakliga framtida utvecklingsinsatserna pekar även på turism och upplevelseindustri. De enskilda kommunerna i Klarälvdalsregionen har individuella och gemensamma turismsatsningar, vilket också kan ses i projektlistorna. Samverkan över kommungränserna innebär både för- och nackdelar, men att satsa på gemensamma turismprojekt såsom Klarälvsbanan och Klarälven som pilgrimsled ser jag som en positiv utveckling. En turist ser sällan åt kommungränser tror jag, utan på själva attraktionen i helhet. Att ha en bra samverkan mellan turismarrangörerna i Klarälvdalen är av betydelse och då tänker jag på turistinformation, marknadsföring, infrastruktur samt organisation till en viss del. Dessutom skulle paketresor i större utsträckning kunna anordnas. Dagens och morgondagens pensionärer (40-talister) är mer kapitalstarka än tidigare och efterfrågar mer äventyr under strukturerade former. Den fiskeintresserade skulle kunna fiska i skogiga Torsby kommun där vistelsen kunde kompletteras med bäver- och älgafari, äta fisk och vilt på något passande hotell (lokalproducerad mat), uppleva ett evenemang på Ransätters Hembygdsgård och avsluta resan med att fiska i sportfiskekommunen Forshaga. Variationerna på paketreseutbud, anpassade till flera olika åldersgrupper/turisttyper kan bli näst intill oändliga. De aktuella kommunerna har goda förutsättningar för utveckling av turismen med tanke på den rika historien och den unika naturen. En tanke är att profilera och specialisera Klarälvdalen som en turismregion, en destination, där projektverksamheterna kan vara en del i processen.

10.6 Leder projekt till lokal utveckling?

Vilka effekter har skapats utifrån projekten? Det är svårt att säga men det går att utläsa ur intervju svaren att vissa projekt har gått i stöpet, några av dem mycket kapitalkrävande, vissa har lett till något bra. Jag anser att projekt skall vara en del av en process. Att projekt skulle leda till hållbar lokal utveckling är orealistiskt. Då är man mycket beroende av projektkapitalet. *Vad händer när projekttiden och därmed finansieringen tar slut?* Det som varit positivt under en projekttid kan kännas som ett misslyckande om det inte blir någon fortsättning. Mycket resurser i form av kapital, tid och engagemang har då gått förlorade. Finns det en mer långsiktig strategi och en plan kan ett eller flera projekt vara ett sätt att uppnå uppsatta delmål för att nå hållbar regional utveckling.

11. Referenser

Litteratur

- Arpi, Gunnar (1992) i *De värmländska brukstraditioner...En bok om bruk och brukskultur* Nationen och hembygden. Skriftserie. Värmlands nation i Uppsala och Värmlands nations kamratförening, Uppsala.
- Carlson, Owe & Eliasson, Kjell (1997) *Munkfors – Ransäter Bilder från förr*, Herrhults förlag, Munkfors
- Carlson, Owe & Eliasson, Kjell (2000) *Munkfors – Ransäter Bilder från förr, Del II*, Herrhults förlag, Munkfors
- Dahlin, Gärtrud, Nordqvist, Erika & Elam, Lars (1968) *Från finnskogsbygder och pilgrimsstråk*, Andra upplagan, Skolstyrelsen
- Departementsserien, Ds 1999:50 Rapport till ESO – Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi., *Regionalpolitiken – en ESO-rapport om tro och vetande*, Fakta Info Direkt, Stockholm
- Jacobsson, Göran & Wizelius, Tore (1984) *Ack, Värmland du sköna...Avfolkning och bolagsvälde i norra Värmland*, 1983 års upplaga, Delrapport från projektet ”Samhället och skogen”, Sekretariatet för framtidsstudier, Glesbygdsdelegationen
- Jakenberg, K-E. (1991) *Uddeholms aktiebolag 1870-1985: en historisk översikt*, Nermans trycksaker, Karlstad
- Jansson, Albert (1974) *Forshaga – sanning och saga*, LAN-produkter, Karlstad
- Kåpe, Leif (2005) Kommande studie
- Larsson, Ingvar (1978) *Om övre Klarälvdalen i gångna tider – Skildringar av hembygdsforskaren Lars Bäckvall*, Dalby Hembygdsförening, (DD Civiltryckeri) Falun
- Lindmark, Leif (1983) *Strukturömvandling och industristöd – En introduktion*, Liber Förlag, Malmö
- Lindskog, Elsa (1985) *Pilgrimsleden vid Klarälven*, Press Grafica/ Press Förlag, Karlstad
- Ljung, Ragnar (1965) *Övre Klarälvdalen*, Bok och Bild AB, Malung
- Lundén, Bo (1986) *Flottningen på Klarälven*, Klarälvens Flottningsförening, VF-tryck, Karlstad

- Malmquist, Håkan & Nordling Ulla Margareta (1975) *Ambjörby och plattfabriken - En studie av en industrietablering i norra Värmland*, Uppsats för påbyggnadskurs C1, Göteborgs Universitet, Universitetsfilialen i Karlstad, Sociologiska Institutionen
- Nielsen Bertil (1993) *Forshaga - Bygd i förvandling*, Forshaga Hembygdsförening
- Nilsson, Yngve (1950) *Bygd och näringsliv i norra Värmland – En kulturgeografisk studie*, Carl Bloms Boktryckeri AB, Lund
- Sahlberg, Bengt. (2001) *Möten Människor & Marknader - Om turism och resande*. Liber/Etour, Malmö
- Statens Offentliga Utredningar, SOU 2000:36 Delbetänkande från Regionalpolitiska utredningen, *Utgångspunkter för 2000-talets regionalpolitik*.
- Statens Offentliga Utredningar, SOU 2000:36 Rapport 7 Från Regionalpolitiska utredningen, *Regionalpolitiken i praktiken – ett länsperspektiv*, Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm
- Statens Offentliga Utredningar, SOU 2000:36 Rapport 8 Från regionalpolitiska utredningen, *Befolkningsutveckling och välfärd*, Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm
- Statens Offentliga Utredningar, SOU 2000:36 Rapport 19 Från Regionalpolitiska utredningen, *Befolkningsutvecklingen fram till år 2010 och därefter: prognoser för Sveriges lokala arbetsmarknader*, Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm
- Statens Offentliga Utredningar, SOU 2003:29, *Mot en ny landsbygdspolitik*, Betänkande av Utredningen om översyn av Glesbygdsvverkets roll och uppdrag inom den nya regionala utvecklingspolitiken, Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm
- Westlindh, Sara (2004:2) *Branäs - En studie om turismanläggningens betydelse*, Arbetsrapport, Cerut, Karlstads universitet.
- Århem, Torsten (1980) *Klarälvsommar – om folk och natur kring en stor älv*, Bokförlaget Libris, Örebro
- Österlöf, B. i Vevebe (1982) *Skogsbruk i omvandling*, Värmlands och Västra Bergslagens Skogsarbetsgivareförening, Karlstad

Arkiverat material:

Centralförvaltningen, Historiska arkivet. Grupp 4 Personal. Uddeholms aktiebolag, Kartong nr. 475, mapp 5. Disponentens PM angående behov av olika slags arbetskraft. 25/4-1947.

Broschyrer:

Hagfors kommunfakta 2002 (040818)

LIP-Klarälven – Ett investeringsprogram för ekologisk omställning

Samverkansprojekt Klarälven

Torsby kommun. (2002-10-09) Slutrapport, Projekt: Stora spårsystemet etapp 1, Dnr S111-132-00, Mål 1 Södra Skogslänsregionen.

Torsby kommunfakta 2003 (041012)

Internet:

<http://strufoproj-tlan.t.lst.se/mal.asp> (040519) Projektbank Mål 2 Västra och Urban II 2000-2006

<http://varmland.almi.se> (040818) Almi företagspartner, Värmland

www.bolagsbolaget.se (040708) (040818) Bolagsbolaget

www.bygde.net (040922) Folkrörelserådet, Hela Sverige ska leva!

www.expohagfors.se (040922) Expo Hagfors

www.forshaga.se (040729) Forshaga kommun

www.hagfors.se (040818) Hagfors kommun

www.klaralvdalen.se (040708) Republiken Klarälvdal'n

www.munkfors.se (040729) Munkfors kommun

www.munkforsaostader.se (040818) Munkfors bostäder

www.ne.se (040729) Nationalencyklopedin

www.nordvarmland.com (040517) Nordvärmland – Från istid till nutid

www.nutek.se (040402) Nutek, Verket för näringslivsutveckling. Utveckla Sverige – EU:s strukturfonder 2000-2006

www.projektbanken.z.lst.se (040519) Projektbank, Länsstyrelsen i Jämtlands län

www.regionfakta.com (040916) Regionfakta

www.scb.se (040506) Statistiska Central Byrån

www.torsby.se (040729) Torsby kommun

www.uddeholm.se (040513) Uddeholm Tooling Svenska AB

www.uvan.net (040608) Uvåns Näringslivscenter

www.varmland.org (040818) Värmlands Turistråd

www.varmlandsmuseum.se (040331) Värmlands museum

www.vastanateater.se (040818) Västana teater

www.vf.se (040909) Värmlands Folkblad

www.varmland.coop/lages98.pdf (040608) Värmlands kooperativen. Värmlands
Kooperativens EU-projekt 1998-99

Intervjuer:

Bäcker, Anders. Näringslivsutvecklare, Uvåns Näringslivscenter AB, Hagfors kommun.
Intervju i Hagfors (040615)

Bäckman, Leif. Kommunchef i Munkfors kommun. Intervju i Munkfors (040629)

Bäckström, Lillemor. Utvecklingschef i Forshaga kommun. Intervju i Forshaga (040615)

Ceder, Jan. NKIJ-banan, Forshaga kommun. Intervju i Deje (040615)

Evensson, Kenneth. Entreprenör och Höljesbo. Intervju i Höljes (040624)

Henriksson, Rolf. Arbetsmarknadschef, Torsby kommun, Intervju i Torsby (040624)

Nilsson, Hans. VD Torsby Utveckling AB, TUAB. Intervju i Torsby (040617)

Persson, Nils. Kommunalråd i Hagfors kommun. Intervju i Hagfors (040624)

Thorén, Yvonne. F.d. Näringslivsutvecklare, Uvåns Näringslivscenter AB, Munkfors
kommun. (Idag Näringslivsansvarig i Munkfors kommun) Intervju i Ransäter
(040607)

Studiebesök på Nordvärmlands Jakt och Fiskemuseum (040506)

Bilaga 1: Intervjuformulär, kommunrepresentanter

Vilka styrkor finns i kommunen?

Vilka svagheter finns i kommunen?

Hur ser den demografiska situationen ut i kommunen? Varför?

Vilka är kommunens mål och visioner?

Hur skall de uppfyllas?

Vilka är de största arbetsgivarna?

Hur är nyföretagandet i kommunen?

De största projekten/utvecklingsinsatserna i kommunen och hållbar lokal/regional utveckling?

Varför startades projekten? Syftet?

Hur har de genomförts?

Vilka kort- och långsiktiga effekter/konsekvenser har de haft?

Geografisk räckvidd?

Vad kan sägas om orsakerna till relativa framgångar eller misslyckanden?

Finns det något mönster eller någon inriktning på vad ni satsar på? Finns det speciella stödobjekt?

Vilka är de viktigaste projekten i kommunen anser Du?

Finns det samarbeten med andra kommuner i Klarälvdalen?

Skulle ni kunna utveckla en regional samverkan mellan kommunerna Klarälvdalen?

Vad skulle Ni satsa på då?

Varför?

Hur skulle man gå tillväga?

Vilka slags projekt eller utvecklingsinsatser kommer Ni att satsa på i framtiden, tror Du?

Bilaga 2: Intervjufrågor till Kenneth Evensson

Hur såg det ut i Höljes innan vattenkraftsutbyggnaden?

Var det som samma folket som jobbade?

Vem är det som äger skogen?

Hur såg det ut under byggnationen i Höljes med omnejd?

De som bor kvar, vad jobbar de med idag?

Hur ser du på framtiden?

Skulle det se annorlunda ut om det fanns en järnväg hit upp?

Bilaga 3: Projekt i församlingarna Norra Ny, Dalby, Södra Finnskoga samt Norra Finnskoga i Torsby kommun beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland

Observera att det preliminära beviljade beloppet från Länsstyrelsen i Värmland inte är den totala projektkostnaden utan Länsstyrelsen är en av flera finansörer.

Skog och miljö

Medfin. av Miljöaktion Värmland Budgetåret 95/96
Projektägare: Miljöaktion Värmland
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1995-12-13
Prel. beviljat belopp av Läst i Värmland: 112 500 kr

Planeringsmodell för ett uthålligare skogsbruk
Projektägare: Klarälvdalens Folkhögskola
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-03-22
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 175 000 kr

Skog och Historia
Projektägare: Skogsvårdsstyrelsen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-05-10
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 133 000 kr

Miljöskogsvägar i Torsby
Projektägare: Skogsvårdsstyrelsen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-05-13
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 200 000 kr

Tillgänglighet vid Fiskevatten inom Torsby kommun
Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-08-14
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 37 500 kr

Ekolamm i Värmland 1998
Projektägare: Värmlands Läns Hushållningssällskap
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1997-12-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 20 000 kr

Virkestorkning vid småsk. sågverk o träförädlingsföretag
Projektägare: Stiftelsen Skog och Trä
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1998-02-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Projekt Träförädling Torsby
Projektägare: Torsby Utveckling AB
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-09-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 200 000 kr

Träförädling Etapp 2
Projektägare: Torsby Utveckling AB
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-09-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 420 000 kr

Träförädling Etapp 2
Projektägare: Torsby Utveckling AB
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-12-08
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 420 000 kr

Skogsbränslehantering - Förstudie
Projektägare: Skogsvårdsstyrelsen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-12-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 75 000 kr

Turism

Projekt Handikappsturism
Projektägare: Stiftelsen Värmlandskooperationen
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 1995-12-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 93 750 kr

Sommarturism i Inre Skandinavien
Projektägare: Trysil kommune
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1996-10-03
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 25 000 kr

Projekt Scanland sommarturism
Projektägare: Projekt Norden
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1996-11-13
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 300 000 kr

Projekt Scanland sommarturism

Projektägare: Projekt Norden
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-01-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 300 000 kr

Projekt Scanland 1998/1999

Projektägare: Scanland Ekonomisk Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1999-01-29
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 300 000 kr

Projekt Norden 1999

Projektägare: Älvdalens kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1999-01-29
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 25 000 kr

Projekt Norden – Projektutvecklingskontor

Projektägare: Älvdalens kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1999-12-20
Pre. beviljat belopp av Lst i Värmland: 25 000 kr

Projekt Scanland 2000-2002

Projektägare: Scanland Ekonomiska Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 2000-06-28
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 85 000 kr

Älgskador i skog – Inventering och rådgivning

Projektägare: Skogsvårdsstyrelsen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1998-11-10
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Sve-Nor-Älg-Projektet

Projektägare: Sve-Nor-Älg Ideell Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-03-22
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Sve-Nor-Älg-Projektet

Projektägare: Sve-Nor-Älg Ideell Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1999-05-25
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Projektet Älgskador

Projektägare: Skogsvårdsstyrelsen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-12-08
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 60 000 kr

Stora Spårssystemet Etapp 1

Projektägare: Nordvärmland Friluftsområde Ek. Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 2000-09-04
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 1 500 000 k

Aktivitetshall i Nordvärmland

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2001-02-27
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Skogsfinnar och Finnskog då och nu – ett forsk.- och utv....

Projektägare: Finnkulturcentrum
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1996-12-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 75 000 kr

Marknadsföring i samb. med utställning av pilgrimstapeten

Projektägare: Nordvärmlands Jakt och Fiskemuseum
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-04-08
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Härbärke för pilgrimstapeten

Projektägare: Nordvärmlands Jakt och Fiskemuseum
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1997-11-24
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Pilgrimstapeten

Projektägare: Nordvärmlands Jakt och Fiskemuseum
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1999-06-14
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Iordningställande av turistkarta över Långberget, Sysseleback

Projektägare: Finnskoga IF
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1997-08-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Förprojekttering av fartyget Wingäng II

Projektägare: Nordvärmlands Jakt och Fiskemuseum
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-09-18
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Samlingsansökan gällande turism och kultur

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-02-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Utveckling av upplevelsecentrum vid Ransbysättern

Projektägare: Nordvärmlands Jakt och Fiskemuseum
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 2000-09-15
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 45 000 kr

Kulturturismens Hembygdsgårdar

Projektägare: Värmlands Hembygdsförbund
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2001-01-29
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 21 000 kr

Kulturturismens Hembygdsgårdar

Projektägare: Värmlands Hembygdsförbund
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-01-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 75 000 kr

Kulturturismens Hembygdsgårdar

Projektägare: Värmlands Hembygdsförbund
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-06-27
Preliminärt beviljat belopp av Länsstyrelsen i Värmland: 154 000 kr

Kultur

Idéstation Dalby-Kulturkoppra

Projektägare: Stiftelsen Värmlandskooperationen
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-03-25
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 146 420 kr

Idéstation Dalby-Kulturkoppra

Projektägare: Stiftelsen Värmlandskooperationen
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1997-02-27
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 205 000 kr

Idéstation Dalby-Kulturkoppra

Projektägare: Stiftelsen Värmlandskooperationen
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-02-19
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 205 000 kr

Idéstation Dalby-Kulturkoppra

Projektägare: Stiftelsen Värmlandskooperationen
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-11-30
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 220 000 kr

Uppbyggnad av CD-rombibl. över Nordvärm. Hist.

Projektägare: Kulturkoppra Ekonomiska Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-07-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 72 000 kr

Idéstation Dalby-Kulturkoppra

Projektägare: Stiftelsen Värmlandskooperationen
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1999-12-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 85 000 kr

Från Istid till Nutid

Projektägare: Kulturkoppra Ekonomiska Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2000-09-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 164 000 kr

Från Istid till Nutid

Projektägare: Kulturkoppra Ekonomiska Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2001-12-19
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 164 000 kr

Från Istid till Nutid År 3

Projektägare: Kulturkoppra Ekonomiska Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-03-31
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 164 000 kr

Hantverk

Projekt stenar och smycken

Projektägare: Green Ann Katrin
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-04-11
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Verksamheter inom byalag och sockengrupper*Projektmedel till samlingslokaler*

Projektägare: Östmarks Folkets Husförening
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-05-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Renoveringsarbeten på samlingslokal

Projektägare: Bracoop
Projekttyp: Regionalt projekt.
Beslutsdatum: 1995-06-30
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Bidrag till upprustning av lokal

Projektägare: Verdandi
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-10-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 4000 kr

Näringslivsutveckling*Medel för att genomföra en utr. om lanthandlare i T. kom.*

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 1995-06-30
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 28 000 kr

Affär på landet

Projektägare: För.Lanhandelns Främjande Service AB
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2002-06-25
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 183 730 kr

GFI-lokalisering i Torsby kommun

Projektägare: Överlantmätarmyndigheten
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1995-12-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 800 000 kr

GFI-lokalisering i Torsby kommun

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-03-14
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

RAM-program – Lokal utveckling

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1997-06-26
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

RAM-program avseende lokal utveckling i Torsby

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1998-01-15
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

RAM- program för kommunal landsbygdsutveckling

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2001-02-02
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

RAM-program kommunalt landsbygdsutv.prog.för T. kom.

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-12-03
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 240 000 kr

Medel för lokal utveckling i Torsby kommun

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-03-14
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Näringslivsutvecklingsprojekt i Torsby kommun

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-05-10
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 97 000 kr

Samverkansprojekt Torsby - Företagsutveckling

Projektägare: ALMI Företagspartner Värmland AB
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-08-22
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 85 000 kr

Samverkansprojekt Torsby – Kompetensutveckling

Projektägare: ALMI Företagspartner Värmland AB
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1996-08-22
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 187 000 kr

Affärsutveckling med IT, SME-projekt

Projektägare: ALMI Företagspartner Värmland AB
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 1997-11-22
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 210 000 kr

Samverkansprojekt Torsby 1998-1999

Projektägare: ALMI Företagspartner Värmland AB
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1997-12-05
Prel. beviljat belopp av Lstn i Värmland: 250 000 kr

Innovation Värmland Mål 1-område

Projektägare: ALMI Företagspartner Värmland AB
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2001-10-17
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 45 000 kr

Film i Värmland - Företagsutveckling

Projektägare: Landstinget i Värmland
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-12-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 57 500 kr

Nya lösningar på väg 1997

Projektägare: Stiftelsen Värmlandsskooperativen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1997-03-18
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Nya lösningar på väg 1998

Projektägare: Stiftelsen Värmlandsskooperativen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1998-02-18
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Småföretags- och bygdeutv. med soc. ek. i T. kommun

Projektägare: Värmlands Läns Hushållningssällskap
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1998-05-25
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Företagsutveckling av små och medelstora företag

Projektägare: Projektledarna ute i omvärlden
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1998-06-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 57 720 kr

Samlingsansökan gällande landsbygdsutveckling

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 1999-12-30
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 33 333 kr

FINESS, Företag i samverkan engagerar, samlar och stärker

Projektägare: Norra Värmlands Företagare Ek. Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2000-09-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 80 000 kr

FINESS 2002-2003

Proj.ägare: Norra Värmlands Företagare Ekonomiska Förening
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2002-10-28
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 120 000 kr

Småföretagarutv. med social ekonomi i Torsby kommun

Projektägare: Värmlands Läns Hushållningssällskap
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2000-11-17
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 330 000 kr

Kommunal Landsbygdsutveckling

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2002-02-19
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 211 289 kr

Småföretagarutv. och affärsrådgivning med social ekonomi

Projektägare: Värmlands Läns Hushållningssällskap
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2002-02-20
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 300 000 kr

Teamwork i Nordvärmland – För lokal näringslivsutveckling

Projektägare: Värmlands Läns Hushållningssällskap
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-01-20
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Småföretagsutv. och affärsrådg. med soc. eko. i T.kommun

Projektägare: Värmlands Läns Hushållningssällskap
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-05-14
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 120 000 kr

Pro.medel ang. Branäs – En studie om anlägg. betydelse

Projektägare: Torsby Utveckling AB TUAB
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2003-06-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 130 000 kr

Utvecklingsinsatser för kvinnor

Medfin. affärsrådgivning för kvinnor i Torsby kommun

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1996-05-22
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Affärsrådgivning för kvinnor i Torsby kommun 1997

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1996-06-19
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 47 250 kr

Resurscentrum för kvinnor – affärsrådgivning 1997

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1997-02-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 47 250 kr

Affärsrådgivning för kvinnor 1998

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1997-12-03
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 97 000 kr

Affärsrådgivning för kvinnor 1999

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1999-04-13
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 66 000 kr

Skoglig kompetensutveckling för kvinnor

Projektägare: Skogsvårdsstyrelsen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1996-10-15
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 225 000 kr

Kvinnor i samverkan

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1997-11-24
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 98 500 kr

Kvinnor i samverkan

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1999-09-06
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 27 000 kr

Kvinnligt företagande i Norra Värmland

Projektägare: Hushållningssällskapet Värmland
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergrepande
Beslutsdatum: 2003-07-03
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Utbildning

Bildstudioprojekt, Övre Klarälvdalen

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1997-09-15
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 30 000 kr

Bildstudioprojekt i Stöllet samt Syslebäck

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-04-06
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 130 000 kr

Bildstudioprojekt i Stöllet samt Syslebäck

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-04-06
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 130 000 kr

Distansundervisning för lokal utveckling

– Ett projekt inom EU: s Sokrates program
Projektägare: Stiftelsen Värmlandskooperativen
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1998-05-18
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 79 000 kr

Kunskapsutveckling kring våra rovdjur

Projektägare: Klarälvdalens Folkhögskola
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1999-12-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Samlingsansökan gällande kompetenshöjande åtgärder

Projektägare: Torsby kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergrepande
Beslutsdatum: 1999-12-30
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 16 667 kr

Infrastruktur

Kostnader för projekt Osebolsbron

Projektägare: Vägverket, Huvudkontoret
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-11-02
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 45 000 kr

Utredning Osebolsbron

Projektägare: Sweden Resort

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-09-05

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 60 376 kr

Osebolsbron – tilläggsbeslut

Projektägare: Vägverket Region Väst

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-11-25

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 4335 kr

Enskild bro över Klarälven, Osebol

Projektägare: Vägverket Region Väst

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 2000-05-09

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 75 000 kr

Förutsättningsstudie Osebolsbron

Projektägare: Länsstyrelsen i Värmlands län

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 2002-03-22

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 30 000 kr

Multimediautrustning vid Folkbiblioteken i Värmland

Projektägare: Landstinget i Värmland

Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande

Beslutsdatum: 1996-12-05

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Övrigt

Minipartenariat 18-19 Nov Stöten

Projektägare: Älvdalens kommun

Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande

Beslutsdatum: 1999-05-25

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Förebyggande hälsovårdsprojekt

Projektägare: Ideella Föreningen Framtidskraft

Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande

Beslutsdatum: 2000-05-25

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Omvärldsanalys Torsby kommun

Projektägare: Torsby kommun

Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande

Beslutsdatum: 2003-09-25

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 120 000 kr

Bilaga 4: Projekt i Hagfors kommun beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland

Observera att det preliminära beviljade beloppet från Länsstyrelsen i Värmland inte är den totala projektkostnaden utan Länsstyrelsen är en av flera finansiärer.

Turism/kultur

Upptaktsdag på Nygårdsskolan – "Vad gör vi nu?"

Projektägare: KRESAM-gruppen Uddeholm

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 1996-08-13

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 28 500 kr

Förstudie – Nygårdsskolans framtid

Projektägare: Republiken Dalen

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-10-15

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 44 500 kr

Planerings- och proj.sinsatser i samband

med utv.g av Nygårdsskolan i Ekshärad

Projektägare: Republiken Klarälvdalen

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 1998-03-18

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Projekt Nygård

Projektägare: Republiken Klarälvdalen

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 1998-04-20

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 1 220 000 kr

Förstudie om en Rovdjurscentral i Hagfors

Projektägare: Hagfors Näringslivsstiftelse

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1997-01-28

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 58 300 kr

Etablering av Rovdjurscentral i Hagfors kommun

Projektägare: Hagfors Näringslivsstiftelse

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 1997-09-03

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 36 000 kr

Värmlands Rovdjurscenter

Projektägare: Hagfors Näringslivsstiftelse

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 1998-04-17

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 23 000 kr

Medfinansiering i The Big Four of Scandinavia

Projektägare: Hagfors kommun

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 2001-05-25

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Medfinansiering projektet "Hemma"

Projektägare: Samhällsför. Ekshärad Turism & Fritid Ek. För.

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 2001-06-18

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 500 000 kr

NKIJ-banan i ny tappning – Banan med de många möjligh.

Projektägare: Munkfors kommun

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 2003-12-03

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 1 862 000 kr

Häst och Aktivitetscenter i Klarälvdalen

Projektägare: Klarälvdalens Travsällskap

Projekttyp: EU-medfinansiering

Beslutsdatum: 2001-05-25

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 550 000 kr

Teaterföreställningen "Över de blånande bergen"

Projektägare: Gustava Teatern

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-01-16

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 20 000 kr

Musikfestival "Stålvärk 99"

Projektägare: Hagfors Ord & Ton

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1999-06-10

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 35 000 kr

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

Bidrag till lokal utveckling i Ekshärads sockengrupp

Projektägare: Ekshärads Sockengrupp

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1995-12-19

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 20 000 kr

Lokal utveckling - Pilgrimsgruppen

Projektägare: Ekshärads sockengrupp
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-06-05
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Uddeholms Byalag – Bidrag för lokal utveckling

Projektägare: Uddeholms byalag
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-03-29
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 30 000 kr

Startbidrag till Basteruds byalag

Projektägare: Basteruds byalag
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1998-01-27
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Höje Byalags verksamheter

Projektägare: Höje byalag
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1998-03-04
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Näringslivsutveckling

Klarälvmässan

Projektägare: Klarälvdalens folkhögskola
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1996-07-24
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 20 000 kr

Kompetenshöjande insatser för LO-medlemmar

Projektägare: LO-distriktet i Värmland
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 1996-07-30
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 125 000 kr

Näringslivsprojekt Munkfors-Hagfors

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 1997-02-20
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 24 000 kr

Riktade Företagsinsatser i Norra Värmland

Projektägare: Värmlands Läns Hushållningssällskap
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 2000-12-07
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 250 000 kr

Framtidssamverkan 2 Mål 2 Hagfors/Munkfors kommuner

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering, Övergripande
Beslutsdatum: 2002-12-20
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Uvåns Näringslivscenter AB i Hagfors/Munkfors

Projektägare: Uvåns Näringslivscenter
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 2002-01-08
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 2 600 000 kr

Strategisk kompetensförsörjning

Projektägare: Uvåns Näringslivscenter AB
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2002-12-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 267 000 kr

Verktygsmaterialcentrum i Hagfors

Projektägare: Uvåns Näringslivscenter AB
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2003-11-20
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 400 000 kr

Kringaktiviteter runt Uddeholm Swedish Rally

Projektägare: Hagfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2002-09-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 200 000 kr

Utvärdering av Uddeholm Swedish Rally 2003

Projektägare: Karlstads Universitet
Projekttyp: Utvärdering
Beslutsdatum: 2002-12-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 250 000 kr

Utvecklingsinsatser för kvinnor

Kvinnoskolan i Värmland

Projektägare: Föreningen Kvinnoskolan i Värmland
Projekttyp: Regionalt projekt, övergripande
Beslutsdatum: 1995-06-27
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Resurscentrum för kvinnor i Hagfors

Projektägare: Hagfors kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-10-11
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Resurscentrum för kvinnor i Hagfors och Munkfors k. År 2

Projektägare: Hagfors kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-01-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Affärsrådgivning för Kvinnligt Företagande

Projektägare: Hagfors kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-08-07
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Resurscentrum för kvinnor i Hagfors

Projektägare: Hagfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2002-10-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Utbildning

Hagfors Media Center

Projektägare: Hagfors Näringslivsstiftelse
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-06-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 700 000 kr

Infrastruktur

IT-Infrastrukturprogram

Projektägare: Hagfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 2002-05-03
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 80 000 kr

Utbyggnad av Infrastruktur

Projektägare: Hagfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-09-11
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 6 519 840 kr

Bilaga 5: Projekt i Munkfors kommun beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland.

Observera att det preliminära beviljade beloppet från Länsstyrelsen i Värmland inte är den totala projektkostnaden utan Länsstyrelsen är en av flera finansörer.

Turism/kultur

Medel till "öppet hus" på Teknologen

Projektägare: Ransäters hembygdsgård
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-03-13
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 3 500 kr

Hembygdsgården i Ransäter och framtiden

Projektägare: Hembygdsföreningen i Ransäter
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-03-24
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 25 000 kr

Projekt Ransäter

Projektägare: Hembygdsföreningen i Ransäter
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-02-10
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 200 000 kr

Bruksdagarna 1995

Projektägare: Föreningen Gamla Bruket
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-06-22
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Fridolf Rhudin Museet

Projektägare: Fridolf Rhudin Museet
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-02-27
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 20 000 kr

Marknadsföring av Erlandergården

Projektägare: Stiftelsen Erlandergården
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2001-02-12
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Proj. för slöjd och konsthantverk "Textil Kreativitet"

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-09-25
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 k

Förstudie Projekt Tagelspinneri

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-12-07
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Utveckling av Hantverksproduktionen

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-05-29
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Ullseminarium

Projektägare: Läns hemslöjds konsulenterna
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1996-09-24
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 6000 kr

Projektet "Klar-Kreativ-Levande-Artistisk-Region"

Projektägare: Projektet Klar
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1996-09-25
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 190 000 kr

Klar-Kreativ-Levande-Artistisk-Region 1997

Projektägare: Kulturföreningen Klar
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1997-04-01
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 300 000 kr

Konstdonation

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: regionalt projekt
Beslutsdatum: 2001-04-20
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Konstens hus mitt i forsen

Projektägare: Uvåns Näringslivscenter AB
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2003-05-27
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Världens största dragspelsfest

Projektägare: Värmlands Dragspelsklubbars Förening
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-05-17
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 15 000 kr

Wermland Big Band Festival

Projektägare: Föreningen Gamla Bruket
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1999-03-26
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 50 000 kr

Nils Holgerssonproduktion av Nya Västanå Teater

Projektägare: Västanå Teater
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 1998-02-20
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Marknadsföringsinsatser Berättarladan

Projektägare: Nya Västanå teater
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1999-06-21
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 115 000 kr

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

Bidrag till Östra Skymnäs Byalag

Projektägare: Östra Skymnäs Byalag
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-07-06
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 15 000 kr

Gersby Byalag - Utvecklingsprojekt

Projektägare: Gersby Byalag
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-06-06
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 25 000 kr

Näringslivsutveckling

Framtidssamverkan inom Mål 2 Hagfors/Munkfors

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: EU-medfinansiering
Beslutsdatum: 2001-11-01
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 125 000 kr

Bruk för alla

Projektägare: Föreningen Bruk för Alla
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2001-11-08
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 75 000 kr

Infrastruktur

IT-Infrastrukturprogram för Munkfors kommun

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 2002-05-07
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 80 000 kr

Utbyggnad av IT-infrastruktur

Projektägare: Munkfors kommun
Projekttyp: Regionalt projekt, Övergripande
Beslutsdatum: 2003-10-10
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 612 738 kr

Övrigt

Marknadsföring av obelisk

Projektägare: Calevi Tenhovaara
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-05-08
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Bilaga 6: Projekt i Forshaga kommun beviljade 950101 – 031231 av Länsstyrelsen i Värmland

Observera att det preliminära beviljade beloppet från Länsstyrelsen i Värmland inte är den totala projektkostnaden utan Länsstyrelsen är en av flera finansörer.

Turism

Pilgrimsleden Klarälven

Projektägare: Forshaga kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-01-27
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Turismutveckling

Projektägare: Värmlands Turistråd
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2000-05-26
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 250 000 kr

Verksamheter inom byalag och sockengrupper

Igångsättningsbidrag för byalaget i Butorp

Projektägare: Butorps byalag
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-04-11
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 15 000 kr

Utvecklingsarbete i Butorps byalag

Projektägare: Östergårdarnas Naturvårdsförening
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-12-18
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 40 000 kr

Fortsatt utvecklingsarbete i Butorps byalag

Projektägare: Östergårdarnas Naturvårdsförening
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1996-09-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 5000 kr

Informationsinsatser i Butorps byalag

Projektägare: Butorps byalag
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-09-09
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 20 000 kr

Bidrag till samlingslokal

Projektägare: Mölnbacka Bydegårdsförening
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-09-26
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 20 000 kr

Lokal utveckling av Övre Ulleruds bygdekommitté

Projektägare: Övre Ulleruds bygdekommitté
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1995-12-18
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 12 500 kr

Bildande av kommunbygderåd

Projektägare: Forshaga kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1999-09-08
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Näringslivsutveckling

Titel: *Internat. arbete med inriktning mot EU-frågor i K-dsreg.*

Projektägare: Etableringsregion Karlstad
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-05-29
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 180 000 kr

Proj. för att främja expansion av bef. företag och etabl

Projektägare: Etableringsregion Karlstad
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2000-12-01
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 250 000 kr

Återvinning av hushållsavfall

Projektägare: Etableringsregion Karlstad
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 2001-11-14
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 150 000 kr

Först. inför införandet av entreprenörskap som ämne på gruna

Projektägare: Forshaga kommun
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-12-26
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Förstudie avseende lämpliga företagsformer för hantverkscent

Projektägare: Forshaga företagscentrum
Projekttyp: Regionalt projekt
Beslutsdatum: 1997-04-08-16
Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 167 040 kr

Utvecklingsinsatser för kvinnor

Resurscentra för landsbygdskvinnor

Projektägare: Lantbrukarnas Länförbund i S Län

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1995-01-02

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 200 000 kr

Affärsrådgivning för kvinnor i Karlstadsregionen

Projektägare: Forshaga kommun

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1998-02-26

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 100 000 kr

Kvinnlig affärsrådgivare i Kils, Hammarö och Forshaga k.

Projektägare: Kils kommun

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1999-02-16

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 10 000 kr

Infrastruktur

Milstolpen/Karlstad

Projektägare: Telia Publicom AB

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 2000-05-17

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 1 142 167 kr

IT-infrastruktur för Forshaga kommun

Projektägare: Forshaga kommun

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 2002-05-06

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 80 000 kr

Utbyggnad av infrastruktur

Projektägare: Forshaga kommun

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 2003-10-10

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 3 702 233 kr

Multimedia utrustning vid Folkbiblioteken i Värmland

Projektägare: Landstinget Värmland

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-12-05

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 70 000 kr

Attitydförändring

Dejeprojektet "Järnväggen"-teaterdelen

Projektägare: Dejeprojektet

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1997-05-29

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 25 000 kr

Övrigt

Industriprogramprojektet

Projektägare: Länsstyrelsen i Värmlands Län

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-02-06

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 12 500 kr

Akademikerprojektet Värmland forts 96-01-01-96-06-30

Projektägare: Akademikerprojekt Värmland

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-08-02

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 408 000 kr

Projektet Proko i Forshaga kommun

Projektägare: Forshaga kommun

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-10-05

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 5000 kr

Projekt inom studie- och yrkesvägledningsområdet

Projektägare: Forshaga kommun

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1996-09-17

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 3 600 kr

Sanering/Återbruk vid Deje fabriken

Projektägare: Forshaga kommun

Projekttyp: Regionalt projekt

Beslutsdatum: 1997-03-12

Prel. beviljat belopp av Lst i Värmland: 60 000 kr

Bilaga 7: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Torsby kommun³⁴⁴

Älvrum

- Detaljerade projektplaner tas fram
- Anläggande av informations- och utställningsrum med koppling till LIP Klarälven
- Utställningsmaterial tas fram och installeras

Biotopvårdande åtgärder i övre Klarälven

- Restaurering av reproduktionsområden genom öppning av stenledare och utläggning av grus (vilka förstördes i samband med tidigare flottledsrensning)
- Restaurering av uppväxtområden och ståndplatser genom utläggning av främst block (förstördes i samband med tidigare flottledsrensning)
- Restaurering av avstängt och torrlagt deltaområde vid Vingängsjön (förstördes i samband med tidigare flottledsrensning)
- Uppföljning genom elfiske, lax- och öringsövervakning och annan limnologisk undersökning

Biotopvårdande åtgärder i Värån

- Restaurering av vandringsväg; målarter klarävslox och –öring
- Begränsning av regleringspåverkad vattenföring; målarter se ovan
- Uppföljning genom fiskeribiologisk undersökningsmetodik; målarter se ovan

Biotopvårdande åtgärder samt vandringsväg i Femtan

- Restaurering av vandringsväg för klarävslox och –öring
- Restaurering av andra vattenmiljöer (biotopvård)

Vandringsväg i Näckån

- Restaurering av vandringsväg; målarter klarävsöring
- Restaurering av andra vattenmiljöer (biotopvård)
- Uppföljning genom fiskeribiologisk undersökningsmetodik

Forskningsprojekt: Erosionförhindrande byggnationer i Klarälven

- Att i ett forskningsprojekt ta fram och utvärdera strömstyrande fenor i Klarälven som ställs på botten för att styra strömmar och sedimenttransport så att erosion, ras och skred kan motverkas på ett miljöanpassat sätt

Skapande av strandäng och anläggande av våtmark i Uggenäs

- Skapande av strandäng av igenvuxet område i södra delen av Uggenäs
- Möjliggöra bete genom uppsättning av stängsel
- Skapa våtmark för att reglera näringstillförsel till Klarälven

Pelletsbidrag och ackumulatorbidrag

- Ett bidrag motsvarande 30 % av investeringskostnaden per fastighet för nyinstallation av miljögodkänd pelletseldning som uppfyller fullmäktiges antagna kriterier
- Ett bidrag motsvarande 30 % av investeringskostnaden per fastighet för nyinstallation av ackumulatortank som uppfyller fullmäktiges antagna kriterier.
- Rådgivning av energirådgivaren

³⁴⁴ Hämtat direkt ur broschyren *LIP-Klarälven - Ett investeringsprogram för ekologisk omställning*

Fjärrvärme: utökad fjärrvärmesatsning

- Utbyggnad av fjärrvärme till villaområden i Torsby samhälle samt till industriområdet norr om samhället
- Investering i rökgaskondensering samt stoftrensning vid produktionsanläggningen på Notnäs sågverk

Cykelbanor Torsby från ytterområden in mot centrum

- Cykelbanor och gångvägar i centrum och till bostadsområden

Värdekärnor

- Iordningställande av vandringsleder, utsiktsplatser och informationsmaterial kopplade till Klarälvdalens unika biotoper
- Iordningställande av informationsmaterial till rastplatser längs med riksväg 62 och anknytande vägar intill Klarälven

Bilaga 8: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Hagfors kommun³⁴⁵

Biologisk mångfald

- Riksintresse Klarälven – värdekärnor (informationsrastplatser) Rastplatser kommer att iordningställas längs med riksväg 62 och anknytande vägar till Klarälven likväl som vandringsleder och utsiktsplatser. Rastplatserna kommer även att ge information om den unika och värdefulla natur som älvnäsens utsatta stränder hyser och dess behov av visad hänsyn vid besök.
- Biotopvårdande åtgärder i Grundan. Åtgärden består av en rad restaureringsåtgärder som borttagande av vandringshinder och skapande av lekplatser för öring.
- Biotopvårdande åtgärder Enån. Åtgärden består av restaurering av vandringsväg framförallt för strömstationär öring men även restaurering av andra vattenmiljöer och biotoper i Enån.

Energiinsatser

- Bidrag utgår vid installation av pelletsanläggning och ackumulatortank samt vid fjärrvärmeanslutning
- Utbyggnad av fjärrvärmenätet i Ekshärad och Hagfors
- Byggande av biobränsleeldad fjärrvärmeanläggning i Råda

Transporter

- Bevarande av den f.d. järnvägsbanken (NKIJ-banan). Trummor och skrotlämningar kommer att inventeras och läggas om alternativt tas bort då de utgör ett hot mot bankens bevarande. Banken kommer även att upprustas till cykelvägstatus.
- Miljöanpassad genomfart Ekshärad. Riksväg 62:s framfart genom Ekshärad kommer att miljöanpassas bl.a. genom införande av cykelbanor och gångvägar.

Vattenkvalitet

- Ombyggnation av mindre avloppsreningsverk. En ny typ av rening ska införas som effektiviserar reningen och minskar utsläppen. Syftet är bl.a. att minska kvävebelastningen på Klarälven.

³⁴⁵ Hämtat direkt ur broschyren *LIP-Klarälven - Ett investeringsprogram för ekologisk omställning*

Bilaga 9: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Munkfors kommun³⁴⁶

Biotopvårdande åtgärder i Ranån

- Restaurering av lekplatser för öring
- Skapa fria vägar för fisken förbi/genom gamla dammar
- Nytt regleringsförfarande för Ransjön tas fram
- Uppföljning genom elfiske

Riksintresse Klarälven – värdekärnor

- Iordningställande av vandringsleder, utsiktsplatser och informationsmaterial kopplade till Klarälvens unika biotoper
- Informationsmaterial till rastplatser utmed riksväg 62 och anknyttande vägar intill Klarälven

- Bevarande av NKIJ-banan
- Om- och nyläggning av 20 vägtrummor
- Uppstädning av skrotlämningar från järnvägstiden
- Asfaltering av banvallen från Blia och Mjönäs
- Upprustning till cykelbanestatus utan asfaltering från Ransäter till Blia

- Energiinsatser
- Bidrag vid installation av pelletsanläggning och ackumulatortank
- Energieffektivisering vid simhallen i Munkfors
- Utbyte av uppvärmningssystem i tre kommunala lokaler
- Utbyggnad av fjärrvärmenätet

³⁴⁶ Hämtat direkt ur broschyren *LIP-Klarälven - Ett investeringsprogram för ekologisk omställning*

Bilaga 10: LIP-Klarälven, Delprojekt inom Forshaga kommun³⁴⁷

Värdekärnor

- Iordningställande av vandringsleder, utsiktsplatser och informationsmaterial kopplade till Klarälvens unika biotoper
- Informationsmaterial till rastplatser vid brofästen över Klarälven

NKLJ-banan

- Fortsatt asfaltering av banvallen från Deje och upp till Munkfors kommungräns, en förlängning av den befintliga cykel- och inlinesbanan

Älvrums- upplevelsedel

- Gamla kommunförrådet kommer att byggas om till ett Älvrumsrum. En upplevelseutställning i Älvrumsrummet kommer att finansieras utav LIP-Klarälven.

Energiinsatser

- Bidrag till privatpersoner vid installation av pelletsanläggning och ackumulatortank
- Energirådgivning av kommunens energirådgivare

Riksintresse Klarälven

- Information om fiske och biotopvård
- Styrande av rastplatser för kanotister

³⁴⁷ Hämtat direkt ur broschyren *LIP-Klarälven - Ett investeringsprogram för ekologisk omställning*

Tidigare arbetsrapporter

Karlsson, D. (2002) Ack Värmland du sköna! Regionala utvecklingsinsatser inom värmländsk besöksnäring. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2002:10.

Berger, S. Grip, L. & Råbock, I. (2003) Demografiska och infrastrukturella aspekter på sjukhusplaneringen i Värmlands län. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2003:1.

Karlsson, D. (2003) Den förberedde överlever! Omvärldsfaktorer och framtidsutsikter i Hagfors och Munkfors kommuner. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2003:2.

Karlsson, D. (2003) Evenemang i strålkastarljuset! En utvärdering av Uddeholm Swedish Rally 2003. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2003:5.

Hellstrand, S. (2003) Ecological Economic Accounts on the Regional Scale. Outcomes for one rural and one urban region in Sweden 2000. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2003:7

Rudérus, J. (2003) Det började med en idé... En beskrivning av fem innovativa verksamheter i Sunne kommun. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2003:14.

Westlindh, S. (2004) Branäs. En studie om turismanläggningens betydelse. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:2.

Jansson, U. (2004) Brytande män? En utvärdering av ett brytprojekt i Hagfors och Munkfors kommuner. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:3.

Jerkeby, S. (2004) Processformer. Delutvärdering av forskningsprojektet långtidsfrisk i Värmland. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:4.

Rydin, Å. (2004) Karlstadsregionen. Statistiskt underlag inför ett framtida samarbete. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport, 2004:5.

Hagsmo, L. (2004) Kartläggning av ett gränsregionalt samarbete. En bred beskrivning av dagens kontakter, samarbeten och länkar mellan Värmland och Norge. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:14.

Rydin, Å. (2004) Värmland i ett storregionalt sammanhang. En studie av potentiella samarbetspartners vid en framtida regionförstoring. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:15.

Skomsøy, G. (2004) Värmland midt mellom Stockholm og Oslo. Er det grunnlag for å utvikle strategiske allianser med områder i Norge for å styrke konkurransekraften til "Indre Skandinavia"? Nordmenns holdninger til värmlendinger 100 år etter unionsoppløsningen. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:16.

Jerkeby, S. (2004) Kommunikationsformer. Rapportbok från en delutvärdering av utvecklingsprojektet Hållbar hälsa och utveckling i Sunne. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:17.

Hedelin, B & Jansson, S. (2004) Psykiatrisjuksköterskans förebyggande arbete inom primärvård. Karlstads universitet, Institutionen för hälsa och vård. Arbetsrapport 2004:1.

Andersson, K. Hagsmo, L. Hofer, A. Rydin, Å och Westlindh, S. (2004) Ransäters hembygdsgård. Bevara och/eller utveckla? Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2004:19.

Hagsmo, L. Westlindh, S. (2005) Aktivera brytande handling. En utvärdering av ett brytprojekt på arbetsförmedlingen i Kristinehamn Storfors. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2005:2.

Åkerberg, B. (2005) Bredbandsutbyggnaden. En studie av attityder och förväntningar i Värmland. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Arbetsrapport 2005:3.